

YEŞİLİRMAK

HAVZA GELİŞİM PROJESİ

BÖLGESEL GELİŞME ANA PLANI

YÖNETİCİ ÖZETİ

DOLSAR

Mühendislik Limited Şirketi
Ekim 2006
Ankara

T. C.
BAŞBAKANLIK
DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI MÜSTEŞARLIĞI
Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü

YEŞİLIRMAK HAVZA GELİŞİM PROJESİ

(AMASYA, ÇORUM, SAMSUN, TOKAT)

BÖLGESEL GELİŞME ANA PLANI YÖNETİCİ ÖZETİ

*“Türkiye’nin Karadeniz’e açılan kapısı olmuş,
yaşam kalitesini yükseltmiş, çevreye duyarlı, rekabetçi,
hızla gelişen bölge”*

DOLSAR
Mühendislik Limited Şirketi
Ekim 2006
Ankara

**T. C. BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI MÜSTEŞARLIĞI PERSONELİNDEN
YEŞİLİRMAK HAVZA GELİŞİM PROJESİ
ÇALIŞMALARINDA GÖREV ALANLAR***

KABUL HEYETİ

Ahmet YAMAN	Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürü (Başkan)
Cevdet YILMAZ	Avrupa Birliği İle İlişkiler Genel Müdürü
Mehmet ÇIRAK	İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanı
Ömer BİLEN	İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanı
Dr. Cahit BAĞCI	Müsteşarlık Müşaviri

YÖNLENDİRME VE DEĞERLENDİRME KOMİTESİ (KONTROL TEŞKİLATI) ÜYELERİ

Cemalettin KAYMAK	Kalkınmada Öncelikli Yörelere Dairesi Başkanı (Koordinatör)
Nevin SORUGUÇ	Bölgesel Gelişme Dairesi Başkanı
Deniz AKKAHVE	Avrupa Birliği Bölgesel Programları Dairesi Başkanı
Cumhur BOZ	Finansman Dairesi Başkanı
Ayşenur GÖNÜL	Mali Piyasalar Dairesi Başkanı
Ahmet ÇELENKOĞLU	Konjonktür Dairesi Başkanı
Aziz BABACAN	Tarım Dairesi Başkanı
Mehmet TARAKÇIOĞLU	Tarım Dairesi Başkanı
Murat Ş. YAZAN	Tarım Dairesi Başkanı
Abdüllatif TUNA	Sanayi Dairesi Başkanı
Hülya TOKGÖZ	Altyapı ve Hizmetler Dairesi Başkanı
Yılmaz ILGIN	Proje Yatırımları Değerlendirme ve Analiz Dairesi Başkanı
İlyas ÇELİKOĞLU	Sosyal Politikalar Dairesi Başkanı
Yılmaz TUNA	İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Dairesi Başkanı
Sedat ÇETİK	Sosyal Fiziki Altyapı Dairesi Başkanı
Niyazi İLTER	Sosyal Fiziki Altyapı Dairesi Başkanı
Mehmet TEKİN	Sosyal Araştırmalar Dairesi Başkanı
Kamil AYANOĞLU	Sosyal Araştırmalar Dairesi Başkanı

BÖLGESEL GELİŞME VE YAPISAL UYUM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ ÇALIŞMA GRUBU

Ahmet KINDAP	Planlama Uzmanı
Rasim AKPINAR	Planlama Uzmanı
Ayşe ÖZÇÖREKÇİ	Sözleşmeli Personel
Metin ÖZASLAN	Planlama Uzmanı
Hasan ŞANALMIŞ	Planlama Uzman Yardımcısı
M. Emin ÖZSAN	Planlama Uzman Yardımcısı
N. Barış TARTICI	Planlama Uzman Yardımcısı
Murat KARA	Planlama Uzman Yardımcısı
Mesut AKBAŞ	Planlama Uzman Yardımcısı
Ahmet TAMER	Planlama Uzman Yardımcısı

* Görev yaptıkları süredeki ünvanlarına göre.

YEŞİLRIMAK HAVZA GELİŞİM PROJESİ'NE SAĞLANAN YEREL KATILIM

KATKI SAĞLAYAN KURUM VE KURULUŞLAR

Amasya, Çorum, Samsun, Tokat Valilikleri
Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği
Amasya, Çorum, Samsun, Tokat il planlama müdürlükleri
Amasya, Çorum, Samsun, Tokat sanayi ticaret il müdürlükleri
Amasya, Çorum, Samsun, Tokat tarım il müdürlükleri
Amasya, Çorum, Samsun, Tokat il özel idareleri
Amasya, Çorum, Samsun, Tokat köye yönelik hizmetler il müdürlükleri
Amasya, Çorum, Samsun, Tokat kültür ve turizm il müdürlükleri
Amasya, Çorum, Samsun, Tokat il sağlık müdürlükleri
Amasya, Çorum, Samsun, Tokat il milli eğitim müdürlükleri
Amasya, Çorum, Samsun, Tokat çevre ve orman il müdürlükleri
Amasya, Çorum, Samsun, Tokat vergi dairesi müdürlükleri
Amasya, Çorum, Samsun, Tokat tapu ve kadastro il müdürlükleri
Amasya, Çorum, Tokat Belediye Başkanlıkları, Samsun Büyükşehir Belediye Başkanlığı,
Amasya-Merzifon, Suluova, Taşova, Çorum- Alaca, Osmancık, Sungurlu, Samsun- Bafra, Çarşamba, Havza, Terme, Tekkeköy, Vezirköprü, Tokat- Erbaa, Niksar, Turhal, Zile belediye başkanlıkları
Amasya- Merzifon, Suluova, Gümüşhacıköy, Taşova, Çorum- Sungurlu, Samsun- Havza, Terme, Çarşamba, Bafra, Tokat- Turhal, Zile, Niksar, Erbaa ticaret ve sanayi odaları
Amasya, Çorum, Terme, Taşova esnaf ve sanatkar odaları başkanlıkları
Amasya, Çorum, Samsun, Tokat DSİ şube müdürlükleri
Amasya, Çorum, Samsun, Tokat sulama birlikleri ve kooperatifleri
Amasya, Çorum, Samsun, Tokat damızlık sığır yetiştirme birlikleri
Amasya Suluova Tarımsal Kalkınma Kooperatifi
Amasya, Çorum, Samsun, Tokat ve Merzifon, Erbaa, Niksar OSB müdürlükleri
Amasya, Çorum, Samsun, Tokat KSS müdürlükleri
Amasya, İskilip mesleki eğitim müdürlükleri
Vakıf ve dernekler: SAMSİAD, ÇORUMSİAD, TOSİAD
İskilip Halk Eğitim Merkezi
Amasya, Çorum, Samsun, Tokat meslek odaları (TMMOB'ye bağlı olanlar, tabip odaları, muhasebeci odaları, vb)
Amasya, Çorum, Samsun, Tokat illerindeki bankalar
Amasya, Çorum, Samsun, Tokat illerindeki mali ve aracı kurumlar
Amasya, Çorum, Samsun, Tokat illerindeki sanayi işletmeleri
Samsun Ondokuzmayıs Üniversitesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Orta Anadolu İhracatçı Birlikleri
Samsun Dış Ticaret Bölge Müdürlüğü
Samsun Gümrükler Müdürlüğü
Çorum Gümrük Müdürlüğü
DSİ VII. Bölge Müdürlüğü/Samsun
Karadeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü/ Samsun
Amasya, Çorum, Samsun, Tokat yerel medya kuruluşları

KATILIMCI VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ KULLANILARAK SAĞLANAN KATILIM

Amasya, Çorum, Samsun, Tokat illerinde Odak Grup Görüşmeleri (OGG)

12 adet "kadın ve aile" OGG toplantısı
Amasya "mevsimlik kadın işçi" OGG toplantısı
Çorum "tuğla kiremit işçileri" OGG toplantısı
Samsun "tütün işçileri" OGG toplantısı
Tokat "inşaat işçileri" OGG toplantısı
14 adet "yoksulluk" OGG toplantısı
Orman işletme şefleri OGG toplantısı

Toplantılar

Bölge milletvekilleri bilgilendirme toplantıları
Merzifon Sanayi Planlaması ve Koordinasyon Toplantısı

Samsun III. Kent Kurultayı
Samsun il gelişim strateji toplantıları (SABEK A.Ş.)
Samsun İl Özel İdaresi Stratejik Plan Taslağı Toplantısı
Amasya, Çorum ve Tokat illerindeki sulama birlikleri ve kooperatifleri
Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat tarım il müdürlükleri
Çorum, Samsun ve Tokat il gıda kontrol laboratuvarları
Merzifon İlçe Tarım Müdürlüğü
Merzifon Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği
Amasya Yedikir Barajı Su Ürünleri Üretim İstasyonu
Amasya Orman Bölge Müdürlüğü
Amasya, Taşova, Çorum, Kargı, İskilip, Samsun, Bafra, Vezirköprü, Çarşamba, Salıpazarı, Tokat, Almus, Erbaa, Niksar orman işletme şeflikleri ve bu şefliklere bağlı köy muhtarları

Anket Uygulamaları

Kadın ve Ailenin Güçlendirilmesi Alan Araştırması
Yoksulluk, Sosyal Güvenlik ve Çalışma Hayatı Alan Araştırması
İmalat Sanayi Anketi (büyük işletmeler, 10+)
İmalat Sanayi Anketi (küçük işletmeler, 10-)
Ticaret İşyerleri Anketi
Ulaştırma Anketi
Yerleşim Yerlerinin Kademelenmesi Alan Araştırması

GZFT Analizleri Toplantıları

Çarşamba
Niksar
Merzifon
Zile
Osmancık

SENARYO ANALİZİ TOPLANTILARI

Amasya
Merzifon (Gümüşhacıköy, Suluova ilçelerinin katılımıyla)
Samsun (Tekkeköy ilçesinin katılımıyla)
Bafra (Alaçam, Ondokuzmayıs ilçelerinin katılımıyla)
Çarşamba (Terme, Salıpazarı, Ayvacık ilçelerinin katılımıyla)
Çorum (Laçın ilçesinin katılımıyla)
Alaca (Boğazkale, Ortaköy, Mecitözü ilçelerinin katılımıyla)
Osmancık (Kargı, İskilip, Oğuzlar, Dodurga ilçelerinin katılımıyla)
Sungurlu
Tokat
Turhal (Pazar, Zile ilçelerinin katılımıyla)
Niksar (Erbaa, Almus, Reşadiye, Taşova ilçelerinin katılımıyla)

MEVCUT DURUM ANALİZİ İLE SENARYO VE STRATEJİ RAPORU ÜZERİNE TARTIŞMA TOPLANTISI

Çorum (Amasya, Samsun, Tokat illerinin katılımıyla)

ANA PLAN TASLAĞI ÜZERİNE TARTIŞMA TOPLANTILARI

Amasya Valiliği
Amasya Belediyesi
Merzifon Belediyesi
Taşova Belediyesi
Çorum Valiliği
Çorum Belediyesi
Samsun Valiliği
Samsun Belediyesi
Bafra Belediyesi
Tokat Valiliği
Tokat Belediyesi
Erbaa Belediyesi
Turhal Belediyesi

DOLSAR MÜHENDİSLİK
YEŞİLİRMAK HAVZA GELİŞİM PROJESİ
PROJE GRUBU

M. Sinan AKER	Proje Direktörü
Akın ATAUZ	Proje Koordinatörü
Rıfat TÜRKKAN	Proje Koordinatör Yardımcısı
Doğan PEKÇAĞLIYAN	Proje Koordinatör Yardımcısı
Şahin BEKİŞOĞLU	Ekonomik Yapı Grubu Yönetmeni
Doç. Dr. Feryal TURAN	Sosyal Yapı Grubu Yönetmeni
Sadettin ZORLUTUNA	Kentsel ve Kırsal Altyapı Grubu Yönetmeni (Altyapı)
Hüseyin ÇİÇEK	Kentsel ve Kırsal Altyapı Grubu Yönetmeni (Kentleşme)
Sevgi ARSLAN	Çevre Grubu Yönetmeni

Sermet ADIGÜZEL	Prof. Dr. Cüneyt ELKER
Burhan ARIÖZ	Prof. Dr. Gazi ÖZHAN
Baki ARSLAN	Prof. Dr. Fersun PAYKOÇ
Hüsamettin ATEŞ	Prof. Dr. Gencay ŞAYLAN
Yalçın Kaya AYDOS	Prof. Dr. Hüseyin TATLIDİL
Adil BACAK	Prof. Dr. Levent TURAN
Hakan DAMAR	Doç. Dr. Selim ÇAĞATAY
Nihan DERİNÖZ	Doç. Dr. Alper GÜZEL
Ali Osman ERDEM	Doç. Dr. Meral ÖZHAN
Bilge Çınar ERTEM	Doç. Dr. Turgay ÜNALAN
Ümit GİRİŞ	Doç. Dr. Asuman TÜRKÜN
İzzet KARACAGİL	Dr. Aydın AKBULUT
Şükrü KAYA	Dr. Murat BUKET
Ercüment KOYUNCU	Dr. Ufuk COŞGUN
Nusret KUTLU	Dr. Tayfun PEKÇAĞLIYAN
Ali Onur KUYUCAK	Dr. İdris TOSUN
Mesut ÖNER	Dr. Sarp ÜNER
Ertuğrul ÖZBEK	Melih ARAL
Kağan SOLMAZ	Haşim ALTINÖZLÜ
Murat ŞAHİN	Nejat DURA
Sezin ÜSKENT	Nilgün PEKÇAĞLIYAN

DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Servet MUTLU
 Prof. Dr. Ayda ERAYDIN
 Prof. Dr. Bahattin AKŞİT
 Prof. Dr. Süleyman KODAL
 Doç. Dr. Melih PINARCIOĞLU

İÇİNDEKİLER

1 GİRİŞ	1-1
2 MEVCUT DURUM ANALİZİ, SENARYO VE STRATEJİLER	2-1
2.1 MEVCUT DURUM VE ANALİZİ: SORUNLAR, POTANSİYELLER VE KAYNAKLAR	2-2
2.1.1 Bölgenin Sosyo-Ekonomik Yapısına Bakış	2-2
2.1.2 Demografik Yapı	2-5
2.1.3 Ekonomik Yapı	2-6
2.1.4 Sosyal Yapı	2-13
2.1.5 Çevre ve Mekansal Yapı	2-15
2.1.5.1 Çevre	2-15
2.1.5.2 Mekansal Yapı	2-17
2.1.6 GZFT Analizi	2-24
2.2 DIŞ ÇEVRE ANALİZİ	2-27
2.2.1 Uluslararası ve Ülkesel Gelişmelere İlişkin Beklentiler	2-27
2.2.2 Türkiye'nin Demografik ve Ekonomik Yapısında Beklenen Değişmeler	2-28
2.3 SENARYO ve STRATEJİLER	2-29
2.3.1 Bölgesel Gelişme Senaryosu	2-29
2.3.2 Bölgesel Gelişme Stratejileri	2-31
3 BÖLGESEL GELİŞME ANA PLANI	3-1
3.1 STRATEJİK AMAÇ 1: ETKİN BİR MEKANSAL ORGANİZASYON OLUŞTURULMASI	3-6
3.1.1 Öncelik 1.1: Bölgesel Altyapının Etkin Bir Mekansal Organizasyon Anlayışına Uygun Olarak Geliştirilmesi	3-11
3.1.2 Öncelik 1.2: Kentlerin Güvenli ve Planlı Biçimde Geleceğe Hazırlanması	3-12
3.1.3 Öncelik 1.3: Kırsal Yerleşim Deseninin Rasyonel Bir Yapıya Dönüştürülmesi	3-12
3.2 STRATEJİK AMAÇ 2: İNSAN KAYNAKLARININ VE TOPLUMSAL YAPININ GELİŞTİRİLMESİ	3-15
3.2.1 Öncelik 2.1: Her Düzeydeki Eğitimin, Bölgenin Üretim ve Hizmet İhtiyaçlarına Göre Örgütlenmesi	3-16
3.2.2 Öncelik 2.2: Yoksullaşmaya, İşsizliğe ve Güvencesizliğe Karşı Kurumsal Mekanizmaların Geliştirilmesi	3-16

3.2.3	Öncelik 2.3: Bölgede Kentsel Toplumsal Yaşam Kalitesinin İyileştirilmesi	3-17
3.2.4	Öncelik 2.4: Kırdaki Yoksul ve Dezavantajlı Gruplara Hizmet Götürülmesi	3-18
3.3	STRATEJİK AMAÇ 3: İŞLETMELERİN REKABET GÜCÜNÜN ARTIRILMASI ve DIŞA AÇILMA	3-19
3.3.1	Öncelik 3.1: Bölge ve Kent Ölçeğinde Yığılma Ekonomilerinden ve Dışsalılıklardan Yararlanılması	3-20
3.3.2	Öncelik 3.2: Araştırmaların Karar Süreçlerinde Etkili Olması ve Politikaya Yol Göstermesi için Bilgi ve Üretim Arasındaki Bağın Güçlendirilmesi	3-20
3.3.3	Öncelik 3.3: Dışa Açılma	3-24
3.3.4	Öncelik 3.4: Bölge Turizminin Çeşitlendirilerek Geliştirilmesi ve Tanıtımı	3-24
3.3.5	Öncelik 3.5: Tarımda Sulamanın Geliştirilmesi ve Yüksek Gelir Getiren Bitkisel Üretimin Artırılması, Tarımsal Araştırmaların Yapılması	3-25
3.3.6	Öncelik 3.6: Hayvancılık Sektöründe Rekabet Gücünün Artırılması	3-26
3.3.6	Öncelik 3.7: Bölgede, Tarım, Sanayi ve Hizmet Sektörlerinde Yer Alan KOBİ'lerin Mali Yapılarının Güçlendirilmesi	3-26
3.3.8	Öncelik 3.8: İnşaat ve Ulaştırma Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Çeşitlendirilmesi	3-27
3.4	STRATEJİK AMAÇ 4: EKOLOJİK DENGELERİN, ÇEVRENİN KORUNMASI VE DURUMUNUN İYİLEŞTİRİLMESİ	3-28
3.4.1	Öncelik 4.1: Hava, Toprak, Su ve Orman Eko-sistemlerinin Korunması ve Kontrolü, Kentsel - Tarımsal Kirleticilerin Etkilerinin Azaltılması	3-28
3.4.2	Öncelik 4.2: Biyolojik Çeşitliliğin Korunması ve Sürdürülebilirliğinin Sağlanması	3-29
3.5	STRATEJİK AMAÇ 5: KURUMSAL YAPININ GÜÇLENDİRİLMESİ	3-33
3.5.1	Öncelik 5.1: Yerel Yönetimin ve Kalkınma Ajansının Güçlendirilmesi	3-33
3.5.2	Öncelik 5.2: Sivil Toplumun ve Özel Kesimin Güçlendirilmesi	3-33
3.5.3	Öncelik 5.3: Bölgedeki Merkezi Kamu Yönetim Kurumlarının Geliştirilmesi	3-34
4	SENTEZ VE SONUÇ	4-1
4.1	SOSYO-EKONOMİK YAPIDA DEĞİŞMELER ve MEKANA YANSIMASI	4-2
4.2	İZLEME VE DEĞERLENDİRME	4-4
4.3	KAYNAK GEREKSİNİMİ VE BÖLGEDE YAPILACAK YATIRIMLAR	4-5
4.4	SONUÇ	4-7
	KAYNAKÇA	K-1

TABLO LİSTESİ

YÖNETİCİ ÖZETİ

Tablo 2.1	İdari Kent Tanımına Göre Kent, Kır Nüfusu, Yıllık Ortalama Nüfus Artış Hızı ve Kentleşme Oranları	2-5
Tablo 2.3	İller İtibarıyla GSYİH'nin Sektörel Dağılımı ve İllerin Gelişmişlik Sırası, 2001	2-6
Tablo 2.2	Üç Temel Sektörün 1987-2001 Yılları Arasında GSYİH'dan Aldığı Payların Değişimi	2-6
Tablo 2.4	Sektörel Büyüme Hızları, 1987 – 2001	2-7
Tablo 2.5	TR83 Bölgesi İstihdamın Sektörel Dağılımı, 2000	2-7
Tablo 2.6	TR83 Bölgesi Yerleşme Yapısı, 2000	2-23
Tablo 2.7	TR83 Özet GZFT Tablosu	2-25
Tablo 2.8	A ₂ Senaryosunun Temel Özellikleri, 2023	2-29
Tablo 2.9	Nüfus Projeksiyonu ve İdari Kent Tanımına Göre Kentleşme Oranları (2000-2023)	2-30
Tablo 4.1	Arazi Kullanımı Büyüklükleri, 2000-2023	4-2
Tablo 4.2	A ₂ Senaryosu Değerleri (2005 yılı fiyatlarıyla)	4-5
Tablo 4.3	Temel Stratejik Amaçlara Göre Kaynak İhtiyaçları (2005 yılı fiyatlarıyla)	4-5
Tablo 4.4	Sektörlere Göre Kaynak İhtiyaçları (2005 yılı fiyatlarıyla)	4-5

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1	Düzey 2 İstatistik Bölge Birimlerinin Sosyo Ekonomik Gelişmişlik Sırası	2-2
Şekil 2.2	TR83 Bölgesi İllerinin Türkiye İçerisindeki Yeri	2-3
Şekil 2.4	TR83 Bölgesi'nin İl ve İlçelerinin Soyso-Ekonomik Gelişmişlik Sırası	2-4
Şekil 2.3	TR83 Bölgesi İlçelerinin Türkiye İçerisindeki Yeri	2-4
Şekil 2.5	Toplam İstihdam İçinde Tarımsal İstihdam Oranı En Yüksek 10 İlçe	2-9
Şekil 2.6	Sanayi İstihdam Oranının En Yüksek Olduğu İlk On Kentsel Yerleşme	2-11
Şekil 2.7	Turizm Açısından Değerlendirilebilecek Doğal, Tarihi ve Kültürel Kaynaklar	2-12
Şekil 2.8	Kirletici Parametrelerin Değişimi ve Kirletici Kaynaklar	2-16
Şekil 2.9-b	Mevcut İlişkisel Yapı	2-19
Şekil 2.9-a	Mevcut Morfolojik Yapı ve Fonksiyonlar	2-21
Şekil 2.10	Yerleşme Yapısı ve Değişmeler, 1980-2000	2-23
Şekil 3.1	TR83 Bölgesi Stratejik Amaç, Öncelik ve Tedbirleri	3-3
Şekil 3.2-b	Öngörülen İlişkisel Yapı	3-7
Şekil 3.2-a	Öngörülen Morfolojik Yapı ve Fonksiyonlar	3-9
Şekil 3.3	Arazi Kullanımında, Yerleşme Deseninde ve Ulaşım Altyapısında Değişmeler	3-13
Şekil 3.4	Arazi Kullanımında ve Üretim Altyapısında Değişmeler	3-21
Şekil 3.5	Arazi Kullanımında ve Ekolojik Değerlerin Koruma Statüsündeki Değişmeler	3-31
Şekil 4.1	Mevcut Arazi Kullanımı ve Fonksiyonel Yapı	4-9
Şekil 4.2	Öngörülen Arazi Kullanımı ve Fonksiyonel Yapı	4-10

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği	STK	Sivil Toplum Kuruluşları (NGO - Non-Governmental Organization)
ADSL	Asimetrik Dijital Kullanıcı Hattı (Asymmetric Digital Subscriber Line)	SYDTF	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu
Ar-Ge	Araştırma Geliştirme	TEM	Trans Avrupa Otoyolu (Trans European Motorway)
CBS	Coğrafi Bilgi Sistemi	TETEK	Türkiye Transit Karayolu
ÇEKÜL	Çevre ve Kültür Değerlerini Araştırma Vakfı	TRACECA	Avrupa – Kafkasya – Orta Asya Ulaşım Koridoru (Transport Corridor Europe – Caucasus – Central Asia)
DİE ¹	Devlet İstatistik Enstitüsü	TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı	YEK	Yerel Ekonomik Kalkınma
DSİ	Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü	YG21	Yerel Gündem 21
GOP	Gaziosmanpaşa Üniversitesi	YHGP	Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	YHKB	Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği
GZFT	Güçlü Yönler, Zayıf Yönler, Fırsatlar, Tehditler (SWOT)	YTL	Yeni Türk Lirası
İBB	İstatistiki Bölge Birimi		
İBS	İzleme Bilgi Sistemi		
İ&D	İzleme ve Değerlendirme		
İÖİ	İl Özel İdaresi		
KA	Kalkınma Ajansı		
KAF	Kuzey Anadolu Fay Kuşağı		
KEİ	Karadeniz Ekonomik İşbirliği		
KGM	Karayolları Genel Müdürlüğü		
KHGM	Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü		
KHK	Kanun Hükmünde Kararname		
KOBİ	Küçük ve Orta Boy İşletme		
KSS	Küçük Sanayi Sitesi		
KYHİM	Köye Yönelik Hizmetler İl Müdürlüğü		
MDA	Mevcut Durum Analizi		
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı		
MKY	Merkezi Kırsal Yerleşimler		
MYO	Meslek Yüksek Okulu		
OBB	Organize Besi Bölgesi		
OMÜ	Ondokuzmayıs Üniversitesi		
ORKÖY	Orman Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü		
OSB	Organize Sanayi Bölgesi		
ÖUKP	Ön Ulusal Kalkınma Planı		
SHÇEK	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu		

1 5429 Sayılı Kanun ile Devlet İstatistik Enstitüsü Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) adını almıştır. Ancak, kullanılan veri kaynaklarının yayımlandığı tarih dikkate alınarak Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) kaynak gösterilmektedir.

1 GİRİŞ

GİRİŞ

Dünyada ve Türkiye'deki gelişmeler özetle, 1980'lerden sonra hızlanan küreselleşme, artan rekabet, bilişim ve iletişim sektörlerindeki gelişmeler, ekonomide liberalleşme ve dışa açılma ile üreticilerin tek pazarda bütünleşmeye zorlanması yönündedir.

Bu bağlamda, bölgesel gelişmişlik farklılıklarının azaltılması amacı ve bu amaca yönelik olarak bazı fırsatlar daha belirgin olarak ortaya çıkmaktadır: Bölge planlamasının son yıllarda önem kazanması, kalkınma ajanslarının kurulması bu konudaki bazı örneklerdir. Ön Ulusal Kalkınma Planı'nda ve 9. Kalkınma Planı'nda bölgesel gelişme, Türkiye için temel gelişme eksenlerinden biri olarak belirlenmiştir.

Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi (YHGP); ülkesel ölçekte alınmış kararlara ve uluslararası kurallara uyan biçimde hazırlanmış ve alt ölçekte yapılacak planlar arasında, plan hiyerarşisine uygun bağların kurulmasını sağlamayı amaçlayan bir bölge planıdır. YHGP, Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat illerinden oluşan TR83 adını alan Düzey 2 İstatistiki Bölge Birimi (İBB) için hazırlanmıştır. TR83, Türkiye'deki 26 Düzey 2 İBB'den biridir. Bu kapsamda yapılan çalışmalar "ekolojik dengeyi bozmadan, en uygun arazi kullanım planlamasının yapılması, kaynakların sürdürülebilir bir biçimde yönetilmesi, TR83'ün diğer bölgelerle olan sosyo-ekonomik gelişmişlik farklarının azaltılması ve mevcut verimlilik düzeyini geliştirerek bölgenin refah düzeyinin ve ülke ekonomisine olan katkısının artırılması"nı amaçlamaktadır.

TR83 Bölgesi sosyo-ekonomik gelişmişlik bakımından, Türkiye'nin batısındaki bölgelere göre geride olmakla birlikte, doğusundaki bölgelerden daha gelişmiş bir düzeydedir. Bölgenin, tarım, sulama ve enerji potansiyeli, bütün ulaşım türleri ve ana ulaşım eksenleri ile ulaşılabilirliği, doğal ve tarihi kaynak ve değerlere sahip olması gibi avantajları vardır.

Bu amaç çerçevesinde YHGP, paydaşlarla yapılan toplantılar ve ortak çalışmalarla yürütülmüştür. Verilerin elde edilmesi ve analizi kapsamında, senaryoların hazırlanmasında ve öngörülerin geliştirilmesinde, katılımcı planlama teknikleri kullanılmış, GZFT analizleri yapılmıştır. Çalışmanın amaçlarına göre bazı farklılıklar göstermekle birlikte, kamu ve özel kesim ile sivil toplum kuruluşları, tarım, sanayi ve hizmet sektörleri temsilcileri bu çalışmalarda yer almış ve plan, bu toplantılarda belirtilen beklentilerle uyum içinde hazırlanmıştır. Projenin çeşitli aşamalarının tamamlanmasına göre programlanan toplantılara, bölge illerinin kentlerinden ve bazı kırsal yerleşmelerden 1 000 civarında paydaş katılımı sağlanmıştır.

Mevcut durum ve analizi aşamasında, sektör uzmanlarının, kendi alanlarında kullandıkları katılımcı bilgi toplama araçları olan anketler ve odak grup görüşmesi, mülakat, derinlemesine görüşme gibi niteliksel araçlar, her aşamada alan çalışmaları sürdürülmüştür. Katılımcı planlama yaklaşımı çerçevesinde, GZFT analizi için 5 ilçede, senaryo analizi aşamasında 14 ilçede toplantılar yapılmıştır. Senaryo analizi toplantılarına, çevredeki ilçelerle birlikte, toplam 30 ilçeden paydaş katılmıştır. Senaryolar aşamasının tamamlanmasından sonra, Çorum'da DPT ile birlikte, bölgenin bütün illerinin katılımıyla bir toplantı yapılarak, projedeki gelişmeler aktarılmış ve katılımcılarla tartışılmıştır. Ana plan hazırlıkları aşamasında, ilk taslaklar üzerinde 4 il merkezinde ve ilçelerde 13 toplantı düzenlenmiş ve planla ilgili taslak tartışmaya açılmıştır. Bu toplantıların dördü valiliklerle, geriye kalan dokuz toplantı ise, dördü merkez ilçe olmak üzere belediyelerle yapılmıştır.

YHGP, iş programının ayrıntılandırılması çalışmasıyla başlamıştır. İkinci aşamada, mevcut durum ve analizi (MDA) üzerinde çalışılmıştır. Bu aşamada mevcut istatistikler ve veri tabanları ve coğrafi bilgi sistemleri kullanılmış, bunların yeterli olmadığı durumlarda veya yeni ve daha ayrıntılı/derinlemesine bilgiye gereksinim olduğu durumda, saha çalışması yapılarak veri ve bilgi derlenmiştir.

Saha araştırmalarında genellikle niceliksel, bazı durumlarda da niteliksel veri toplama teknikleri kullanılmıştır.

Mevcut verilerin ve veri tabanlarının kullanımında, TÜİK, ilgili bakanlıkların ve yerel kurumların istatistikleri ve Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği CBS veritabanı dikkate alınmıştır. TÜİK verilerinin asıl kaynak olarak kullanımı, bu verilerin hem bölgeyi diğer bölgelerle ve illeri/ ilçeleri diğer iller/ilçelerle karşılaştırma olanağı vermesinden, hem de, yer ve konu başlıklarıyla ilgili verilerde zaman serilerinin güvenilir biçimde elde edilebilmesinden dolayıdır. TÜİK verileri, ulaşılabilirlik, kapsayıcılık, zaman serilerinin yapılabilmesine uygunluk, tutarlılık, karşılaştırılabilirlik, ayrıntılandırılabilirlik, ayrıştırılabilirlik veya toplulaştırılabilirlik ve esneklik gibi nedenlerle, en çok tercih edilen ve kullanılan kaynak olmuştur.

Ayrıca, proje süresince, yerel gazeteler sistematik olarak izlenmiş ve sınıflandırılmış bir izleme yapısı oluşturulmuştur. Bu yerel kaynaklar, hem sorunların belirlenmesinde, hem de tekrarlanma sıklığına göre, önem derecelerinin tanımlanmasında yardımcı bir rol oynamıştır. Ayrıca ulusal basın da konuyla ilgili haberler bakımından izlenmiştir.

MDA aşamasında toplanan bilgiler ve yapılan sentez, senaryoların geliştirilmesi için kullanılmış ve 4 alternatif senaryo geliştirilmiştir. Bu alternatifler içinden DPT tarafından seçilen senaryo üzerinden strateji belirlenmiş, Strateji ve Yeniden Yapılanma Senaryoları'nın DPT tarafından onaylanmasından sonra, Bölgesel Gelişme Ana Planı hazırlıklarına geçilmiştir. Ana plan, senaryo ve stratejinin nasıl somutlaşacağını belirlemektedir. Ana planın DPT tarafından onaylanmasından sonra, Bölgesel Gelişme Ana Planı Yönetici Özeti hazırlanmış, ayrıca, her ilde 6 farklı alandaki proje için önfizibilite çalışması yapılmış ve diğer bir ciltte sunulmuştur.

Projenin yürütülmesinde, 5 akademisyenden oluşan bir danışma kurulu, 50 uzman, 12 uzman yardımcısı ve 3 yardımcı personel görev almıştır.

Bunun dışında CBS uzmanları, alanda çalışan mülakatçılar ve anketçiler, bilgisayar destekli çizim (CAD) operatörleri, projenin destek kadrolarını oluşturmuştur.

YHGP'nin Temel Özellikleri

YHGP esnek, yol gösterici, olasılıkların ve ilişkilerin net olarak görülmesine olanak veren, katılıktan uzak ve değişime açık bir plandır. Bu nedenle planın, uygulama aşamasında izleme ve değerlendirme çalışmaları ile sürekli beslenmesi, toplumsal taleplere göre (katılımcı bir yaklaşımla) biçimlenmesi, farklı talepleri olan kesimlerin müzakerelerine ve toplumsal oydaşımına dayanarak geliştirilmesi gerekmektedir.

YHGP'nin vizyonu, "Türkiye'nin Karadeniz'e açılan kapısı olmuş, yaşam kalitesini yükseltmiş, çevreye duyarlı, rekabetçi, hızla gelişen bölge"dir. Bu vizyon, bölgenin sosyal ve ekonomik gelişmeye ve rekabetçiliğe, ekolojik dengelere duyarlılığa bakış açısını özetlemektedir.

Bu vizyona ulaşmak için, sürdürülebilir bir gelişme öngörülmektedir. Bölgenin 2023 yılına kadar hızlı bir biçimde gelişebilmesi için, kurumsal yapılarını geliştirmesi ve yerel inisiyatifi güçlendirmesi gereklidir.

Temel stratejik amaç, bölgenin yenilenen mekansal yapısıyla eşleşen, sosyal ve ekonomik yapı dönüşümünün ve sürdürülebilir gelişiminin sağlanmasıdır. Bölgedeki yapısal dönüşümler, bu temel amaca göre, üç ana başlıkla tanımlanmaktadır:

- i) Mekansal yapı dönüşümleri,
- ii) Toplumsal yapı dönüşümleri ve
- iii) Ekonomik yapı dönüşümleri.

Bölgenin ekonomik ve toplumsal gelişmeleri ve bu gelişmelerin bölge ekolojisi üzerindeki etkileri, sadece sosyo-ekonomik ilişkiler ortamında değil, bölge fiziki mekanında da meydana gelmektedir. Bu nedenle stratejide, mekansal dönüşüm amaçlarıyla ekonomik ve toplumsal dönüşüm amaçları

arasındaki ilişkiler vurgulanarak ele alınmaktadır.

Bu gerçekleştirmeyi sağlamak için planda, aşağıdaki stratejik amaçlar öngörülmektedir:

- Etkin bir mekansal organizasyon oluşturulması,
- İnsan kaynaklarının ve toplumsal yapının geliştirilmesi,
- İşletmelerin rekabet gücünün artırılması ve dışa açılma,
- Ekolojik dengelerin, çevrenin korunması ve durumunun iyileştirilmesi,
- Kurumsal yapının güçlendirilmesi.

Bu stratejik amaçların gerçekleşmesi için öncelikler ve tedbirler belirlenmiş, bölge mekansal stratejisiyle uyumlu biçimde uygulanacak ekonomik, sosyal ve ekolojik projeler geliştirilmiştir.

YHGP, bölgenin 2023 yılına kadar, daha yüksek bir gelişmişlik düzeyine ulaşması için gerçekleştirilmesi gereken program ve proje çalışmalarını, eylemleri, yatırımları ve örgütlenmeleri sistematik bir biçimde gösteren bir bölge planıdır. YHGP, stratejik planlama yaklaşımıyla hazırlanmış bir bölge planı olduğu için, gelecekle ilgili öngörüler ve gelecekte yapılması beklenen eylemleri betimlemektedir.

YHGP başarısının, sivil toplumu ve özellikle bölgede çok yaygın olan küçük girişimciyi harekete geçirebilme gücüne bağlı olduğu düşünülmektedir. Temel altyapı ile temel kamu hizmetleri dışındaki gelişmelerde, yerel yönetimin etkili olma derecesi, başarının göstergeleri arasındadır. Aktör ve eylem birlikteliği, yerel üstlenmeyi güçlendirecek ve planın başarısına katkıda bulunacaktır.

Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi için belirlenen bu amaçlar doğrultusunda, bir yandan bölgenin ekonomik ve sosyal gelişmişlik düzeyinin artırılmasını kapsayan stratejiler saptanmış, diğer yandan ekonomik gelişmenin, bölgenin ekolojik yapısı ve doğal kaynakları üzerinde olumsuz etkiler yaratmadan gerçekleştirilmesini sağlayacak önlemler

geliştirilmiş, bölgenin ekolojik özelliklerinin ve doğal kaynaklarının, ekonomik ve sosyal gelişme için ana kaynaklar olarak değerlendirilmesini sağlayacak, yerel girişimi güçlendirecek yaklaşım benimsenmiştir.

2 MEVCUT DURUM ANALİZİ, SENARYO VE STRATEJİLER

2.1 MEVCUT DURUM VE ANALİZİ: SORUNLAR, POTANSİYELLER VE KAYNAKLAR

2.1.1 Bölgenin Sosyo-Ekonomik Yapısına Bakış

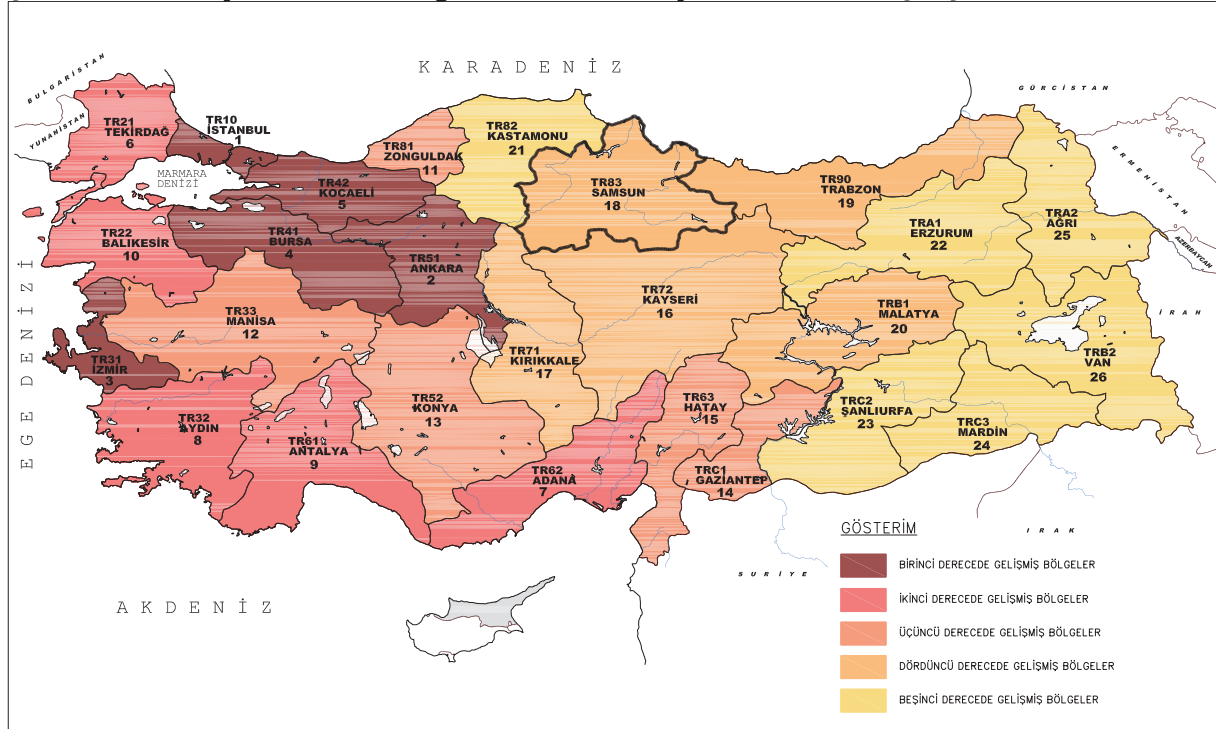
Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat illerini kapsayan TR83 Bölgesi 37 600 km² alanı ile Türkiye yüz ölçümünün yüzde 5'ini kapsamakta ve 2000 yılı itibarıyla Türkiye nüfusunun yüzde 4,4'ünü barındırmaktadır. Son 20 yılda bölge; doğal nüfus artışının dörtte üçünü göç ile dışarıya vermiş, ancak küçük bir kısmını bölge içinde tutabilmiştir.

Bölge ekonomisi 1987-2001 döneminde Türkiye ortalamasından daha yavaş büyümüştür (yıllık yüzde 2,79'a karşılık yüzde 2,11). Türkiye'de 2001 yılında yüzde 25,7 olan sanayinin milli gelir içindeki payı bölgede yüzde 19,4'tür. TR83 Bölgesi, 26 Düzey 2 İBB içinde sosyal ve ekonomik gelişmişlik açısından 18. sırada yer almaktadır. Ön Ulusal Kalkınma Planı'nda (2004-2006), 26 İBB Düzey 2 içinde gelişme düzeyleri dikkate alınarak 12 önce-

likli bölge belirlenmiştir. TR83, öncelikli bölgeler arasında yer almaktadır ve öncelikli bölgeler sıralamasında baştan 4. sırada bulunmaktadır. "Öncelikli bölgeler" genellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde bulunmaktadır. Göstergeler daha yakından incelendiğinde, TR83 Bölgesi'nin bir çok gösterge bakımından, doğu ile batı bölgeleri arasında tanımlanabilecek bir "geçiş bölgesinde" olduğu görülmektedir (Şekil 2.1). TR83 Bölgesi, bir çok sosyo-ekonomik gösterge açısından, potansiyellerinin değerlendirilmesi ile, batı bölgelere yakın değerler alabilecek bir konumdur. Bir çok gösterge bakımından, YHGP ile batı bölgeleri arasındaki farkın bir kopuş olmaktan çok, bir kademe farkı olduğu söylenebilir. YHGP, bölgenin bu farkı hızla kapatabilmesi ve gelişmiş bölgeler arasında bir konum elde edebilmesini amaçlamaktadır.

Sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında Samsun, 81 il içinde 32. sıradadır ve Türkiye or-

Şekil 2.1 Düzey 2 İstatistiki Bölge Birimlerinin Sosyo Ekonomik Gelişmişlik Sırası

talamasının hemen üzerinde yer almaktadır. Diğer iller ise, Türkiye ortalamasının altındadır; Amasya 39., Çorum 46. ve Tokat 61. sıradadır (Şekil 2.2). Büyük bir kente ve limana sahip olması nedeniyle Samsun ili gelişmişlikte üst sırada yer alırken, Tokat, kırsal karakteri nedeniyle sıralamada daha geride yer almaktadır.

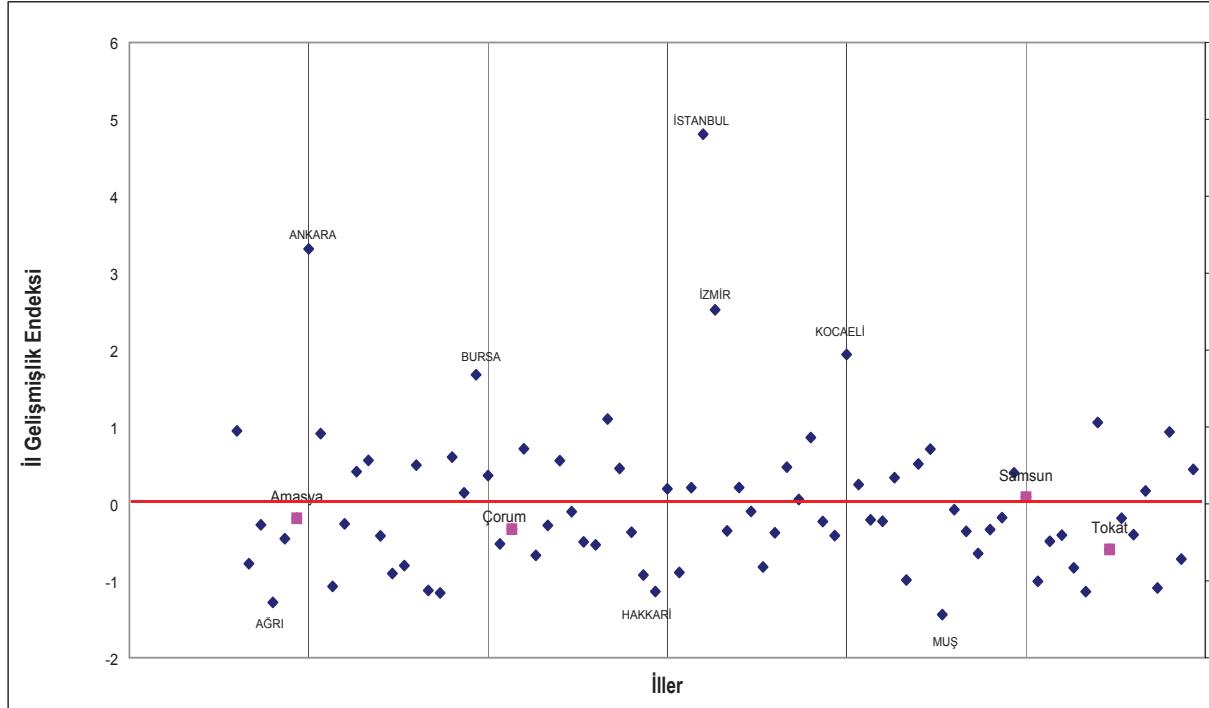
DPT'nin yaptığı İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması çalışmasında, ilçelerin endeks değerlerinin gelişmişlik derecesine göre dizilişinde bazı özellikler gözlemlenmektedir (DPT 2004-5: 14-15, 49-62):

Genel olarak, Türkiye'de bölgelerarası gelişmişlik farklarının önemini koruduğu görülmektedir. Birinci ve ikinci derecede gelişmiş ilçelerle, ortalamanın altında kalan ilçeler arasında büyük bir fark bulunmaktadır. Türkiye'de gelirin yanı sıra, nüfus yapısı, fiziki ve sosyal altyapı, eğitim ve sağlık düzeyi, çevre kalitesi, istihdam ve kadının statüsü gibi konularda, ilçeler arasında önemli dengesizlikler bulunmaktadır.

İlk 25 ilçe arasında, merkez ilçeler dışındaki 12 ilçe genellikle sanayi veya turizm sektörleri gelişmiş olan ilçelerdir ve üst sırada yer alan ilçelerin endeks değerleri arasındaki fark oldukça azdır. En gelişmiş ilçeler, genellikle Marmara, Ege ve Akdeniz kıyısındaki bölgelerdedir.

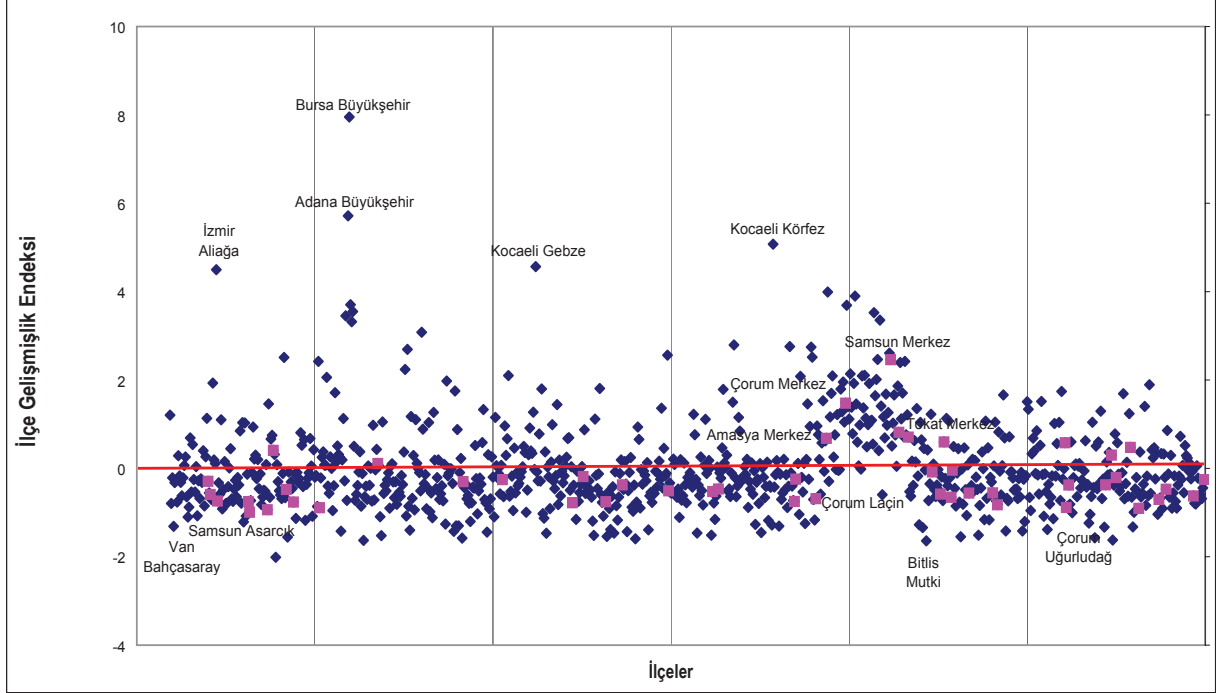
Gelişmiş ilçeleri diğerlerinden ayıran en önemli özellikler şöyle sıralanabilir: gelişmiş ilçelerde mali kurumlarda istihdam yüksektir, ticaretteki istihdamın yüksekliği buna eklenmektedir ve tarım istihdamı oldukça düşüktür. İstihdamın yapısı açısından ücretli çalışanların ve işverenlerin toplam çalışanlar içindeki payı ülke ortalamasının üzerindedir ve gelişmiş ilçelerde sanayi kesiminin iktisadi faaliyetler içindeki payı, görece olarak yüksektir. Bu göstergeler, sermaye birikimi oluştuğunu da doğrulamaktadır. Sosyo-ekonomik gelişmişlik yönünden, ilçelerin gelişmişlik derecesi arttıkça, kentleşme ve nüfus artış hızı, işgücünün eğitim düzeyi, kadınların işgücüne katılımı ve eğitimi yükselmekte, bebek ölüm hızı ise düşmektedir.

Şekil 2.2 TR83 Bölgesi İllerinin Türkiye İçerisindeki Yeri

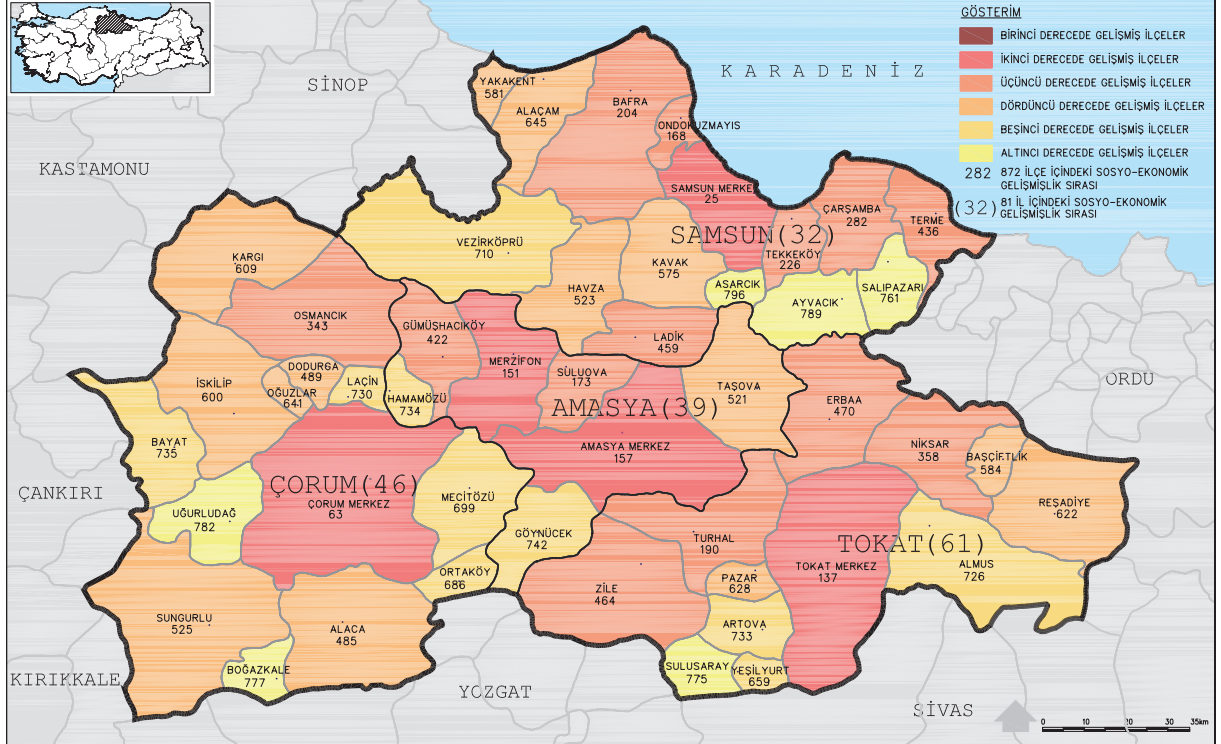
Not: İller alfabetik olarak sıralıdır.
Kaynak: DPT (2003-3).

Şekil 2.3 TR83 Bölgesi İlçelerinin Türkiye İçerisindeki Yeri

Not: İlçeler alfabetik olarak sıralıdır.
Kaynak: DPT (2004-5).

Şekil 2.4 TR83 Bölgesi'nin İl ve İlçelerinin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sırası

Kaynak: DPT (2004-5).

Bölge ilçeleri, genellikle 3. derecede gelişmiş ilçeler kategorisinde yoğunlaşmaktadır ve bu kategorinin genel özelliği, demografik göstergelerin çoğunun ülke ortalamasının altında olması ve nüfusun büyük bir kısmının tarım sektöründe çalışmasıdır. Sanayi ve hizmetler sektörleri yeterince gelişme gösterememiştir. Okur-yazar nüfus oranı, Türkiye ortalamasının oldukça altındadır. TR83 Bölgesi'ndeki bazı illerin diğer bir özelliği, Samsun'un, merkez ilçe ile diğer ilçeler arasındaki farkın en yüksek olduğu iller arasında ve Merzifon'un, bağlı bulunduğu merkez ilçeden daha ileri bir gelişmişlik derecesine sahip olması nedeniyle Amasya ilinin, merkez ilçesi ilk sırayı alamayan iller arasında olmasıdır.

Bölge illeri kendi içlerinde de farklılaşmıştır. DPT'nin yaptığı İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması çalışmasına göre bölgede, birinci derecede gelişmiş ilçeler kategorisine giren ilçe bulunmamaktadır. Bölge ilçelerinden ikinci derecede gelişmiş ilçeler kategorisinde bulunanların oranı, ülke için aynı kategoriye giren ilçeler oranının oldukça gerisindedir. Türkiye'de ilk üç kategoriye giren ilçeler, toplamın yarıdan fazlasını (yüzde 54,6) oluştururken, bölge için bu oran (yüzde 37,5) daha düşüktür. Bölge ilçeleri daha çok 3., 4. ve 5. derece gelişmişlik kategorilerinde bulunmaktadır.

Gelişmişlik derecelerine göre ilçelerin bölge mekanına dağılımına bakıldığında, en gelişmiş ilçelerin iki farklı coğrafyada yoğunlaştıkları görülmektedir (Şekil 2.4). Birinci alan, bölge içinde daha büyük

bir sahayı kaplayan, Çorum merkez ile Tokat merkez ilçe arasında Merzifon, Amasya merkez ilçe ve Suluova ilçelerinin oluşturduğu yoğunlaşmadır. İkinci yoğunlaşma ise, Karadeniz kıyı çizgisi üzerinde sıralanmış olan Samsun merkez ile bu ilçenin batısındaki Ondukuzmayıs ve Bafra ile doğusundaki Tekkeköy ve Çarşamba ilçelerinden oluşmaktadır. En az gelişmiş ilçelerin dağılımı ise en gelişmiş ilçeler gibi bir coğrafi süreklilik göstermemekte ve bölgenin her yerinde parçalı bir yapı sergilemektedir.

Bu ilçelerin geri kalmışlıklarıyla ilgili açıklama ise, kendine özgüdür ve bireysel niteliklerle ilgilidir. İlçelerin gelişmişliği ve az gelişmişliği hakkında coğrafi olarak ortaya çıkan bu durum, gelişmenin bazı dışsallıklar nedeniyle mekanda bütünleşik/sürekliliği olan bir yapı oluşturmaması, azgelişmişliğin ise, yalıtılmışlık ve sistemlere/ağlarla bütünleşme sorunlarıyla ilişkili olması ile açıklanabilir.

2.1.2 Demografik Yapı

TR83 Bölgesi'nin sorunları açısından en önemli göstergelerden biri, bölge dışına olan göçtür. Bu sorun, niceliğine ve niteliğine bağlı özelliklerle dikkate alındığında, hem TR83'ün bir kaynak kaybı, hem de diğer bölgeler için bir yük olarak yorumlanabilir.

Bölge nüfusunun Türkiye nüfusuna oranı 1927-1965 yılları arasında yüzde 6,3 ila yüzde 6,6 arasında iken 1965 yılından sonra azalmaya başlamış

Tablo 2.1 İdari Kent Tanımına Göre Kent, Kır Nüfusu, Yıllık Ortalama Nüfus Artış Hızı ve Kentleşme Oranları

	2000 yılı nüfusu			Yıllık ortalama nüfus artışı (binde)				Kentleşme oranı (yüzde)			
	Kent	Kır	Toplam	1980-1985	1985-1990	1980-2000	1990-2000	1980	1985	1990	2000
Amasya	196 621	168 610	365 231	9,8	0,5	3,4	1,7	37,5	41,5	45,5	53,8
Çorum	311 897	285 168	597 065	9,4	3,1	2,2	-1,9	29,3	33,4	41,6	52,2
Samsun	635 254	573 883	1 209 137	19,2	9,3	9,1	4,1	34,2	36,9	45,3	52,5
Tokat	401 762	426 265	828 027	16,9	11,4	14,2	14,3	32,1	36,2	42,9	48,5
Bölge	1 545 534	1 453 926	2 999 460	15,2	7,4	8,2	5,2	33,0	36,6	43,9	51,5
Türkiye	44 006 274	23 797 653	67 803 927	25,2	22,0	21,0	18,5	43,9	53,0	59,0	64,9

Kaynak: DİE (2002-3), DİE (2002-4), DİE (2002-5), DİE (2002-6), DİE (2003-1).

ve 2000 yılında yüzde 4,4'e düşmüştür. Bölgenin nüfus artış hızı, Türkiye ortalamasından çok daha hızlı bir azalma eğilimi içindedir. Bölge 1970'den sonra sürekli net göç vermiştir. Verilen göç büyük ölçüde (yüzde 70) bölgedeki şehirlerden başka illerin şehirlerine doğrudur.

Bölgede kentleşme oranı, bütün illerde Türkiye ortalamasının gerisindedir (Tablo 2.1). Nüfus, çok sayıdaki küçük yerleşim birimine dağılmış durumdadır. 2000 yılı itibarıyla bölgedeki yerleşimlerin yüzde 69,5'inin nüfusu 500'ün altındadır. Nüfusu 500'ün altındaki yerleşimlerdeki nüfusun toplam nüfus içindeki payı ise yüzde 15,6'dır. Ayrıca, köylerin yüzde 38,4'ünün birden fazla yerleşim yeri –bağlısı- bulunmaktadır. Bu nedenle kırsal yerleşimlerdeki (köy ve bucak) yaşam kalitesini yükseltebilecek altyapı yatırımlarının yapılabilmesi güç ve yüksek maliyetlidir.

2000 yılı nüfus verilerine göre, bölgede ortalama hanehalkı büyüklüğü (4,97), Türkiye ortalamasının (4,50) üzerindedir. Doğurganlık hızı 2,65, Türkiye ortalaması olan 2,53'ün üzerindedir. 0-14 yaş gurubunun nüfus oranı (yüzde 30,22) giderek azalmakta, 15-64 yaş grubu (yüzde 62,89) ile 65 yaş üstü (yüzde 6,88) artmaktadır. Bebek ölüm hızı 1970'li yıllarda binde 200 iken, 2000 yılında binde 48'e inmiştir. Doğuşta yaşam beklentisi 1975-1997 yılları arasında ülkede 10 yaş artarken, bölgede 8-8,5 yaş mertebesinde artmıştır.

2.1.3 Ekonomik Yapı

Bölgede üç temel sektörün GSYİH'dan aldığı paylarda ülkedekine benzer bir değişim yaşanmaktadır. Bölge ve illerde tarım sektörünün GSYİH içinde aldığı pay Türkiye ortalamasının üzerinde olagelmıştır. 1987-2001 yılları arasında tarım sektörü payında önemli bir azalma meydana gelirken, sanayi ve hizmet sektörlerinin aldığı paylar artmıştır. Bölgede, tarım sektörünün payı azalmakla birlikte ağırlığını korumakta, sanayileşmede ise artış görülmektedir. Hizmet sektöründeki artış ülke ile paralellik göstermektedir (Tablo 2.2).

Sanayinin bölgede büyümesini engelleyen pek çok neden bulunmaktadır. Taklitçi yatırımların fazlalığı, fırınlanmış kilden kiremit, briket, tuğla ve inşaat malzemeleri imalatı sanayilerinin yoğun olması, OSB ve KSS'lerin yeterli sayıda ve kapasitede kullanılamaması, ileri teknoloji gerektiren sanayileşmenin bulunmaması, sermaye yetersizliği, rekabet gücü ve dışa açılmanın zayıflığı, Ar-Ge çalışmalarına yeterli önemin verilmemesi ve kaynak ayrılma-

Tablo 2.2 Üç Temel Sektörün 1987-2001 Yılları Arasında GSYİH'dan Aldığı Payların Değişimi

Sektör	1987		2001	
	Bölge	Türkiye	Bölge	Türkiye
Tarım	30,0	17,8	20,0	12,1
Sanayi	15,7	25,8	19,4	25,7
Hizmetler	54,3	56,4	60,6	62,2
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: DPT (2003-2), DİE (2004-4).

Tablo 2.3 İller İtibarıyla GSYİH'nin Sektörel Dağılımı ve İllerin Gelişmişlik Sırası, 2001

Sektör	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat	Bölge	Türkiye
Tarım (yüzde)	21,7	19,9	20,4	18,5	20,0	12,1
Sanayi (yüzde)	7,7	10,6	15,2	39,6	19,4	25,7
Hizmetler (yüzde)	70,5	69,6	64,4	41,9	60,6	62,2
GSYİH (yüzde)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
GSYİH/kişi* (YTL/kişi)	1 288	1 431	1 452	1 107	1 335	1 847
81 İl içerisinde gelişmişlik sırası (2000)	39	46	32	61	18**	

* 2000 yılı nüfusu

** 26 Düzey 2 İBB içindeki sırası

Kaynak: DPT (2003-2), DİE (2004-4)

ması, nitelikli eleman eksikliği, sanayi sektörünü olumsuz etkilemektedir. Bunların bir kısmı ülkesel ölçekte çözülmesi gereken sorunlar olmakla birlikte bölgeye ait zayıflıklar da bulunmaktadır.

Sektörel büyüme hızları itibarıyla, bölgedeki iller arasında farklılıklar bulunmaktadır (Tablo 2.4). Sanayi, Tokat ve Çorum'da, hizmetler ise Samsun'da daha yüksek hızda büyümektedir. Sanayi büyümesinde Tokat'ta kamu yatırımları, Çorum'da ise özel kesim yatırımları etkili olmaktadır.

1987-2001 döneminde sanayi Tokat'ta yılda ortalama yüzde 5,22 büyürken Amasya'da negatif büyüme hızı göstermiştir. Bu dönemde, bölgenin tüm sektörlerinin büyüme hızı Türkiye ortalamalarının altında kalmıştır (Tablo 2.4).

2001 yılı itibarıyla, hizmetler sektörünün il GSYİH'sından aldığı pay bakımından iller sıraya dizildiğinde, Amasya ilk sırada yer almakta, Çorum, Samsun ve Tokat, bu ili izlemektedir. Buna karşılık, 1987-2001 döneminde, hizmetler sektörü büyüme hızı en yüksek olan il Samsun'dur; bu ili sırasıyla Amasya ve Çorum illeri izlemiştir (Tablo 2.4). Hizmetler sektörü en yavaş büyüyen il Tokat'tır.

Bölgede yapılan saha çalışmaları, son yıllarda tarım sektöründe önemli atılımlar yaşandığını, sebze ve meyve üretimi ile örtü altı sebze tarımında önemli artışlar meydana geldiğini göstermektedir. Ancak, bu değişimler (mevcut istatistiksel veriler 2001 yılına kadar olan dönemi kapsadığı için) tablolara yansıtılamamıştır.

İstihdamın sektörel dağılımı irdelendiğinde, 2000 yılı verilerine göre çalışanların yüzde 66,9'unun tarım sektöründe çalıştığı ve bu payın Türkiye'ye göre (yüzde 48,4) çok yüksek olduğu görülmektedir. 2000 yılı verilerine göre bölgede çalışanların yüzde 6,3'ü sanayi sektöründe istihdam edilmektedir. Bu değer ülkede 13,4 olarak gerçekleşmiş bulunmaktadır. Hizmetler sektörünün payı da (yüzde 26,8), Türkiye'nin (yüzde 38,2) payının oldukça gerisindedir (Tablo 2.5). Bu tablo, bölgenin ülke içindeki konumunu açıkça belirlemekte, bölgede tarım sektörünün ağırlıklı olduğu görülmektedir.

Bölgede, GSYİH'dan aldığı pay yüzde 20,0 olan ve düşük teknoloji kullanan tarım sektöründe büyük bir istihdam yığılması ve işgücü arz fazlası gözlenirken, daha yüksek katma değer yaratan ve Türkiye'de gelişme ve büyüme eğilimi gösteren sanayi sektörü GSYİH içerisinde yüzde 19,4 pay almakta, buna karşılık yüzde 6,3 istihdam yaratabilmektedir. Hizmetler sektörü GSYİH içerisinde yüzde 60,6 pay almakta, fakat yüzde 26,8 istihdam yaratabilmektedir. Sanayi ve hizmetler sektörü GSYİH içerisinde büyük bir yer almakta, toplamda yüzde 80,0'e ulaşmakta (19,4 ve 60,6), görece olarak küçük bir istihdam (yüzde 33,1) sağlamakta, bu istihdam tarım sektöründeki mevcut istihdamın (yüzde 66,9) yarısı kadar olmaktadır. Söz konusu bu değerlerden gelecekte bölgede tarım sektöründeki işgücü fazlasının ve gizli işsizlerin diğer sektörlerde istihdamı için önlem alınması gerektiği görülmektedir.

Tablo 2.4 Sektörel Büyüme Hızları, 1987 – 2001

Sektör	(yüzde)					
	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat	Bölge	Türkiye
Tarım	-0,16	-0,87	0,60	2,72	0,64	0,82
Sanayi	-1,56	3,02	1,23	5,22	2,72	3,50
Hizmetler	2,57	2,53	2,80	2,44	2,65	3,00
GSYİH	1,28	1,75	1,96	3,31	2,11	2,79

Kaynak: DİE (1997), DİE (2002-2), DİE (2004-4).

Tablo 2.5 TR83 Bölgesi İstihdamın Sektörel Dağılımı, 2000

Sektör	Bölge			Bölge (yüzde)	Türkiye (yüzde)
	Erkek	Kadın	Toplam		
Tarım	364 038	471 307	835 345	66,9	48,4
Sanayi	68 076	10 460	78 536	6,3	13,4
Hizmetler	290 870	43 993	334 863	26,8	38,2
Toplam	722 984	525 760	1 248 744	100,0	100,0

Kaynak: DİE (2002-3), DİE (2002-4), DİE (2002-5), DİE (2002-6), DİE (2003-1).

TARIM

Bölgede bulunan 3,80 milyon hektar alanın 1,65 milyon hektarı (yüzde 43,5) işlenebilir tarım alanıdır. İşlenebilir verimli tarım alanları bölgenin belirli yerlerinde yoğunlaşmıştır. Yeşilirmak ve Kızılırmak nehir kenarlarında ve bu iki nehrin denize döküldüğü yerlerde delta ovaları bulunmaktadır. Orman-fundalık 1,32 milyon ha (yüzde 34,9), çayır mera 0,41 milyon ha (yüzde 10,8) ve diğer alanlar 0,41 milyon ha (yüzde 10,8) alanı kaplamaktadır. Bölgede ekonomik olarak sulanabilecek 530 875 ha alanın yüzde 45,3'ü (240 655 ha) sulanmaktadır. Sulanabilir tüm alanlar işletmeye açıldığında, bölgenin sulanan alanları iki katına çıkacaktır.

Sulanan alanlar bütün bölgeye dağılmış olmakla birlikte Tokat merkez, Niksar, Erbaa, Amasya merkez, Çarşamba, Bafra ve Suluova ilçelerinde yoğunlaşmıştır. Sulama ile ilgili önemli bir sorun, işletmedeki DSİ sulama proje alanları içindeki toplam arazinin yüzde 44 gibi yüksek bir oranının çeşitli nedenlerle sulanamıyor olmasıdır. Sulama ile ilgili önemli diğer bir konu mevcut tesislerin bakım ve onarımıdır. Bölge sulama alanlarının bir kısmında bulunan drenaj kanallarının zamanında yeterince temizlenmemesi sonucu, tabansuyu düzeyi yükselmiş, bitkisel üretimi tehdit etmektedir. Son yıllarda inşaatı biten sulama tesislerinin kullanıcılar tarafından işletilmesi yönünde bir politika izlenmektedir. Temelde akılcı olan bu politikanın izlenmesi, örgütlenme yetersizlikleri, etkinliğinin sağlanamaması ve her şeyin kamudan beklenmesi alışkanlığı sonucunda, yeni sorunlar yaratmıştır. Arazi toplulaştırmasında da yasal yetersizlikler nedeniyle beklenen gelişme sağlanamamaktadır. Bölgede sulamaya açılan alanın ancak yüzde 3'ünde arazi toplulaştırması yapılmış, kuru tarım alanlarında hiç arazi toplulaştırması yapılamamıştır.

GZFT analizi sonucu ortaya çıkan, bölgenin iklim ve toprak koşullarının uygun olması nedeniyle narenciye, pamuk ve bazı tropik bitkiler hariç hemen her türlü sebze, meyve ve tarla bitkileri

tarımı yapılabilmesi, bölge için değerlendirilmesi gereken fırsatlar arasındadır. Tarım sektörü geliri büyük oranda bitkisel üretimden kaynaklanmaktadır. Bölge, Düzey 2 İBB'ler içerisinde tarla ürünleri üretiminde 3. sırada (5 milyon ton), sebze üretiminde 4. sırada (2 milyon ton), meyve üretiminde 13. sırada (312 000 ton) bulunmaktadır. Tüm bitkisel ürün üretim değerleri dikkate alındığında, bölge Düzey 2 İBB'ler içerisinde 5. sırada bulunmaktadır. Bölgede üretilen tarla ürünleri, sebze ve meyvelerin bölge içi talep fazlası bölge dışına pazarlanmakta, bölge dışındaki illerde işlenen bazı ürünlerin dış satımı buralardan gerçekleştirilmektedir. Son yıllarda bölgede sözleşmeli tarım gelişmeye başlamıştır.

Bölgede taze fasulye, soya, domates, kiraz gibi ürünlerin verimleri ülke ortalama verimlerinden yüksektir. Bölgede girdi kullanım düzeyinin Türkiye ortalamasından çok farklı olmadığı göz önüne alınırsa, bu verim farklarının bölgenin karşılaştırmalı üstünlüklerini yansıttığı düşünülebilir. Bölgede var olan sanayi kümelerinde tarım ürünlerinden süt, et, buğday, mısır, bakliyat, yağ bitkileri işlenmekte, meyve suyu, domates salçası üretilmekte, az da olsa sebze konservesi ve kurutulması yapılmaktadır.

Tarım işletmelerinin yaklaşık üçte ikisi küçük arazi varlığına sahiptir. Ortalama işletme büyüklüğü 45,6 dekadır ve 6 parselden oluşmaktadır. Türkiye'de ortalama 61,0 dekar olan tarım işletme büyüklüğünün gerisinde olan bölge tarım işletmeleri, AB-25 ülkeleri ortalama tarım işletmesi büyüklüğü olan 130 dekarın çok gerisindedir.

İşletmelerin yaklaşık dörtte üçü bitkisel üretim ve hayvancılık faaliyetini birlikte yürütmektedir. Ancak tarım işletmelerinin küçük olması, girdi kullanımı ile tarımsal mekanizasyon ve bilgi düzeyinin yeterli olmaması tarımsal verimliliğin düşük olmasına neden olmaktadır. Besicilik ve tavukçuluk dışında ihtisaslaşmış, büyük ölçekte bitkisel ve hayvansal ticari üretim yapan tarım işletmesi yoktur.

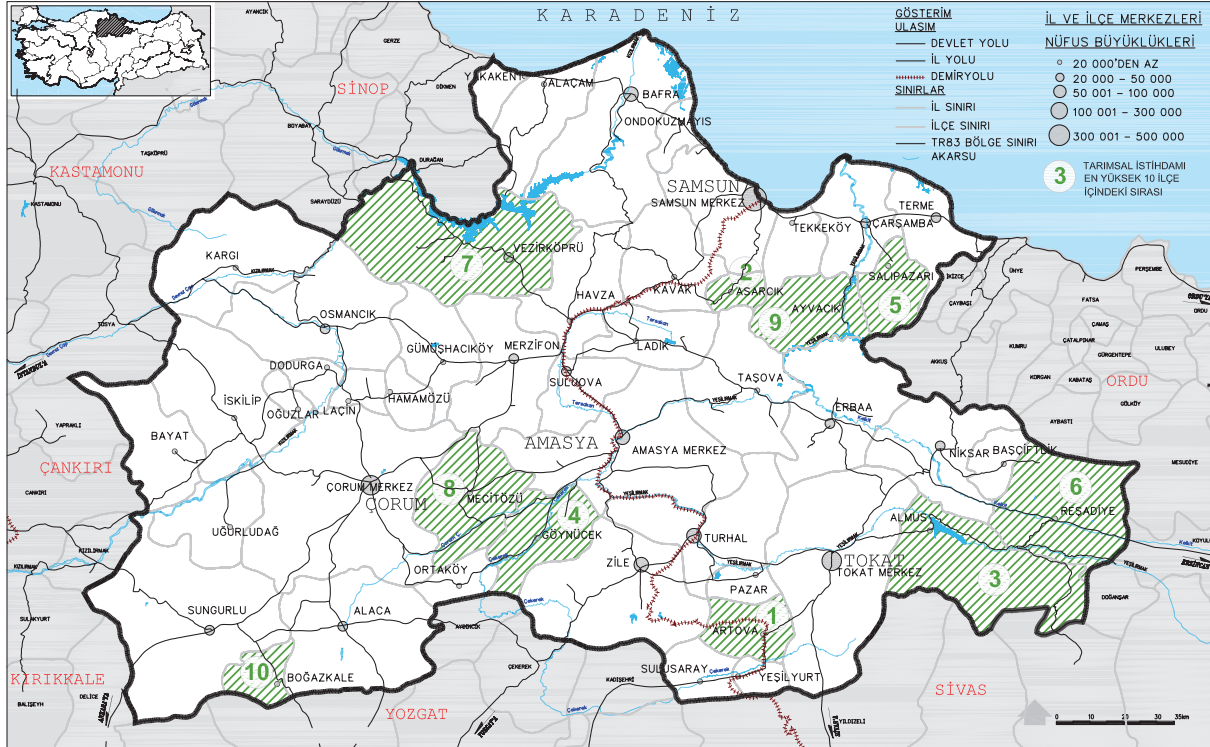
Bölgede yaygın olan küçük ölçekli tarım işletmeleri yüksek standartlarda, kaliteli kitlesel üretim yapamamakta, bilgiye ulaşamamakta, tarımsal mekanizasyonu geliştirmek için kaynak yaratamamakta, ileri tarım teknolojilerini ve girdileri etkin ve yeterli düzeyde kullanamamakta, ihtisaslaşmaya gidememekte, tarım danışmanı istihdamına gerek görmemekte, pazarlama organizasyonlarına ve çiftçi eğitimine ilgi duymamakta ve geleneksel metotlarla üretime devam etmektedir. Tüm bu olumsuz koşulların sonucu tarımsal ürün üretim maliyetleri yükselmekte, tarımda dünya ülkeleri ile rekabet edebilme şansı azalmaktadır.

Bölge tarım sektörü içinde hayvancılığın payı yaklaşık yüzde 25, su ürünleri ve ormancılığın payı (yüzde 1) çok küçüktür. Hayvancılık işletmeleri küçük ölçekli işletmelerden meydana gelmiş olup, işletmelerin yüzde 70'inden fazlasının sadece 2-10 baş hayvanı bulunmaktadır. Bölgede AB standartlarında üretim yapan tavukçuluk işletmeleri Çorum ve Samsun illerinde yoğunlaşmıştır. Çorum'da yu-

murta, Samsun'da broyler üretimi yaygındır. Son yıllarda hayvan mevcutları azalmış, kaba yem üretimi yetersiz olduğundan besicilik işletmeleri zarar etmiş, hayvancılık borsaları kurulmadığından hayvansal üretimler yeterince değerlendirilememiştir.

Bölgede su ürünleri üretimi için uygun koşullar bulunmaktadır. Su ürünleri üretimi, bölgedeki nehir ve bunların kolları üzerinde inşa edilmiş bulunan baraj göllerindeki 8,4 km³ (milyar m³) depolama hacmi (Türkiye'nin yüzde 5,8'i) ve Karadeniz'deki balık potansiyeli dikkate alındığında, yeterli düzeyde değildir. Tatlı su kaynakları üzerinde kurulu bulunan yaklaşık 1 100 ton/yıl kapasiteli tesisler, ortalama yüzde 25 kapasite ile çalışmaktadır. Samsun, Karadeniz'de yakalanan balıkların kıyıya çıkarıldığı önemli bir merkez olmasına karşın, balık halinde bulunan soğuk hava deposu kapasitesi yeterli değildir. Derin dondurma yapan tesis bulunmamaktadır.

Şekil 2.5 Toplam İstihdam İçinde Tarımsal İstihdam Oranı En Yüksek 10 İlçe

Kaynak: DPT (2004-5).

Bölge florası arıcılık için çok uygundur. 2002 yılı verilerine göre kovan başına 18,3 kg olan bal üretimi Türkiye ortalaması olan 17,9 kg'dan daha yüksektir. Bölge bal üretimi yönünden Düzey 2 İBB'ler içerisinde 6. sırada bulunmaktadır.

Bölge orman varlığı ülke ortalamasından daha fazla olmasına rağmen, bölgedeki ormancılık GSYİH'sının Türkiye ormancılık GSYİH içindeki payı, 1987-2001 döneminde (1987 sabit fiyatlarıyla) yüzde 3,5 ile 4,5 arasında kalmıştır. Bölgede ve 4 ilde, ormancılık GSYİH'sının toplam GSYİH içindeki payı, aynı dönemde, sürekli olarak azalmaktadır. Orman içi ürünlerin değerlendirilmesi ile yayla ve dağ turizmi için fırsatlar bulunmasına karşın, bunlardan yeterince yararlanılmamaktadır.

Tarımsal istihdam oranının en yüksek olduğu on ilçeye bakıldığında, bunların aynı zamanda sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasına göre en az gelişmiş ilçeler arasında olduğu görülmektedir (Şekil 2.5). Kişi başına tarımsal üretim değeri bakımından bölge, ülke ortalamasından daha düşük değere sahiptir. Söz konusu değerin düşük olmasının nedeni, kırsal nüfusun ve bu nüfus içinde tarımda istihdam ediliyor gözüken nüfusun fazla olmasıdır.

Türkiye'de, kırsal alanda yaşayan ancak temel gelir kaynağı tarım olmayan nüfusun artmakta olduğu gözlenmektedir. Bu olgu TR83 için de geçerlidir. Bu durumun önemli nedenlerinden biri tarımda işgücü talebinin az olması ve gizli işsizliğin fazla sayıda olmasıdır. Gizli işsizliğin boyutları, ancak bazı genel standartlardan yararlanarak nominal olarak hesaplanabilir. Bölgede tarımsal üretim için ihtiyaç duyulan işgücü arzı (263 milyon gün/yıl) işgücü talebinin (85 milyon gün/yıl) üç katından fazladır.

Toplam tarımsal üretim değerleri açısından ilk sıralarda yer almayan TR83 Bölgesi'nde, kırsal nüfusun zamanla azalması ve karşılaştırmalı üstünlüğü olan ürünlere ağırlık verilmesi ile kişi başına tarımsal üretim değeri önemli ölçüde artabilecektir.

SANAYİ

Bölgede sanayi sektörü payı ve sanayinin gelişme hızı 1987-2001 yılları arasında ülke ortalamalarının gerisinde kalmıştır. Sanayi sektörü imalat sanayi ağırlıklıdır. Bölgede kamu sektörüne ait 2 adet tütün işleme ve 4 adet şeker fabrikası dışındaki bütün işletmeler Avrupa Birliği'nin KOBİ tanımına girmektedir. Bölgede bulunan 38 kamu işletmesi toplam imalat sanayi istihdamının üçte birini ve katma değer üçte ikisini sağlamaktadır.

2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre sanayi sektörü istihdamı (78 536 kişi), bölge toplam istihdamının (1 248 744 kişi) yüzde 6,3'üdür. Bölgede sanayi sektöründe kişi başına yaratılan katma değer 2000 yılı itibarıyla 16 600 YTL iken Türkiye'de 20 900 YTL'dir.

Sanayi istihdamının payı kullanılarak ilçe düzeyinde yapılan analizler, sanayinin bölgede birkaç yerleşmede yoğunlaştığını belgelemektedir. Bölgede sanayi istihdamının toplam istihdama oranı Samsun, Çorum ve Bafra'da bölge ortalamalarının üstünde, diğer yerlerde altındadır.

Bölgenin yetişmiş insan kaynağına olan ihtiyacını, en iyi istihdamın eğitim durumu göstermektedir. Bölgede imalat sanayinde istihdam edilenler içinde yalnız yüzde 4,1'i üniversite mezunu, yüzde 20,6'sı lise mezunu, yüzde 16,2'si ise okuma yazma bilmemektedir. Bununla birlikte bölge ortalamaları, Türkiye ortalamalarından (okur-yazar olmayan nüfus kategorisi hariç) büyük bir ayrılma göstermemektedir. Bu değerler Türkiye için sırasıyla yüzde 6,8, yüzde 21,3 ve yüzde 1,7'dir.

TR83 Bölgesi'nin sınırlı sayıda alt sektörde yoğunlaşan sanayi yapısı üç tip işletme barındırmaktadır. İlk grupta, yerel hammaddeyi kullanan orta ve üzerindeki ölçekteki sanayi kuruluşları bulunmaktadır. Kamuya ait şeker ve tütün fabrikaları, bu gruptaki işletmelerin ilk örneklerindendir. Daha sonra özel kesim eliyle oluşturulan sanayi kuruluşları gelişmiştir. Bunlar da; gıda, fırınlanmış kilden kiremit,

briket, tuğla ve inşaat malzemeleri sanayi ve ağaç ve orman ürünleri sanayi gibi yerel girdileri işleyen imalat türleridir.

İkinci grup sanayi işletmeleri, ilk gruptakilerin makine ihtiyaçlarını karşılamak üzere ortaya çıkan metal eşya, makine ve ekipman üreticileridir. Bunlar zamanla gelişmiş ve bölge dışına da üretim yapar duruma gelmişlerdir.

Üçüncü grup, bölge yerel hammadde kaynaklarıyla doğrudan ilişkisi olmayan, bölge için görece olarak yeni ve iç talep yanı sıra kısmen de dış talebe bağlı olarak gelişme göstermiş sanayilerdir. Bunlar, diğer giyim eşyaları imalatı (tekstil ve konfeksiyon), gıda sanayi, mobilya, öğütülmüş tahıl ürünleri, metal yapı gereçleri üreten işyerleridir.

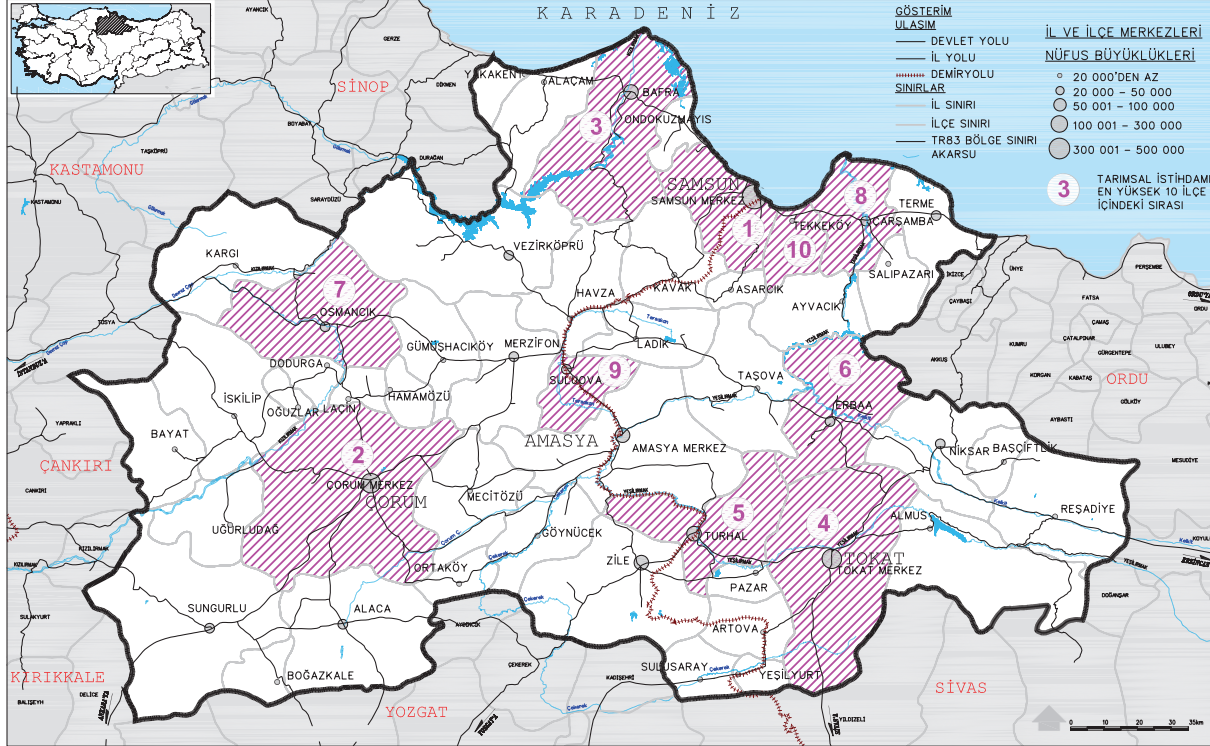
2003 yılı itibarıyla, bölgede 7'si işletmede olan (Çorum tevsii dahil) 13 adet OSB bulunmaktadır. OSB'lerde 2004 yılı itibarıyla 677 işletme faaliyet göstermekte, 8 477 kişi çalışmakta, 286 parsel boş

bulunmaktadır. OSB'lerde doluluk oranı Samsun'da yüzde 100, Çorum'da yüzde 91,6, Amasya'da yüzde 82, Tokat'ta yüzde 52, Merzifon'da yüzde 78 ve Erbaa'da yüzde 18,8'dir.

Bölgede, 2003 yılı itibarıyla, 3'ü yatırım programında olan 28 adet KSS bulunmaktadır. Sanayi istihdamının büyük bir bölümü KSS'lerde gerçekleşmektedir. KSS'lerin bölgedeki ortalama doluluk oranı yüzde 68,5 iken, Samsun dışındaki illerde bu oran yüzde 90'a yaklaşmaktadır.

Madencilik açısından, bölgede mermer dışında önemli bir yatak/ rezerv bulunmamaktadır. 2001 ve 2002 yılı verilerine göre, bölge, ülke bentonit üretiminin yüzde 3'ünü, mermer üretiminin yüzde 2,8'ini, krom üretiminin yüzde 2,7'sini ve manganez üretiminin 1,84'ünü gerçekleştirmektedir. Bölgede bulunan yaklaşık 500 litre/saniye kapasitede olan ve teorik olarak her yıl 6-7 milyon insana termal turizm olanağı sunabilecek ve 360 dekar büyüklüğünde sera kurulabilecek termal kaynaklar yeterince değerlendirilmemektedir.

Şekil 2.6 Sanayi İstihdam Oranının En Yüksek Olduğu İlk On Kentsel Yerleşme

Kaynak: DİE (2002-3), DİE (2002-4), DİE (2002-5), DİE (2002-6).

HİZMETLER

Hizmet sektöründe yaratılan katma değer ve istihdam açısından ağırlıklı alt sektör ticarettir. Ticaret açısından en gelişmiş olan iller Samsun ve Çorum'dur. Amasya ve özellikle Tokat'ta ticari faaliyet Türkiye ortalamasının çok altındadır. Ancak ticari faaliyetin Amasya'daki gelişme hızı Türkiye ortalamasının üzerindedir. Samsun, bölgenin en önemli ticaret merkezidir ve bu konumunu uzun süredir korumaktadır.

Hizmet sektörü içinde yapılan verimlilik karşılaştırmalarında, kişisel hizmet alt sektöründe çalışanların verimlilikleri, bölge ortalama değerlerinin altında görülmektedir. Kamu çalışanları hariç tutularak yapılan değerlendirmeye göre, hizmetlerdeki verimlilik düzeyi tarımdaki verimlilik düzeyine oldukça yakındır.

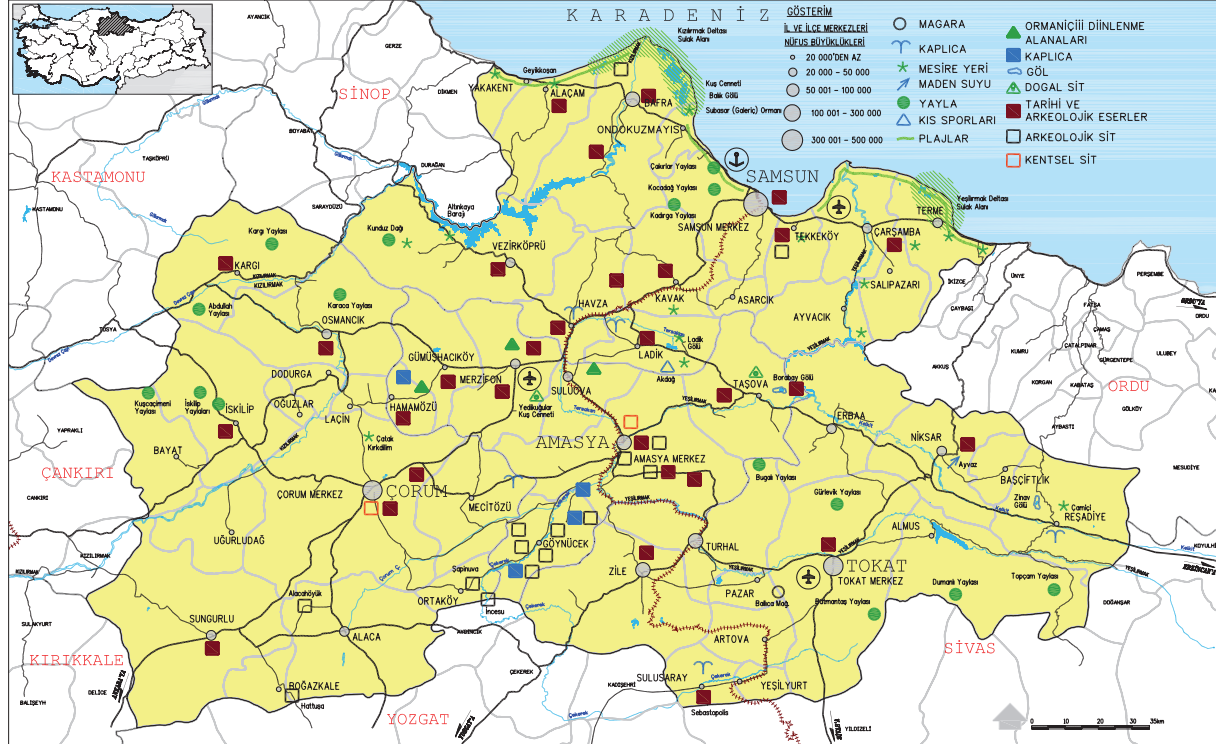
Samsun Fuarı 1963 yılından beri düzenlenmiş bir mekana sahip olmasına karşın, son yıllarda bu mekanda her yıl düzenlenen fuar sayısı ve bu

fuarlara katılan firma sayısı azalmaktadır. Halen Samsun'da düzenlenen ulusal ya da bölgesel ölçekte fuar sayısı yılda bir kaç adedi geçmemektedir. Çorum'da sanayi fuarı düzenlenmesi için çalışmalar devam etmektedir.

Bölgede yer alan üç adet gümrük kapısından (Çorum, Tokat ve Samsun) yapılan dış ticaretin hacmi oldukça düşüktür. Bu kapılardan yapılan ihracat tutarı Türkiye'nin toplam ihracatının yüzde 1'inin altındadır. İthalatta da bu oran yine aynı düzeydedir.

Samsun Limanı, tesis ve işletmeye ilişkin sorunlar nedeni ile kapasitesinin altında çalışmaktadır. İlave vinç ve ekipman alımı ile kapasite mevcut kapasite ile karşılaştırılamayacak kadar artırılabilir. Bölge'deki iki sivil havaalanı Samsun-Çarşamba ve Tokat'tadır. Turizme hizmet verebilen tek uluslararası sivil havaalanı Samsun'dadır. Çorum havaalanı inşaatını tamamlama çalışmaları sürmektedir. Ayrıca Merzifon Askeri Havaalanı'nın sivil ulaşım ve taşımacılığa açılması için çalışmalar yapılmaktadır.

Şekil 2.7 Turizm Açısından Değerlendirilebilecek Doğal, Tarihi ve Kültürel Kaynaklar

İnşaat sektörü, bölgede yaratılan GSYİH içindeki payı (1987-2001 yılları arasında yüzde 7,1 ile 4,4 arasında) bakımından çok büyük olmasa da, etkilediği yan sektörler ve düşük beceri ve eğitime sahip nüfusa istihdam sağlayabilmesi (aynı dönemde istihdamın yüzde 2,8'i ile 3,5'i arasında) nedeniyle stratejik öneme sahip olan sektörlerden biridir. Ayrıca, YHGP'nin bölgede yaratacağı ekonomik canlanma ve altyapı üretiminde hızlanma nedeniyle, sektörde yaratılacak istihdamın artması beklenmektedir. İnşaat sektörü bakımından bölgenin avantajı, bir bölüm inşaat malzemesinin bölgede üretiliyor olması ve tuğla-kiremit gibi malzemelerin bölge dışına pazarlanmasıdır. Bölgenin, sahip olduğu doğal kaynaklar nedeniyle, orman ürünleri ve işlenmiş mermer gibi inşaat malzemeleri üretiminde gelişme sağlama şansı vardır.

Turizm

Bölge turizm hareketlerinde ağırlıklı iç turizme bağlı bir yapı vardır. Samsun tek başına bölgeye yönelik yıllık turizm talebinin yarısını karşılamaktadır. Dünya'da dokuz kültür mirasından biri olarak seçilen Hattuşaş gibi değerlere sahip olmasına rağmen Çorum'un, turizmde Samsun'dan daha az, diğer iller ile eşdeğer bir talep çekmesi, bu sektörde tanıtım faaliyetlerinin eksikliğini vurgulamaktadır. Bir tarih ve kültür kenti olarak mevcut değerlerinden daha fazla yararlanmak için çaba gösteren Amasya ilinde turizmin faaliyetleri gelişmekte, gelecekte turizmin kentin gelişmesinde öncül bir rol alması beklenmektedir. Tokat ili doğal güzellikleri ve tarihi yapıları ile turizm faaliyetlerinden daha fazla pay alabilecek potansiyele sahiptir. Bölgedeki turizm potansiyeli ve fırsatlarının entegre edilmesiyle gece konaklama sayısı artabilecek, kentsel ve kırsal kesim turizmden daha fazla gelir elde edebilecektir.

2.1.4 Sosyal Yapı

Eğitim ve Sağlık

Bölgede eğitim düzeyi bakımından bazı sorunlar vardır: okuma yazma bilmeyenlerin oranı 1980-2000 döneminde Türkiye ortalamasının üzerinde olmuştur ve bölgede kadın nüfusun dörtte biri, hala okuma yazma bilmemektedir. 2001-2002 öğretim yılında, okul öncesi 3-5 yaş grubu okullaşma oranı, Türkiye için brüt yüzde 6,2 ve bölge için yüzde 4,5 olmuştur. Bu oran 2005-2006 dönemi² 4-5 yaş grubunda, Türkiye için brüt yüzde 19,9'tür. İlköğretimde okullaşma oranı, 2001-2002 öğretim yılında, Türkiye için brüt 99,45, bölge için 95,5'tir. İlköğretim okullaşma oranı 2005-2006 döneminde Türkiye için brüt 95,56'ya düşmüştür. Genel ortaöğretimde 2001-2002 öğretim yılı net okullaşma oranı, bölgede yüzde 35,3 olmuş, Türkiye net okullaşma oranı yüzde 36,9'un biraz gerisinde kalmıştır. Aynı oran, 2005-2006 döneminde Türkiye için net 36,03'tür. Mesleki ve teknik ortaöğretimde 2001-2002 öğretim döneminde bölgede net okullaşma oranı yüzde 19,7 olup, Türkiye ortalaması olan 20,5'in gerisindedir. Türkiye'de mesleki ve teknik ortaöğretimde okullaşma oranı 2005-2006 döneminde net 20,55'tir (MEB, 2006).

2001-2002 dönemi verileri, bölge okullaşma oranlarının, bütün öğretim düzeylerinde Türkiye'nin gerisinde olduğunu, ancak aradaki açığın kapatılamaz nitelikte olmadığını göstermektedir.

Bölgede, Samsun Ondokuzmayıs Üniversitesi (2003-2004 öğretim yılında 26 875 öğrenci), Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi (aynı yılda 8 452 öğrenci) ile 2006 yılında kurulan Amasya ve Çorum üniversiteleri bulunmaktadır. Çorum, Amasya ve Merzifon'da bulunan yüksek okullar, yeni üniversitelere bağlanmıştır.

² 2005-2006 öğretim yılı için aynı oranlar bölge açısından verilmemiştir. Bunun nedeni, TÜİK'in nüfus projeksiyonu için kullandığı yöntemle, YHGP'de nüfus projeksiyonu için kullanılan yöntemin farklı olmasından dolayı, Türkiye ve bölge okullaşma oranları için elde edilen sonuçların 2005-2006 dönemi için tam olarak karşılaştırılabilir nitelikte olmamasıdır.

Bölgede, sağlık göstergeleri Türkiye ortalamalarının altındadır. Türkiye’de hekim başına düşen kişi sayısı, 2005 yılı itibarıyla 715 olmasına karşın, bölgede 924’dür. Bölgede yatak işgal oranları düşüktür. Sağlık ocakları sayıca yeterli olmasına karşın, bu sağlık kuruluşlarında yeterli insan gücü bulunmamaktadır. Aşılama çalışmaları teorik hedeflerden uzaktır. Bu durum mevcut sistemin yeterince kullanılmadığını göstermektedir. Sigorta güvencesinde olmayan nüfus oranı yüksektir.

Kültür

Kültürel açıdan bölge, zengin bir tarihi geçmişe sahiptir. Ancak, bölgede, mevcut kültürel varlıkların korunması ve koruma bilincinin gelişmişlik düzeyi açısından sorunlar görülmektedir. Kentlerin çoğunda tarihi doku korunamamakta, koruma çoğunlukla bina ölçeği ile sınırlı kalmaktadır. Bölge genelinde bakıldığında Amasya geleneksel kültürünü en fazla koruyabilmiş kenttir. Koruma ve restorasyon çalışmaları ve kentin tanıtımı ile turizm potansiyeli canlandırılmaya çalışılmaktadır. Çorum çok önemli ören yerlerini bulundurmasına karşın sahip olduğu bu potansiyeli yeterince değerlendirememektedir.

Amasya’da 13, Çorum’da 18, Samsun’da 19 ve Tokat’ta 15 kütüphane, bölge genelinde 10 adet müze bulunmaktadır. Bu konuda, bilgi teknolojilerinin kullanımı açısından, gelişme ihtiyacı saptanmıştır.

Kadın Sorunları, Yoksullar ve Dezavantajlı Gruplar

Bölgede, kadın ve toplumsal cinsiyet eşitliği, yoksulluk, işsizlik ve dezavantajlı gruplarla ilgili konularda, farklı nitelikte sorunlar bulunmaktadır. Kadınların eğitim düzeyinin her tür okullaşmada hem erkeklerin hem de ülke ortalamalarının gerisinde olduğu (kentte yüzde 83, kırdaki yüzde 72) görülmektedir. Yoksullar ve yaşlılar ile çocuklara verilen hizmetler yeterli düzeyde değildir. Nüfusun ilk yüzde 20’lik bölümü, gelirden yüzde 5,8 pay alırken, beşinci yüzde 20’lik dilimin payı yüzde

46,3’dür. Gini Katsayısı³ bölgede 0,40’dır. 2003 yılı verilerine göre bölgedeki gelir dağılımı, görece olarak Türkiye’den daha iyi durumdadır.

Bölgedeki toplam işsizliğin Türkiye genelinin altında olduğu görülmektedir. Ancak kentlerdeki işsizlik ile, bucak ve köylerdeki (kırdaki) işsizlik oranları, kadın ve erkek işgücü açısından farklılık göstermektedir. 2000 yılı itibarıyla bölgede en yüksek işsizlik oranı, yüzde 12,44 ile Samsun merkez ilçededir. Bölge geneline bakıldığında, yüksek kadın işsizlik oranlarıyla karşılaşılmaktadır. Kırdaki, tarım sektöründe istihdam edilen kadın nüfus, kente göç ettiğinde çalışma yaşamına geçme (işgücüne dahil olma) güçlükleriyle karşılaşmakta ve kadın işsizlik oranı yükselmektedir.

Bölgede 2000 yılı itibarıyla, aktif sigortalı nüfus, toplam istihdamın yüzde 37,07’sini oluşturmaktadır; dolayısıyla, istihdamın yüzde 62,93’ü kayıt dışıdır. Bölgede Emekli Sandığı, Bağ-Kur ve Sosyal Sigortalar Kurumu hizmetlerinden yararlanan nüfus oranı yüzde 78,87’dir. Yaşanan ekonomik krizler ile artan işsizlik ve gelirlerde azalma nedeniyle bölgede yeşil kart alanların sayısında artış gözlenmektedir. 65 yaş aylığı alanların sayısında artış da önemli bir göstergedir. 2004 yılında 65 yaşın üstünde olanlar arasında bu aylığı alanların oranı yüzde 35 olmuştur.

Kurumsal Yapı ve Toplumsal Örgütlenme

Bölgede 4 valilik, 48 kaymakamlık, 195 belediye, 2 644 köy ve 4 il özel idaresi bulunmaktadır. Ayrıca DSİ, KGM, İller Bankası’nın bölge müdürlükleri ve bağlı kuruluşları görev yapmaktadır.

Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat il özel idarelerinin katılımı ile 1997 yılında “Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği” kurulmuştur. Tokat, Erzincan, Giresun, Gümüşhane ve Sivas valilikleri, Tokat Gaziosmanpaşa ve Sivas Cumhuriyet üniversiteleri ile ÇEKÜL Vakfı ve bazı ilçe belediyelerinin ka-

³ Gini Katsayısının 1’e yaklaşması mutlak eşitliği, 0’a yaklaşması, mutlak eşitsizliği ifade eder.

tılımı ile Kelkit Platformu kurulmuştur. Bu platformdaki yerel yönetimler 2004 yılında Kelkit Havzası Kalkınma Birliği'ni oluşturmuştur. Samsun ve İskilip'te bulunan Yerel Gündem 21 programları, sivil toplum örgütlenmesinin özel bir biçimi olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.

Kalkınmanın kurumsal bir yapıya kavuşabilmesi için teşkilatların iç yapılanmalarının etkinleştirilmesi, hem de birbirleriyle olan diyalog ve koordinasyonlarının oluşum ve sürekliliğindeki aksaklıkların giderilmesi gerekmektedir. İç yapılanmayla ilgili olarak, kamu kurum ve kuruluşlarının yetersiz kaynakları, eksik uzman, teknik personel ve donanımları ile yüksek kalitede hizmet sunamadıkları, değişen ve çeşitlenen koşullara uyum sağlamakta zorlandıkları görülmektedir. İdari personel fazlalığına karşılık, teknik personeli olmayan belediye sayısı yüksektir. Bölge düşük yaşam kalitesi nedeniyle ihtiyacı olan nitelikli ve uzman işgücünü çekememektedir. Bölgenin eğitimli genç nüfusu ise, başka illere göç etmektedir.

Merkezi idareye bağlı ve bölge müdürlükleri olan kuruluşların sorumluluk alanları ile TR83 Bölge sınırının örtüşmemesi, bölgesel kalkınma için darboğazlar yaratmaktadır.

Bölgede meslek odaları, dernekler, vakıflar ve kâr amacı gütmeyen sivil toplum örgütlerinin bulunması kalkınmanın kurumsallaşması ve katılımın sağlanması açısından bir avantajdır. Ancak, bu kurumların hem birbirleriyle hem de merkezî ve yerel otoriteler ve halk ile ilişkilerinde problemler bulunmaktadır. STK'ların, özellikle mesleki kuruluşların, yetkileri ve kaynakları, dolayısıyla, faaliyet ve hizmetleri sınırlıdır. Sorunlara ve istenmeyen gelişmelere dikkat çekme ve kamuoyu oluşturma konularında yetersiz kalmaktadırlar. Merkezi ve yerel otoritelerce alınan kararların uygulanması ve denetlenmesi sürecine etkili bir biçimde katılacak güçte değildirler. Bölgedeki mevcut STK'ların kalkınma sürecinde aktif rol oynamaları ve merkezi otorite-yerel yönetim-STK koordinasyonu ile açılacak kanallarla bölge insanının kalkınma sürecine

katılımı ve sorumluluk almaları kalkınmanın başarısı açısından büyük önem taşımaktadır.

2.1.5 Çevre ve Mekansal Yapı

2.1.5.1 Çevre

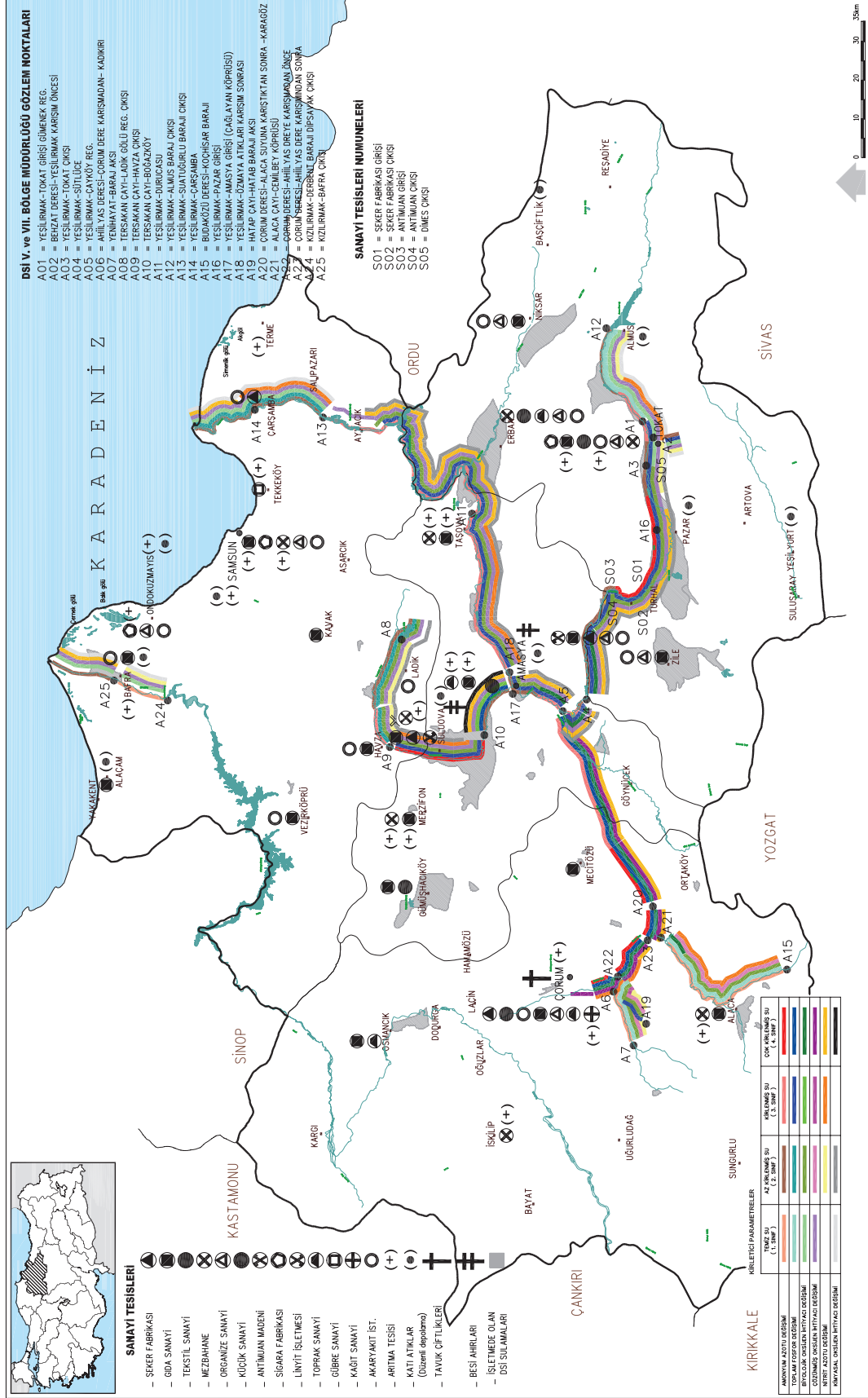
Bölgede iki büyük nehir ve bunlara su taşıyan kolların bulunması, flora ve fauna yönünden bölgenin zengin olması, uluslararası anlaşmaların standartlarına göre korunması kabul edilmiş sulak alanların varlığı, korumaya alınmış alanları ile yayla ve dağ turizmi olanakları bölgeye fırsatlar yaratmakta ve karşılaştırmalı üstünlük sağlamaktadır. Buna karşılık su kirliliği ve erozyon bölgede tehdit oluşturmaktadır.

Bölgenin en önemli çevre sorunu su kirliliğidir. Hızlı nüfus artışı, plansız kentleşme, endüstriyel ve hayvansal atıklar, tarımda bilinçsizce kullanılan gübre ve ilaçlar suların kirlenmesine neden olmaktadır. Karadeniz'e dökülen Yeşilirmak, Kızılırmak ve Kürtün deresi, çeşitli parametreler bakımından deniz kirliliğine katkıda bulunmaktadır. Yeşilirmak, Kızılırmak ve kollarına deşarj edilen atıksuyun çok büyük bir bölümünün arıtılmaması, Türkiye'nin Karadeniz'in kirlenmesine katkısını artırmaktadır. Karadeniz'e verilen atıksuyun yüzde 3,4'ü arıtılarak, yüzde 10,4'ü ön arıtmadan geçirilerek, yüzde 86,2'si ise, arıtılmaksızın alıcı ortama verilmektedir. Karadeniz sahil şeridi üzerindeki bütün yerleşmelerin (Atakum, Ondokuzmayıs, Terme ve Bafra hariç) ve özellikle Samsun kentinin kanalizasyon sularını doğrudan denize vermesi, katı atıklarını düzensiz bir biçimde depolamaları kirlenmeye katkıda bulunmaktadır.

Bölgenin en belirgin morfolojik özelliği, genellikle doğu-batı yönünde uzanan dağ ve yükseltiler ile, doğuda Yeşilirmak ve kolları, batıda da Kızılırmak tarafından bunları aşındırarak oluşturulan vadi ve ovalarla ortaya çıkan engebeli topografyadır. Akarsuların aşındırdığı dik yamaçlar, ağaçsızlaşan ve tutucu bitki örtüsünden mahrum çıplak topraklar, yağışlarla erozyona uğramakta ve erozyon,

YEŞİLİRMAK HAVZA GELİŞİM PROJESİ

Şekil 2.8 Kirlenici Parametrelerin Değişimi ve Kirlenici Kaynaklar

TR83 Bölgesi'nin en önemli ve yaygın sorunlarından birisi olarak ortaya çıkmaktadır. Yeşilirmak ve Kızılırmak deltalarındaki sulak alanlarla, bölgeye özgü türlerin yaşam alanı olan bölgelerde ekolojik çevrenin ve biyolojik çeşitliliğin korunması bölgedeki önemli sorunlardır. Bu sorunların çözümüne yönelik yeterli önlemler alınmamıştır. Bu çerçevede bölgenin önemli çevre sorunları üç başlık altında toplanabilir:

- i) Kirlenme kaynaklarının ve kirlenmelerin artmakta oluşu,
- ii) Aşınmalar- aşırı kullanmalar sonucu bölgeye özgü türlerin yok olması,
- iii) Koruma alanlarının ve özel bölgelerin normlara uygun yönetilmemesi.

Kirlenmeler, su, toprak (katı atıklar ve tarımsal üretimde kullanılan kimyasallar nedeniyle), hava ve gürültü kirliliği olarak sınıflandırılabilir.

Bölgede bulunan 195 belediyeden sadece 5'inde (Çorum merkez, Samsun Atakum, Ondokuzmayıs, Bafra ve Terme) evsel atıksu arıtma tesisi bulunmaktadır. TR83 Bölgesi'nde evsel katı atıklar da önemli sorunlar oluşturmaktadır. Hava kirliliği açısından Çorum ve Samsun kentleri 1. derecede kirli iller kapsamındadır. Gürültü kirliliği ile ilgili bölgede yapılan ölçümler yetersizdir.

Ormanlarda yapılan aşırı kesimler TR83 Bölgesi için önemli bir çevre sorunudur. Aşırı kesimler ve tarım yapmak amacıyla açılan orman alanlarında erozyon en önemli sorunlardan biridir. Diğer akarsu havzaları ile karşılaştırıldığında, bölgede erozyon şiddetli boyuttadır.

Kızılırmak Deltası bir Ramsar Koruma Alanı'dır. Bu bölge Türkiye'nin flora zenginliğine önemli katkıları olan bölgelerden biridir. Tür sayısı 3 957'dir ve bu türlerden endemik tür sayısı 475'tir. Türkiye genelindeki endemik bitkilerin yaklaşık üçte biri (yüzde 30,9) bu bölgede bulunmaktadır.

Bölgenin florasına yönelik tehdit aşırı otlatma, tarım alanı yaratma, orman yangınları, bina-yol

yapımı, orman alanlarındaki azalma, deniz kıyısından kum alınması ve benzeri nedenlerden kaynaklanmaktadır. Bilinçsiz ve aşırı tüketim, sucul sistem içindeki besin zincirlerinin bozulmasına ve algı biyokütlesinin sistemde dengeyi bozabilecek derecede artmasına neden olmaktadır.

Ancak bölgenin önemli çevre sorunları olmakla birlikte, bozulmalar ve kayıplar henüz geri döndürülecek bir aşamaya ulaşmış değildir. Bölge planının ve çevre politikalarının titiz bir biçimde uygulanmasıyla, kayıplar ve kirlenmeler azaltılabilir, çevresel değerler korunarak sürdürülebilirlik sağlanabilir. Kızılırmak Deltası'nın Ramsar Alanı ilan edilmiş olması, Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği'nin yayınlanmış olması ve Samsun Ondokuzmayıs Üniversitesi Biyoloji Bölümü'nde Ar-Ge kapasitesinin bulunması, bölge için flora, fauna ve sucul canlılar bakımından olumlu fırsatlar olarak değerlendirilmelidir.

2.1.5.2 Mekansal Yapı

Kentleşme

Kentler, hizmet ve üretim özellikleri ile bir fonksiyon kazanırlar ve bu fonksiyonlar o kenti, bulunduğu coğrafya içinde diğer yerleşim yerlerinden farklı kılar. Kentler bu fonksiyonları ile, yerleşim örüntüsü içinde kademelenirler⁴.

Bölge yerleşme sisteminde 5 kademe bulunmaktadır. Samsun metropol özelliği taşımakta, 5. kademe merkez olarak işlev yapmaktadır. Amasya, Çorum, Tokat ve Merzifon kentleri 4. kademe merkezlerdir. Bölgedeki diğer ilçe merkezleri ise 3. kademe merkez fonksiyonu taşımaktadır (Bölgenin morfolojik yapısı ve kentlerin fonksiyonları Şekil 2.9-a'da verilmiştir).

Bölgenin kentleşme düzeyi Türkiye ortalamasının altındadır. Nüfusu 20 000'den fazla olan yerleş-

⁴ En alt kademe merkezler, en fazla talep edilen hizmetleri sunan, üretim ve dağıtım faaliyetleri sınırlı, bir başka deyişle etki alanları sınırlı yerleşim yerleridir. Üst kademe merkezler ise, alt kademe merkezlerde bulunan hizmetleri de içinde barındıran ihtisaslaşmış merkezlerdir.

meler kent olarak tanımlandığında, 2000 yılında bölgede kentleşme oranı yüzde 43,6, Türkiye’de yüzde 59,3’tür. Tüm Türkiye’de olduğu gibi, 1950’den sonra bölgede de hızlanan bir kentleşme süreci yaşanmış, ayrıca bölge içinden bölge dışına göç hızlı bir şekilde devam etmiştir. Bölge kırsal, bölge kentlerine ve ülkesel ölçekteki büyük kentlere göç verirken, bölge kentleri de, göreceli olarak daha iyi ve çeşitli istihdam olanakları, yaşam-kültür şartları ve kentsel standartlar içerdiği düşünülen büyük kentlere göç vermiştir. Sanayi sektöründe yeterince gelişme gösteremeyen ve istihdam olanaklarını geliştiremeyen yığılma merkezleri, artbölgelerindeki kırsal alanlardan gelen göçü içinde barındıramaz duruma gelmiştir. Türkiye’nin 1950’den sonra yaşadığı yıllık yüzde 3 ila 7 kentleşme hızına karşın bölge kentleşme hızı yıllık yüzde 2 ila 5 arasında kalmıştır.

Bölgede nüfusu 20 000’in üstünde olan 17 kentsel merkez bulunmaktadır. Karadeniz sahil kesiminde Bafra, Samsun, Çarşamba ve Terme kentleri bir kentsel bölge/koridor oluşturmaktadır ve bu koridor doğuya doğru devam etmektedir. TR83 Bölgesi’nin kentli nüfusunun yüzde 40’ı, Samsun kentinin banliyösü konumunda bulunan Tekkeköy’ü de içeren bu koridorda bulunmaktadır. Ancak, bölgede yerleşme yapısının önemli bir özelliği kentleşme hızının bölge içinde henüz belirgin bir yön alamayışındır. Bu açıdan kent büyüklük guruplarına göre belirgin bir farklılaşma yoktur.

Bölgenin en büyük kentsel nüfusunu barındıran **Samsun**, 5. kademe merkez ve metropol kent özelliği taşımakta, bölgesel ve bölge üstü ölçekte hizmet sunmaktadır. Bölgesel bir merkez olan kent, limanı, havaalanı, demiryolu ve karayolu bağlantıları ile bölgenin dünyaya açılan kapısı konumundadır. Samsun imalat sanayinde önemli gelişmeler kaydetmiş, ticari faaliyeti en yoğun il haline gelmiştir.

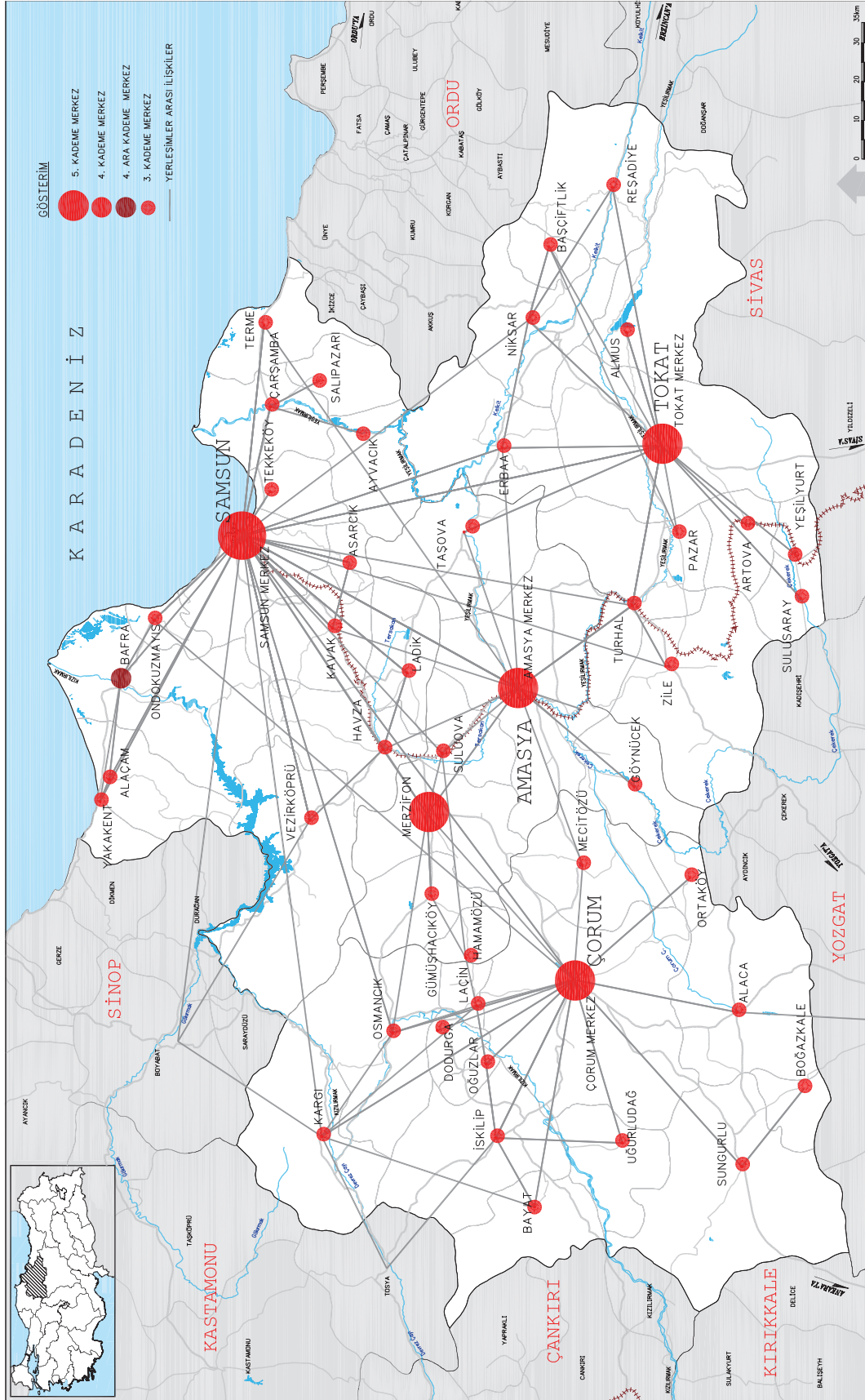
Çorum kenti 4. kademe merkez özelliği taşımaktadır ve altbölgesel ölçekte hizmet merkezidir. Kent ‘Çorum Modeli’ olarak adlandırılabilir.

kendi içinde kurumsallaşan bir sanayileşme süreci gerçekleştirmiştir. Bu modelde sanayileşme, birinci aşamada küçük ölçeklerde ve yerel kaynağa bağlı (gıda ve taş-toprağa dayalı sanayiler) olarak başlamış; ikinci aşamada bu sanayiler için makine ve diğer ekipmanı üreterek genişlemesine devam etmiş ve son aşamada, yerel kaynaklara bağlı olmaksızın (ve ülkenin herhangi bir yerinde yer seçebilecek), ülke pazarına, hatta uluslararası pazarlara yönelik yeni üretim konularında faaliyet gösteren sanayiler ile gelişmiştir. Aile şirketlerinin ağırlıklı olduğu bu yapıda, ortak iş yapma ve birlikte çalışma kültürü Çorum kentinde bir avantaj sağlamıştır. Çorum bölge içinde yerel kalkınmayı kendi dinamikleri ile sağlayabilecek bir sanayi kentidir. Sahip olduğu bu potansiyeli geliştirme ve dış dünyaya açılma için yerel inisiyatiflere daha fazla destek gerekmektedir. Ayrıca sahip olduğu tarihi mirasın değerlendirilmesiyle, kentin gelişmesine daha fazla katkı yapılabilir.

Amasya kenti 4. kademe merkez özelliği taşıyan, altbölgesel ölçekte hizmet veren, tarihi ve turistik değerleri ile öne çıkmış bir merkezdir. Kent hizmetler sektörünün gelişmesinde gösterdiği başarıyı, sanayi sektöründe gösterememiştir. Kent kültürel ve tarihi dokusunu koruyabilmiş, bir ölçüde bunları mekanda bütünleştirerek işlevselleştirmeyi başarmıştır. Kentin kendine özgü olarak geliştirdiği bu modeli gelecekte daha da geliştireceği beklenmektedir. GZFT analizlerinde ortaya çıkan, Amasya kentinin bir tarih, kültür ve turizm kenti olarak gelişme göstermesidir.

Tokat kenti 4. kademe merkez özelliği taşıyan altbölgesel ölçekte hizmet merkezidir. Kentte kamu sanayi yatırımlarının etkisi ile özellikle tarıma dayalı sanayi gelişmiştir. Tokat ili çevresindeki verimli tarım alanlarındaki sulama olanaklarının varlığı nedeniyle, gelecekte ilde tarımsal sanayinin gelişmesi beklenmektedir. Ancak Tokat’ta imalat sanayinde gelişmeler gözlenmekte, ilde bulunan mermer yataklarının işlenmesiyle il ekonomisinde ciddi gelişmelerin yaşanacağı tahmin edilmektedir.

Şekil 2.9-b Mevcut İlişkisel Yapı

YÖNETİCİ ÖZETİ

Merzifon kenti bir ilçe merkezi olmakla birlikte 4. kademe merkez fonksiyonlarına sahiptir. Kentin Ankara-Samsun Karayolu ile İstanbul-Erzincan Karayolu'nun kesiştiği noktada olması kentin erişilebilirliğini artırmakta, kente konumundan kaynaklanan bir üstünlük sağlamaktadır. Merzifon tarihsel olarak da kavşak noktasında olmanın avantajlarından yararlanmıştır. Kentte canlı yerel girişimcilik ruhu ve imalat sanayinde gelişme arayışları bulunmakta, dış dünyaya açılma için çaba gösterildiği gözlenmektedir.

Bölge kentlerinden 4. ara kademe merkez olan Bafra kenti ile 3. kademe merkez olan Çarşamba, Turhal, Erbaa, Suluova ve Osmaniye tarıma dayalı sanayi odakları olarak tanımlanabilir. Diğer yandan, Sungurlu, Alaca, Zile ve Niksar kentleri de tarıma dayalı sanayide ilerleme göstermişlerdir.

Bölge kademelerinin ve merkezlerin etki alanlarının güncellenmesi amacıyla yapılan kademelenme çalışması, bölge yerleşmeleri arasında tek yönlü ve hiyerarşik karakteri olan bir ilişki yapısı olduğunu göstermektedir (Şekil 2.9-b).

Kırsal Yerleşmeler

İdari kent tanımına göre (il ve ilçe merkezleri kent kabul edildiğinde) 2000 yılı itibarıyla bölge nüfusunun yaklaşık yarısı (yüzde 48,47) kırsal alanda bulunmaktadır. Bölgede bulunan 2 832 yerleşim yerinin yüzde 98,31'i köy statüsündedir. Köylerin yüzde 71,2'si orman köyü statüsündedir. Orman köylerinin ortalama nüfusu 436, diğer köylerin ortalama nüfusu 747 kişidir.

TR83'de kırsal nüfus (bucak ve köy nüfusu) yoğunluğu açısından üç ayrı altbölge tanımlanabilir⁵. Kırsal nüfusun kısmen yoğun olduğu Karadeniz

kıyısında ve Samsun ili çevresinde nüfus yoğunluğu 0,6 kişi/ha'dan fazladır. Orta yoğunluktaki (0,4 kişi/ha) yerleşimler Vezirköprü, Havza, Kavak, Taşova, Erbaa ve Niksar ilçeleri çevrelerinde bulunmaktadır. Benzer yoğunluktaki ikinci bölge Zile, Amasya merkez, Çorum merkez, Suluova ve Merzifon ilçeleri çevresinde yer almaktadır. Diğer alanlarda kırsal nüfus yoğunluğu 0,2 kişi/ha'dan azdır (Şekil 2.10).

Engeli ve ormanlarla kaplı bir topografik yapısı olan bölgede, kırsal nüfusun küçük yerleşmelerde ve mekanda dağınık biçimde bulunması ve birden fazla yerleşim yeri -bağlısı- olan köy sayısının yüksek olması söz konusu merkezlerle hizmet sunumunu zorlaştırmakta, maliyetini yükseltmekte, kırsal yerleşmelerde yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir.

Konut

Bölge kentlerinde sayıca yeterli miktarda konut bulunmakla birlikte, kentlerde kaçak yapıların büyük yer tutması, kalitesiz, sosyal ve teknik altyapı açısından yetersiz yaşam alanlarının yaygınlığı, bazı kentlerin belirli bölümlerinin büyük afet riski taşıyan alanlarda bulunması, bölgede nitel konut sorunlarının bulunduğunu göstermektedir. Bölgede yapılaşmış alanların yenilenmesini, dönüşümünü sağlayan mekanizmaların planlama ve konut politikası içinde yeterince değerlendirilmemesi, yeni yerleşimlerde benzer sorunların devam ettiğini göstermektedir.

Kentsel ve Kırsal Altyapı

Belediyeler, içme kullanma suyunu yüzde 28 yerüstü, yüzde 72 yeraltı suyundan karşılamaktadır. DSİ'ye ait 1 367 kuyudan 210 hm³/yıl, köye yönelik hizmetler il müdürlüklerine (KYHİM) (eski KHGM) ait 308 kuyudan 28,2 hm³/yıl su temin edilmektedir. Yeraltı suyunun kalitesinin korunması gelecekteki su ihtiyaçlarının temini yönünden önem taşımaktadır. 2000 yılı verilerine göre nüfusun yüzde 65'i belediyelerden, yüzde 35'i KYHİM tesislerinden

⁵ Bölgenin kırsal nüfus yoğunluğunun hesaplanmasında, CBS'den yararlanarak, ilçe ölçeğinden daha alt ölçekte bir analiz gerçekleştirmek amacıyla, bölge 2500 ha'lık (5 km X 5 km) sanal karelere bölünmüş ve her bir kare için, (2500 ha'lık alanda bulunan) kırsal yerleşim (köy ve bucak) isimleri belirlenerek 2000 nüfus sayımı sonuçlarına göre yoğunluk hesaplanmıştır. Yoğunluklar sınıflandırılarak haritaya yansıtılmış ve benzer yoğunluk karelerinin mekandaki konumundan yararlanarak, alt bölge tanımları yapılmıştır.

İçme ve kullanma suyu temin etmektedir. Kırsal nüfusun yüzde 90'ına (1 050 875) KYHİM tarafından yeterli içme suyu temin edilmiştir. Çorum ve Tokat illeri kırsalında tüm köylere içme ve kullanma suyu iletilmiş, yerleşim yeri dağınıklığından dolayı Samsun'da bu hedefe varılamamıştır. Köylerin yüzde 51'i suyu şebekeden, yüzde 44'ü köy çeşmesinden karşılamakta, yüzde 5'i susuz bulunmaktadır.

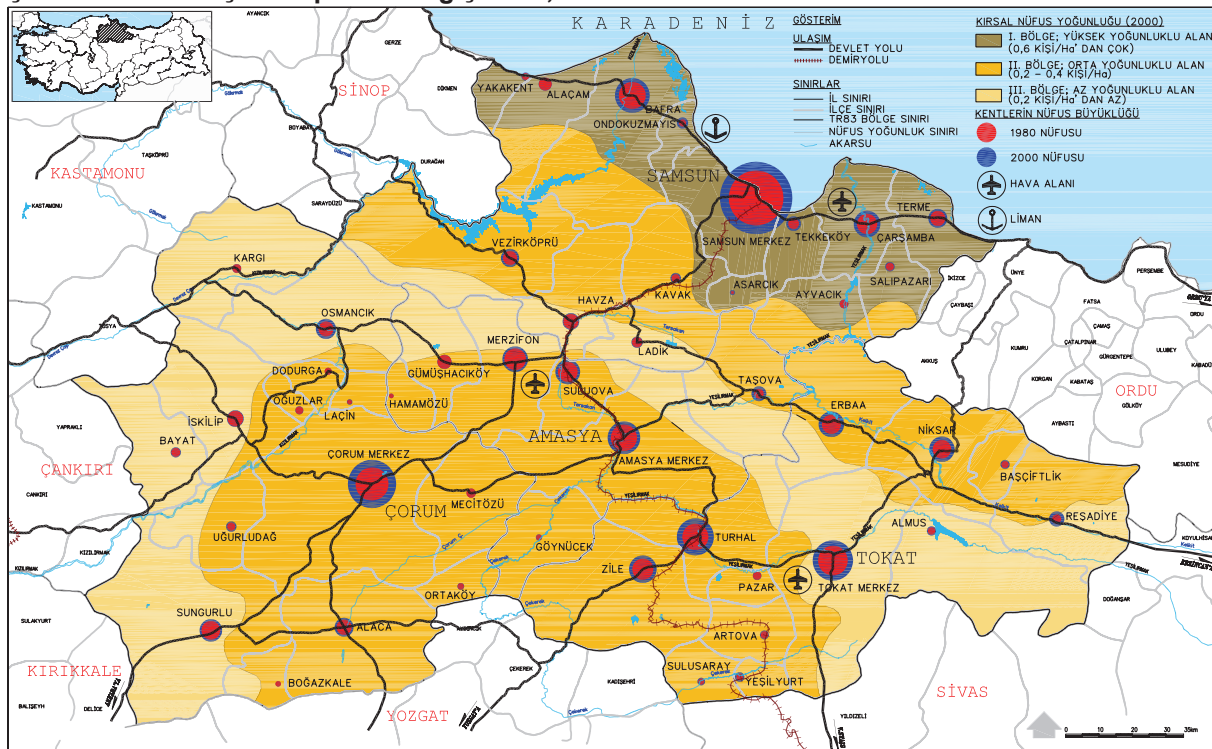
Bölge tükettiği elektriğin iki katını üretmektedir. Bölgede trafo başına arıza oranı yıllık yüzde 1,56'dır. Bu oran en çok Samsun'da (yüzde 2,07/ yıl), en az Çorum'da (yüzde 0,47/yıl) gerçekleşmektedir. Bölgenin elektrik enerjisi açısından sorunu bulunmamakla birlikte, dağıtım altyapısının sorunları olduğu görülmektedir.

Tablo 2.6 TR83 Bölgesi Yerleşme Yapısı, 2000

				Ortalama yerleşme büyüklüğü	Yerleşme sayısı dağılımı (yüzde)	Nüfus dağılımı (yüzde)	
Yerleşmeler		Sayı	Nüfus				
İl ve ilçe merkezleri	Nüfusu 20 000'den fazla olan kentsel yerleşmeler	5. kademe merkez (bölge metropolü Samsun)	1	363 180	363 180	0,04	12,11
		4. kademe merkezler (Amasya, Çorum, Tokat ve Merzifon)	4	348 814	87 204	0,14	11,63
		3. kademe merkezler (Turhal, Bafra, Zile, Çarşamba, Erbaa, Niksar, Sululuva, Sungurlu, Osmancık, Terme, Alaca ve Vezirköprü)	12	596 895	49 741	0,42	19,90
		Kentler Toplam	17	1 308 889	76 993	0,60	43,64
		Nüfusu 20 000'den az 3. kademe merkezler	31	236 645	7 634	1,09	7,89
	İl ve ilçe merkezleri toplamı		48	1 545 534	32 199	1,69	51,53
Bucak ve köyler	Orman içi /kenarı köyler	2 015	879 482	436	71,15	29,32	
	Orman dışı köyler	769	574 444	747	27,15	19,15	
	Bucak ve köyler toplam	2 784	1 453 926	522	98,31	48,47	
Yerleşmeler Toplam		2 832	2 999 460	1 059	100,00	100,00	

Kaynak: DİE (2002-3), DİE (2002-4), DİE (2002-5), DİE (2002-6).

Şekil 2.10 Yerleşme Yapısı ve Değişmeler, 1980-2000

Bölgede doğalgaz kullanımına Samsun ve Çorum illerinde kademeli olarak başlanmıştır. Amasya ve Tokat illerinde doğalgaz ihalesi yapılmıştır.

Bölge'de mezraların yüzde 90'ı dahil olmak üzere tüm yerleşim birimlerinde haberleşme altyapısı tamamlanmıştır. Mevcut hatların yüzde 75'i havai hat, yüzde 25'i yeraltı hatlarından oluşmaktadır. GSM mobil telefon kapsama alanları bölgede kentlerin tamamını kapsarken, kırsal kesimlerin yüzde 30-40'nı kapsamaktadır. Mobil telefonla haberleşme, ülkede olduğu gibi bölgede de büyük bir gelişme içerisinde. Kablo TV altyapısı bölgede sadece Samsun ilinde mevcuttur. Lisanslı internet sağlayıcı firma sayısı 109'a ulaşmıştır. 2002 yılında hizmet vermeye başlayan ADSL sistemine olan talep artmaktadır.

Ulaşım

Bölgede kara, demir, deniz ve hava yolu ulaşım altyapısı bulunmaktadır. Bölgede ulaşım kuzey-güney yönünde Samsun-Çorum-Ankara ve doğu-batı yönünde Erzurum-Karabük hattında yoğunlaşmıştır. Karayolu trafiği Samsun metropolü civarında yoğunlaşmaktadır. Karayolu yük taşımasında tarımsal ürünler (yüzde 16,9), inşaat malzemeleri (yüzde 16,5) ağırlıktadır. Samsun ilini Amasya üzerinden Sivas'a ve ülkenin diğer kesimlerine bağlayan demiryolu hattı etkin olarak kullanılmamaktadır. Demiryolu taşımasına konu olan yükler; maden cevherleri (yüzde 62), inşaat malzemesi (yüzde 13) ve gıda dışı ürünlerdir (yüzde 11).

Samsun Limanı'na yılda 1 130 gemi kabul edilebilmekte, 2,38 milyon ton yük elleçlenebilmektedir. Samsun Havaalanı 26 280 uçak/yıl, 2 000 000 yolcu/yıl kapasitelidir. Kapasite kullanım oranı uçak trafiğinde yüzde 10 ve yolcu trafiğinde yüzde 9'dur. Tokat Havaalanı'nın kapasitesi 8 750 uçak/yıl ve 150 000 yolcu/yıldır, ancak halen faaliyette değildir. Merzifon Askeri Havaalanı ise, henüz sivil ulaşımına açılmış değildir. Hava alanlarında kargo taşımacılığı yapılmamaktadır.

Afet Riski

Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat illeri, özellikle bölgenin orta ve güney kesiminden geçen ve Türkiye'nin en önemli tektonik yapısına sahip Kuzey Anadolu Fay (KAF) Kuşağı'nın varlığı ile, tektonik hareket ve getirebileceği deprem afeti yönünden çok kritik bir alandadır. Diri fayların oluşturduğu ova zeminler üzerine kurulmuş olan il ve ilçeler bu anlamda özel önem taşımaktadır.

2.1.6 GZFT Analizi

Bölgede DPT tarafından 4 ilde, Dolsar tarafından 5 ilçede yapılan toplantılarda elde edilen bulgular GZFT analizinde özetlenmiştir. 5 ilçede yapılan toplantılara, kaymakamlar ve diğer ilçe yöneticileri veya bunların temsilcileri, belediye başkanları ve diğer belediye temsilcileri, sivil toplum kuruluşları, esnaf ve sanatkarlar, mahalle muhtarları, çiftçiler ve halktan davet edilen kişiler katılmışlardır. Söz konusu toplantılara sadece toplantının yapıldığı il veya ilçe merkezi değil, aynı zamanda komşu il ve ilçelerden de katılım sağlanmıştır.

Bölgede GZFT analizi amacıyla yapılan toplantılar ve analizler gözden geçirildiğinde:

- Bazı grupların (özellikle, kadınlar, gençler-genç girişimciler, sivil toplum temsilcileri, vb) yeterli düzeyde temsil edilemediğini metodolojik amaçlarla not etmekle birlikte, bu grupların gelişme problemi üzerinde henüz aktif bir katılımcı olma taleplerinin yeterli düzeyde olmadığı, bu nedenle bundan böyle yapılacak toplantılarda söz konusu grupların temsiline daha fazla yer verilmesi gerektiği,
- Bölge toplumunun sorunlar ve fırsatlar konusunda, bir ölçüde bilgili olduğu, avantajların ve dezavantajların farkında olduğu, ancak girişimcilik ve birlikte iş yapma kültürü ve deneyiminin yeterli olmaması nedeniyle fırsatların yeterince değerlendirilmediği,
- Toplumun beklentilerinin genellikle kendi dışından (özellikle devlet eliyle) sağlanacak gelişmeler üzerinde yoğunlaştığı, bireylerin kendi yapabilecekleri işlerle ilgili konularda daha fazla desteğe ve bilgiye ihtiyaçlarının olduğu,

gibi genel sonuçlara ulaşmak mümkündür.

Tablo 2.7 TR83 Özet GZFT Tablosu

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
- İşlenmeye uygun zengin tarımsal ürün çeşitliliği olması, - Bölgede uzmanlaşmış, deneyimli ve sözleşmeli çiftçilik yapan çiftçilerin bulunması, - Madencilik (mermer ve linyit) yataklarının ve jeotermal kaynaklarının bulunması, - Sanayileşme için nüvelerin bulunması, - Bölgede girişimci grubunun bulunması, bölge sermayesinin yeterli olması, - Bölgede deneyimli ve çalışmaya istekli bir işgücünün bulunması, - Üniversitelerin, yüksek okulların ve meslek yüksek okullarının bulunması, - Bölgede bir liman kentinin bulunması, limanın Orta Anadolu ile bağlantılı olması, - Bölgenin gelişmeye elverişli bir kentsel kademelenme düzeni olması, - Bölgede kentsel- tarihsel bir doku bulunması, - Bölgedeki korunan zengin doğal ve kültürel mirasın bulunması,	- Ormansızlaşma ve erozyon tehlikesi bulunması, - Hava, su ve toprak kirliliğinin ve kentsel atıkların yarattığı ciddi çevre sorunları olması, - Kırsal alanda bulunan fazla nüfusun baskı yaratması, - Tarım alanlarının amaç dışı kullanılması, - Drenaja gereken önemin verilmemesi, - Yanlış ve gereksiz gübre kullanımı, hatalı tarımsal ilaçlama yapılması, - Çiftçilerin kirlenme sorunlarına, toprak analizine, tarımsal yayım ve eğitime ilgi duymaması, - Sulama altyapısının eskimiş veya yetersiz olması, - Tarımsal işletmelerin küçük olması, - Arazinin çok parçalı olması ve arazi toplulaştırmasının yavaş ilerlemesi, - Tarımda çalışan nüfusun yaşlı olması, - Birliklerin ve kooperatiflerin etkin olmaması, - Hayvancılığın geriliyor olması, - Kaba yem üretiminin yetersiz olması, - Canlı hayvan borsasının bulunmaması, - Girişimcilik ruhunun yetersiz olması, - Sanayileşmenin çok yavaş olması, - Kolektif hareket ve toplumsal işbirliğinin yetersiz olması, - Sanayi işyerlerinin genellikle çok küçük olması, geri teknoloji ve düşük verimlilikle çalışması, - Banka mevduatlarının bölgede yatırıma dönüşmemesi, - Bütün sektörlerde nitelikli eleman azlığı, - Eğitimli genç nüfusa istihdam alanının sınırlı olması, gençlerin bölgeyi terk etme eğilimi - Şehirlerdeki imar ve kentleşme sorunlarının bilimsel yaklaşımlarla ele alınmamış olması, - Doğanın bozulması, tarihi ve kültürel varlıkların korunamaması ve tanıtılmasındaki yetersizlikler, - Turizm sektöründe tesislerin az ve tanıtımın yetersiz olması, - Bölgenin büyük kısmının hizmetlerden yararlanamaması ve ana pazarlardan uzaklığı, - Yerel birliklerin, ortaklıkların ve sivil toplum kuruluşlarının yeterince gelişmemiş olması,
Fırsatlar	Tehditler
- İklim koşullarının (turunçgiller hariç) her türlü tarımsal ürün üretimine uygun olması, - Verimli ve geniş tarım arazilerinin bulunması, sulama kapasitesinin yüksek olması, - Su ürünleri üretimi için uygun ortamın bulunması, - Türkiye ortalamasının üzerinde orman varlığı olması, - Sulama alanlarının yaklaşık iki katına çıkartılabilecek olması, - Üç ilin (Amasya ve Tokat, son sıralarda Çorum'un) 5084 Sayılı Teşvik Yasası kapsamında olması ve dört ilin Kalkınmada Öncelikli Yörelere listesinde olması, - Yayla ve dağ turizmi gibi özel amaçlı turizm için güçlü potansiyel bulunması, - Bölgeden Türkiye'nin doğu-batı ve güney-kuzey temel eksenlerinden bazılarının geçmesi, temel eksenlerin önem kazanmakta olması, - Türkiye'nin Karadeniz Ekonomik İşbirliği üyesi olması, - AB ve fonlarının kullanılabilir hale gelmesi,	- Şeker, fındık ve tütün yasalarının ekim alanlarının sınırlandırılmasının toplumsal sorunlar yaratması, - İthalatın bazı tarım ürünlerinin üretimini azaltması, - DSİ tarafından başlatılan yatırımların gecikmesi, yarım kalması, - Bölge dışından kaynaklanan kirlenmelerin çevre ekolojisi üzerinde etkili olması, - Bölgenin Kuzey Anadolu Fay Hattı üzerinde bulunması,

Bölge planı hazırlanırken bölgede uzmanların yaptığı odak grup görüşmeleri, çeşitli toplantılarda elde edilen bulgular ile söz konusu toplantılarda dile getirilen hususlar ve diğer veriler dikkate alınmış ve tümünden bir sentez üretilmeye çalışılmıştır. Bölgede yapılan GZFT analizi toplantılarında belirlenen hususlar (DPT'nin yaptığı GZFT analizleri sonuçlarıyla birleştirilerek) aşağıda özet olarak verilmiştir.

GZFT analizlerinden yararlanarak, bölgenin sahip olduğu ekonomik, toplumsal ve mekansal özellikler, kısaca,

Ekonomik olarak,

- Bölgenin sosyo-ekonomik gelişmişlik bakımından geride bulunmakla birlikte, birçok gösterge bakımından gelişmiş bölgelerle arasında bir kopuş bulunmaması, ileri bölgelerin göstergelerinin erişilebilir uzaklıkta bulunması,
- Sulama alanlarının artırılma olanağının bulunması, tarımsal üretim artışının birçok sektörün gelişmesine ve kırsal kesimin yaşam kalitesine olumlu etki yapması,
- Tarımda, taze meyve ve sebze üretiminde bölgenin karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olması, kuzey ülkelerine yıl boyu taze ve işlenmiş sebze ve meyve ihracat olanağının bulunması,
- Sözleşmeli tarımın yapıyor olması, organik tarım ve sertifikalı tohum üretimi için bunların başlangıç olarak temel teşkil edecek olması,
- Hayvancılığın gelecekte gelişme potansiyelinin bulunması,
- Su ürünleri üretimini artırma olanağı bulunması,
- Sanayi odaklarının bulunması ve bunların dış dünyaya açılmak için çaba gösteriyor olması,
- Traverten, mermer ve diğer doğal taşların varlığı, pişirilmiş toprak malzeme üretimine elverişli killi toprakların bulunması,
- Termal kaynakların bulunması ve termal turizm ve sağlık turizmini geliştirme olanağı bulunması,
- Çorum örneğinde görüldüğü gibi, kendi olanaklarını iyi kullanarak, özel kesim eliyle atılım yapmak ve model yaratmak/ yeni bir sanayi odağı yaratmak deneyiminin bulunması,

- Bölge sermayesinin yeterli olması, sermayenin bölge içinde yatırıma dönüşmesi için çaba gösterilmesi,

Mekansal olarak,

- Samsun Limanı'nın varlığı nedeniyle, Türkiye'de çok az sayıda kentin sahip olduğu avantajla, Karadeniz ve artalanındaki bölgelerle kolay kitlesel ulaşım olanaklarının bulunması, bu kentin bölgesel bir cazibe merkezi olarak öne çıkacak olması, liman hizmetlerinin geliştirilmesi olanağı bulunması,
- Türkiye'nin hem batı-doğu, hem de kuzey-güney istikametlerindeki bazı temel ulaşım eksenleri ile Rusya-Karadeniz-Samsun-Ankara Doğal Gaz Boru Hattı'nın (Mavi Akım) bölgeden geçmesi, bölgenin izole bir bölge olmaması,

- Bölgenin kentsel gelişmeye uygun belirli odaklarda yoğunlaşma olanağının bulunması,

İnsan kaynakları olarak,

- Bölgede üniversiteler ve meslek yüksek okullarının bulunması,
- Üniversite ve diğer sektörler arasında işbirliği yapma arzusunun bulunması, bu işbirliğinin somut örneklerinin uygulanmaya başlanmış bulunması,
- Nitelikli eleman açığının giderilmesi için meslek liselerinin açılması ve meslek edindirme kurslarının faaliyet göstermesi,

Kültürel varlıklar bakımından,

- Bölgenin, Anadolu tarihinin bütün dönemlerine ait mirasa, özellikle Hitit uygarlığının başkenti Hattuşaş gibi önemli bir arkeolojik zenginliğe sahip olması, Amasya, Tokat, Merzifon gibi bazı Osmanlı kentlerinin, karakterleri korunarak günümüze kadar gelmiş olması,
- Bölgenin tarihi ve turistik merkezlerinin korunuyor olması, halkın koruma bilincine sahip çıkmaya başlaması,

Ekolojik olarak,

- Bölge tarım toprakları ve doğal varlıklarının henüz aşırı derecede kirlenmemiş ve tahrip edilmemiş olması,
- Bölgenin orman varlığı bakımından zengin olması,
- Yayla ve dağ turizmi gibi değişik turizm aktivitelerinin yapılabilecek olması,
- Biyo-çeşitlilik ve endemik bitkiler bakımından bölgenin zengin olması,

biçiminde özetlenebilir.

2.2 DIŞ ÇEVRE ANALİZİ

Küreselleşme, ulusal düzeydeki kurumları olduğu kadar bireyleri ve işletmeleri de etkilemektedir. Bölge planları, küresel dünyanın risklerini ve fırsatlarını dikkate alarak, ekonomik, toplumsal ve kültürel alandaki dönüşümlerin stratejisini bölge için kurmaktadır.

Küreselleşme algısının güçlenmesi, aynı zamanda, yerelleşmenin ve yerel ekonomik, toplumsal, kültürel ve mekansal avantajların iyi kullanılması ve yönlendirilmesiyle elde edilebilecek fırsatların önemini de artırmaktadır. Türkiye'nin sahip olduğu birikim, demografik ve ekonomik potansiyel, kültürel zenginlikler ve stratejik coğrafi konum gibi özellikler, gelişme çabalarını destekleyen temel faktörlerdir.

Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi, TR83 Bölgesi'nin, ülkede, Karadeniz çevresindeki ülkelerde ve AB'de, küresel ağ ilişkileri içinde rekabet edebilme gücünü geliştirmesi için elverişli ortam ve araçlar sağlamayı amaçlamaktadır.

2.2.1 Uluslararası ve Ülkesel Gelişmelere İlişkin Beklentiler

20. Yüzyıl'ın son çeyreğinden bu yana, AB ve diğer bölgesel bütünleşme hareketleri giderek güç kazanmaktadır. Bu ortamda rekabet edebilmek, piyasa yapısının etkin işleyişiyle, kurumların iyi ve rasyonel bir biçimde yönetilmesiyle, kuralların ve standartların evrensel kabullere uygunluğuyla sağlanmaktadır. Ayrıca, yüksek iletişim ve haberleşme teknolojisi ve ticaret altyapısının yeterliliği, giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Büyümenin verimlilik artışına dayanması, bölgenin insan sermayesinin ve sosyal sermayenin yeterliliğini, bilgi toplumu olma doğrultusundaki gelişme aşamasını ve yenilikçilik kapasitesini ön plana çıkartmaktadır. TR83 Bölgesi'nin gelişmesi, temel özellikleri bu doğrultuda evrilmekte olan bir dünyada gerçekleşecektir.

Türkiye, dünya ekonomik koşullarında ve kurallarındaki değişimi dikkate almaktadır. AB'ye üyelik doğrultusundaki hedefiyle Türkiye ekonomik, toplumsal ve kültürel alanlarda birçok değişikliği yasa ile tanımlamakta, kurumsallaştırmakta ve AB norm ve standartlarını çeşitli alanlarında uygulamaya geçirerek, toplumsal yaşam kalitesini yükseltmektedir. Bu sürece paralel olarak, İBB'lerin çeşitli düzeylerinde yapılmakta olan projeler ve programlar uygulanmaktadır.

TR83 Bölgesi, Karadeniz nedeniyle, uluslararası ulaşım - ticaret eksenleri üzerindedir veya bu eksenlere erişim sağlayabilecek konumda bulunmaktadır. Rusya, Ukrayna ve Kafkas ülkeleri; Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan ve Kazakistan gibi ülkelerin ve AB üyesi olan Doğu Avrupa ülkelerinin ekonomik ve ticari gelişmeleri TR83'ün ilgi alanı içindedir. Bir AB projesi olan TRACECA'nın etkin çalışması veya Rusya veya Orta Asya'nın enerji hammaddeleri açısından zengin ülkeleriyle yapılacak anlaşmalar, bölgenin dış dünya ile etkileşimini daha da güçlendirmektedir.

Türkiye Karadeniz Ekonomik İşbirliği'ne üyedir. Bu fırsat henüz yeterince kullanılamamıştır. Aynı biçimde güçlü olduğu yönler arasında belirtilen bölgenin doğal ve tarihi zenginliklere sahip olması ve bir liman kenti bulunması, dış çevre ile ilişkileri etkileyecek niteliktedir. Ancak, turizm potansiyelini, diğer bir deyişle dış çevre potansiyelini yeteri kadar kullanamaması da bölgenin zayıf bir yönüdür. Buna karşılık, küreselleşme ve dış ticaret anlaşmaları nedeniyle şeker, fındık ve tütün üretimlerinin olumsuz etkilenmesi ve ithalatın bazı tarım ürünlerinin üretimini azaltması, bir tehdit olarak algılanmaktadır. Bununla birlikte, bunlar ülkesel kararlardan kaynaklandığı için, bölge bu kararları üst ölçek verileri olarak değerlendirmektedir. Ana plan, bu tehdidi ve bölgenin turizm potansiyelini yeteri kadar güçlü bir biçimde kullanmamış olmasını dikkate almaktadır.

2.2.2 Türkiye'nin Demografik ve Ekonomik Yapısında Beklenen Değişmeler

Türkiye 2001 yılındaki ekonomik kriz ertesindeki daralmadan hemen sonra tekrar büyüme eğilimine girmiş ve 2002-2005 arasında, GSYİH istikrarlı olarak, yıllık ortalama yüzde 7,5 oranında büyümüştür. Ekonomik büyüme, daha çok, sanayiden kaynaklanmaktadır. Hizmetlerdeki büyüme sanayinin gerisinde kalırken, tarım sektörünün büyümeye katkısı çok azdır. Tarım sektörünün GSYİH içindeki payı son yıllarda küçülürken, hizmetler ve sanayi sektörlerinin payı artmaya devam etmektedir. 2023 yılında tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinin toplam katma değer içindeki paylarının, Uzun Vadeli Gelişmenin Temel Amaçları ve Stratejisi'nde (2001-2023) belirtildiği gibi, sırasıyla yüzde 5, yüzde 30 ve yüzde 65 olması öngörülmektedir. Ekonomideki dönüşüm eğilimlerini, istihdamdaki dönüşümler tamamlamaktadır. 2001 yılında yaşanan ekonomik krizin tarım istihdamı üzerindeki etkisi, kesin ve geri dönüşü olmayan gelişmenin en net göstergelerinden biri olmuştur: Tarım istihdamı istikrarlı bir biçimde hızla küçülmeye devam ederken sanayi ve hizmet istihdamı artmaktadır.

Türkiye nüfusunun kır - kent arasında yer değiştirme eğilimi ekonomide sektörlerin katma değer içindeki payında ve istihdam yapısındaki dönüşüme paralel gelişmektedir. Türkiye'de nüfus, İkinci Dünya Savaşı sonrası yıllarından beri, değişen hızlarda ancak kesintisiz olarak, kırdan kente doğru yer değiştirmeye devam etmektedir. Kentsel nüfus oranı kırsal nüfus oranından yüksek olmakla birlikte, Türkiye'nin kırsal nüfusu, diğer AB ülkeleriyle karşılaştırıldığında, hala çok büyüktür ve Uzun Vadeli Gelişmenin Temel Amaçları ve Stratejisi'nde kentsel nüfusun 2023'de yüzde 90'lar düzeyinde olması öngörülmektedir. Sonuç olarak, 2023 yılına kadar Türkiye'nin büyük oranda kentleşmiş bir nüfusa, sektörel dağılım ve istihdam

açısından hizmet ve sanayinin ağırlık kazandığı bir yapıya sahip olacağı söylenebilir. Oysa TR83 halen, tarım ağırlıklı ve nüfusunun yarıdan fazlası kırsal alanda yaşayan bir bölgedir.

Kırdan kente göç, Türkiye coğrafyasında, genel olarak doğudan batıya ve Karadeniz hariç, kıyı bölgelerine yönelmiştir. Ülkenin doğu bölgelerinin kırındaki boşalma, batı bölgelerinin hem kırında hem de kentinde yoğunlaşma biçiminde sonuçlanmaktadır.

Dokuzuncu Kalkınma Planı, yoğun göç hareketlerinin yarattığı nüfus baskısını karşılamakta yetersiz kalan bölgeleri dikkate alarak, bütüncül bir bölgesel gelişme politikasını gerekli görmektedir. YHGP bu nedenle, başlangıç döneminde dışarıya göç veren bir bölge olarak, dönem sonunda net göçü kendi kentsel gelişimini besleyen bir süreç haline dönüştürmeyi planlamaktadır. Benzer yaklaşımlar diğer bölgeler için de geçerli olursa, batıya yönelen göç, aşırı yoğunlaşma problemi yaratmayan bir düzeye inebilecektir.

Doğudaki bazı kentlerde ve özellikle Anadolu platosunun çevresindeki kentlerde (Çorum dahil) ortaya çıkan sanayi kenti (Anadolu Kaplıları) olma atılımı, bu tür politikaların uygulanabilirliğinin zeminini oluşturmaktadır. Bu kentlerin yaşam kalitesinde öngörülebilir gelişmeler sağlanması, kente doğru göç/ dengeli kentleşme ve verimli tarımsal üretim sorunlarını, sürdürülebilir çözümlere yönlendirecektir. YHGP, demografik eğilimleri ve ülke planlarındaki temel kararları dikkate alarak, TR83 Bölgesi'nin bu dönüşümden yararlanmasını ve kentsel gelişiminin bu olguya dayanmasını öngörmektedir.

2.3 SENARYO VE STRATEJİLER

2.3.1 Bölgesel Gelişme Senaryosu

Bölge, batıdaki gelişmiş bölgelerden birçok gösterge itibarıyla geride olmasına karşın, doğudaki bölgelerden daha iyi durumdadır. Bölge tarım ağırlıklı olduğundan, büyüme hızı sınırlıdır. Kendi iç dinamiklerini harekete geçirememekte, dışsalılardan yararlanamamakta yeteri kadar gelişmemektedir. Bölgenin dışarıya verdiği göçün bölge içinde tutulabilmesi için tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinin entegre bir biçimde geliştirilmesi gerekmektedir. Bu gelişmeler sağlanırken bölgenin doğal kaynaklarından sürdürülebilirlik ilkesi içinde yararlanılmalı ve doğal denge korunmalıdır. Gelirin paylaşımı, refahın tabana yayılması ve sosyal dengelerin sağlanması, planın ana amaçları arasındadır.

Senaryoların hazırlanması aşamasının başlangıcında, 12 merkezde (4 il ve 8 ilçe merkezi) çevresindeki 22 ilçenin katılımı sağlanarak "senaryo

analizi" çalışması yapılmıştır. Geniş katılım sağlanan bu toplantıların her birinde YHGP ve MDA hakkında bilgiler verilmiş, çalışmaya katılanlar gruplara ayrılarak, gelişme sorunları üzerinde tartışmaları ve grupların bölge için nasıl bir gelecek istediğine ilişkin öneriler ve düşüncelerini belirlemeleri istenmiştir. Gruplar gelecek beklentilerini (senaryolarını), sözcüleri aracılığıyla genel topluluğun görüş ve eleştirisine sunmuştur. Tüm grup sözcüleri sunuşlarını yaptıktan sonra ortak konular belirlenerek, bölgenin nasıl bir gelecek beklentisi içinde bulunduğu dair ortaya çıkan genel görüşler üzerinde toplu tartışma yapılmıştır. Bölgede tüm toplantılara 964 kişi katılmış, görüş, önerileri ve katkılarını ortaya koymuştur. Tartışmalarda, bölgenin doğal kaynaklarının değerlendirilmesiyle ilgili öneriler ve yakalanması gereken fırsatlar, öne çıkmaktadır.

Seçilen Senaryo

Senaryoların hazırlanmasında, yukarıda özetlenen senaryo analizleri ve Uzun Vadeli Strateji ve öngördüğü hedefler dikkate alınmıştır. Mevcut durum analizi bilgileri, bölgede edinilen deneyimler ve yapılan GZFT analizleri dikkate alınarak bölge için dört farklı senaryo betimlenmiştir. Birinci senaryo (A_0) bölgenin mevcut eğilimler doğrultusunda gelişmesi olarak tanımlanmıştır. Bu senaryoda bölge dışarıya göç vermeye devam edecek, batı bölgelerinin gerisinde, kaynaklarını yeterince değerlendirememiş bir konumda olacaktır. A_1 , A_2 ve A_3 senaryoları birbirine göre her defasında daha yüksek büyüme hızlarını içermektedir. Sanayileşme ve istihdamda artış, tarımda nüfus azalması, tarımı terk eden nüfusa kentlerde daha iyi yaşam kalitesi sunulması ve hizmet sektörlerinin geliştirilmesi, ana temalar olarak alınmıştır.

Seçilen senaryo, en yüksek artış hızlarını yansıtan A_3 senaryosu değil, daha gerçekçi olacağı düşünülen A_2 senaryosudur. Senaryoda büyüme

Tablo 2.8 A₂ Senaryosunun Temel Özellikleri, 2023

	2000		2023	
	Değer	Yüzde	Değer	Yüzde
Gelir (2003 yılı sabit fiyatlarıyla milyon YTL)				
Tarım	3 404	24,33	5 549	13,85
Sanayi	2 484	17,76	9 614	23,99
Hizmetler	8 102	57,91	24 906	62,16
TOPLAM	13 990	100,0	40 069	100,00
İstihdam (bin kişi)				
Tarım	835	66,90	542	41,12
Sanayi	79	6,29	238	18,06
Hizmetler	335	26,81	537	40,74
TOPLAM	1 249	100,00	1 318	100,00
Nüfus (bin kişi)				
Kır nüfusu	1 454	48,47	944	24,57
Kent nüfusu	1 546	51,53	2 898	75,43
Toplam nüfus	2 999	100,00	3 842	100,00
Gelir/ kişi (2003 yılı sabit fiyatlarıyla YTL)	4 664		10 429	

hızının ülkenin öngörülen gelişme hızından daha yüksek olması öngörülmektedir.

Temel Öngörüler

Bölgesel gelişme senaryosu, 2023 yılı için öngörülen mekansal, sosyal ve ekonomik yapıları ve bu yapılarda 2023 yılına kadar beklenen birbiri ile tutarlı değişimleri içermektedir. Gelir, nüfus, istihdam ve kişi başına gelir, öngörülen gelişmedeki temel öğelerdir. Bu öğelere ilişkin temel değerler Tablo 2.8'de verilmiştir.

Öngörülen çerçevede GSYİH artış hızı Türkiye için öngörülenin üzerindedir. Kırsal kesimden göç hızlı bir şekilde devam edecek, kent nüfus artış hızı yükselecek, bölge dışına göç devam etmesine karşın yavaşlayacak, dönem sonunda duracaktır. Bölgenin kentleşme oranının artmasına (2000 yılında yüzde 51,53'e karşılık 2023 yılında yüzde 75,40) paralel olarak bölge ekonomik yapısı, sanayi ve hizmetler lehine önemli ölçüde değişecektir.

Bölge tarım sektörünün GSYİH içerisindeki payı 2000 yılında yüzde 24,33 iken, 2023 yılında yüzde 13,80'e gerileyecektir. Sanayi sektörünün payının yüzde 17,76'dan, 2023 yılında yüzde 24,00'e, hizmetler sektörünün payının ise yüzde 57,91'den yüzde 62,20'ye yükselmesi öngörülmektedir.

Tarım sektörünün GSYİH içerisindeki payı azalmasına karşın, üretilecek katma değeri yüksek ürünler nedeniyle toplam üretim değerinde artış olacak, 2000 yılında 3 404 milyon YTL olan tarımsal üretim değeri 2023 yılında 5 549 milyon YTL'ye

yükselecektir. Aynı dönemde sanayi sektöründe katma değeri yüksek ürünlerin üretimi ile üretim değeri 2 484 milyon YTL'den 9 614 milyon YTL'ye erişecektir. 2000 Yılında 8 102 milyon YTL hizmet sektörü katma değeri 24 906 milyon YTL'ye yükselecektir.

Tarım sektöründe yığılan istihdamda 2000 yılı verilerine göre yüzde 66,90 pay alan işgücünün arz fazlası zaman içerisinde sanayi ve hizmet sektörlerinde istihdam edilecek, 2023 yılında tarım sektörünün istihdamdaki payı yüzde 41,20'ye gerileyecektir. Bölgede plan öngörülerine göre beklenen sanayi gelişmesi sonucu yüzde 6,29 olan sanayi sektörü istihdam payı 2023 yılında yüzde 18,00'e yükselecektir. Hizmet sektöründe meydana gelecek gelişmelere paralel olarak tarımda atıl olan işgücü fazlasının bir kısmı bu sektörde istihdam edilecek, yüzde 26,81 olan istihdamın hizmet sektörü içindeki payı 2023 yılında yüzde 40,80'e yükselecektir.

Bölgede 2000 yılında kişi başına 4 664 YTL olan gelir, plan öngörülerine göre tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinde alınacak önlemler ve uygulamaya girecek projelerle 2023 yılında 10 429 YTL'ye yükselecektir. Kişi başına gelir, Türkiye ortalamasına yaklaşacak, kır-kent gelir oranı yaklaşık yüzde 50'ye yükselecektir.

Bölgenin büyük kentleri bu senaryoya göre önem kazanmaktadır. Sanayi ve hizmetlerin gelişmesinin bir yansıması olarak bölgedeki büyük kentler, özellikle Samsun ön plana çıkacaktır. Samsun'un sırf bölge illerine değil, doğu ve batısındaki iller-

Tablo 2.9 Nüfus Projeksiyonu ve İdari Kent Tanımına Göre Kentleşme Oranları (2000-2023)

	2000				2023			
	Toplam	Kent	Kır	Kentleşme oranı (yüzde)	Toplam	Kent	Kır	Kentleşme oranı (yüzde)
Amasya	365 231	196 621	168 610	54	458 840	385 640	73 200	84
Çorum	597 065	311 897	285 168	52	661 370	532 230	129 140	80
Samsun	1 209 137	635 254	573 883	53	1 437 110	1 045 170	391 940	73
Tokat	828 027	401 762	426 265	49	838 580	578 060	260 520	69
TR83	2 999 460	1 545 560	1 453 926	52	3 395 900	2 541 100	854 800	75

le, İç Anadolu'nun kuzeydoğusuna hizmet veren önemli bir eğitim, sağlık ve ithalat-ihracat merkezi olması öngörülmektedir.

Nüfus Projeksiyonu

TR83 Bölgesi'ndeki demografik eğilimler, projeksiyon öncesinde gözden geçirilmiştir. Bölgede yer alan illerin nüfusları zaman içinde artmıştır. Ancak artış hızları Türkiye ortalamasının altındadır. Kentsel ve kırsal alanların nüfus artış hızlarına bakıldığında ise, kırsal alanlarda 1980-1985 döneminde pozitif olan nüfus artış hızının 1985-1990 ve 1990-2000 dönemleri arasında negatif olduğu, yani kırsal nüfusun azaldığı görülmektedir.

Bölge nüfusu, (kent 20 000'den büyük yerleşme olarak tanımlandığında) 2000 yılında, büyük oranda kırsal alanda yaşamaktadır. Nüfusun kırsal karakteri bölgede, Türkiye geneline kıyasla çok daha güçlüdür. Kentsel nüfus artış hızında 1985-1990 döneminde görülen ivme 1990-2000 döneminde yavaşlamış olsa da, kentsel nüfus artmaya devam etmektedir. Bununla birlikte, bölgenin kentleşme hızı ve kentleşme oranı ülke genelinden düşüktür.

Nüfus projeksiyonu, ilçe bazında, kır-kent ayrımında ve nüfus grupları itibarıyla kuşak unsur (cohort component) metodu ile yapılmıştır. Bu yöntemde yaş gruplarına göre; cinsiyet, toplam doğurganlık hızı, doğumda yaşam umudu ve göç verileri kullanılmaktadır.

Projeksiyon sonuçlarına göre kırsal nüfus azalacak, sadece yoğun tarım yapılan alanlarda nispeten yüksek oranda kırsal nüfus görülecektir. 2023 yılında, kent nüfusu birçok ilçede kır nüfusunun az bir farkla da olsa üzerine çıkması beklenmektedir. 2023 yılında kırdaki yoğunlaşma, daha çok Karadeniz kıyı bandında ve iç bölümdeki akarsu havzalarından Kelkit Havzası'nda Niksar ve Erbaa ilçelerinde gözlemlenecektir. Nüfusun, ilçe merkezi durumundaki büyük kentlerde özellikle Samsun'da yığılacağı tahmin edilmektedir.

Nüfus projeksiyonlarına göre, Samsun kenti hızla büyüyecek ve bölgenin en büyük kenti olmaya devam edecektir. Çorum ikinci büyük kenttir ve yüksek bir büyüme göstermektedir. Tokat ve Amasya da, güçlü nüfus büyümesi görülecek kentlerdir. Ancak 2000 nüfusuna görece (zaten Samsun kentinin bir parçası olan Tekkeköy bir tarafa bırakılacak olursa) en güçlü büyüme göstermesi beklenen kent Merzifon'dur. Buna karşılık, Turhal ve Bafra'daki artış beklentisi bu 5 kent kadar yüksek değildir.

2.3.2 Bölgesel Gelişme Stratejileri

YHGP'nin vizyonu, **"Türkiye'nin Karadeniz'e açılan kapısı olmuş, yaşam kalitesini yükseltmiş, çevreye duyarlı, rekabetçi, hızla gelişen bölge"**dir. Bölgenin gelişme stratejisi, ulusal ölçekteki plan kararları ve stratejileri (Uzun Vadeli Gelişmenin Temel Stratejisi -2001-2023-, 9. Kalkınma Planı) doğrultusunda, dünyadaki ve Türkiye'deki gelişmelerle, Türkiye'nin geçirmekte olduğu yapısal dönüşümler dikkate alınarak hazırlanmıştır. Plan, stratejik bir plandır.

Temel stratejik amaç, **"mekansal, sosyal ve ekonomik yapının dönüştürülmesi ve geliştirilmesi"**dir. Başka bir ifadeyle amaç, bölgenin yenilenen mekansal yapısıyla eşleşen sosyal ve ekonomik yapı dönüşümlerinin, sürdürülebilir gelişiminin sağlanmasıdır. YHGP vizyonunun ve temel stratejik amacın gerçekleştirilmesine yönelik olarak beş adet stratejik amaç belirlenmiştir. Söz konusu beş stratejik amaç altında, öncelikler ve tedbirler belirlenmiştir.

Stratejik Amaçlar:

- Etkin bir mekansal organizasyon oluşturulması,
- İnsan kaynaklarının ve toplumsal yapının geliştirilmesi,
- İşletmelerin rekabet gücünün artırılması ve dışa açılma,
- Ekolojik dengelerin, çevrenin korunması ve durumunun iyileştirilmesi,
- Kurumsal yapının güçlendirilmesidir.

Bölge, mekansal stratejinin uygulanmasıyla ortaya çıkacak yığılma ekonomilerinden ve dışsalılıklardan yararlanarak gelişecektir. Böylece;

- Kentleşme hızlanacak ve kentsel merkezler güçlenerek sunduğu hizmet çeşitliliği ve kalitesi gelişecek, bölgenin dışarıya vermekte olduğu göç, plan dönemi sonuna doğru bölgenin kentsel merkezlerine doğru çekilebilecek,
- Merkezi kırsal yerleşimlerin sağlayacağı hizmetlerle, kırdaki yaşam kalitesi gelişilecek,
- Sulama alanlarının artışına paralel olarak tarımsal üretim ve tarımsal sanayi gelişecek,
- Tüm sektörlerde verimlilik artacak ve bölgenin diğer bölgeler ve dış dünya ile rekabet etmesi mümkün olacak,
- Bölgenin insan kaynaklarının geliştirilmesiyle tüm sektörlerin ihtiyaç duyacağı nitelikli elaman açığı giderilecek, eğitim ve kültür düzeyi yükselecek,
- Kurumsal kapasitenin geliştirilmesiyle kamu, yerel yönetimler, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki bağlar güçlenecek, yerel halkın katılımı sağlanacak,
- Doğal kaynaklardan sürdürülebilirlik ilkesi içinde daha fazla yararlanılacak, doğal denge ve çevre korunacak,
- Kır ve kentte, daha verimli üretim altyapısı sağlanacak ve kişi başına daha yüksek gelir elde edilebilecek,
- Bu gelişmelere daha hızlı biçimde ve daha az kamu ve özel yatırım maliyetiyle ulaşılması sağlanacaktır.

3 BÖLGESEL GELİŞME ANA PLANI

Bölgesel Gelişme Ana Planı

YHGP Bölgesel Gelişme Ana Planı, bölgenin vizyonuna doğru gelişme göstermesine yardımcı olan stratejik omurgayı veya patikayı tanımlamaktadır. Gelişmenin nasıl oluşacağını somutlaştırılabilmesi için, her stratejik amacın gerçekleşmesini sağlayacak öncelikler ve bu önceliklerle ilişkili tedbirler ve projeler, aşamalı olarak ayrıntılandırılmaktadır.

Uygulama döneminde geliştirilecek yeni alt ölçek planlarının ve YHGP’de zaman içinde belirecek değişiklik gereksiniminin, ilişkili olduğu diğer boyutlardaki ögelerle birlikte ele alınabilmesi için, tanımlanmış/ standartları belirli ayrıntı düzeyine göre, plandaki hangi ögelerin birlikte analiz edileceğinin bilinmesine olanak sağlamak ve stratejik ögelerin koordinatlarını işaretlemek, ana planın temel işlevlerinden biridir.

Ana plan, çevre düzeni planlarına, il ve kent düzeyinde yapılacak planlara veya diğer sektörel planlara temel referanstır. Ana planın temel referans olarak alınmasıyla, farklı ölçek veya farklı konu ve amaca sahip planların arasındaki genel bağ ve hiyerarşik ilişki kurulmuş olacak ve parçalarla bütün arasında genel bir tutarlılık sağlanacaktır.

Gelişme Vizyonları

Dokuzuncu Kalkınma Planı, “istikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen, AB’ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye” vizyonu ile 2013 yılına ulaşmayı amaçlamaktadır. YHGP ise, bu vizyona sahip Türkiye’nin bir bölgesi olarak vizyonunu, “Türkiye’nin Karadeniz’e açılan kapısı olmuş, yaşam kalitesini yükseltmiş ve çevreye duyarlı, rekabetçi ve hızla gelişen bir bölge” olarak tanımlamıştır. Bölge planı, 2000 yılı itibarıyla 3 milyona yakın olan ve plan dönemi sonunda 3,4 milyon civarında olması öngörülen bölge nüfusunun, gelişmiş ve toplumsal refah düzeyi daha yüksek, insani ihtiyaçlara uygun tasarlanmış, ancak

ekolojik olarak dengeli bir ortamda yaşayabilmesini sağlamayı amaçlamaktadır.

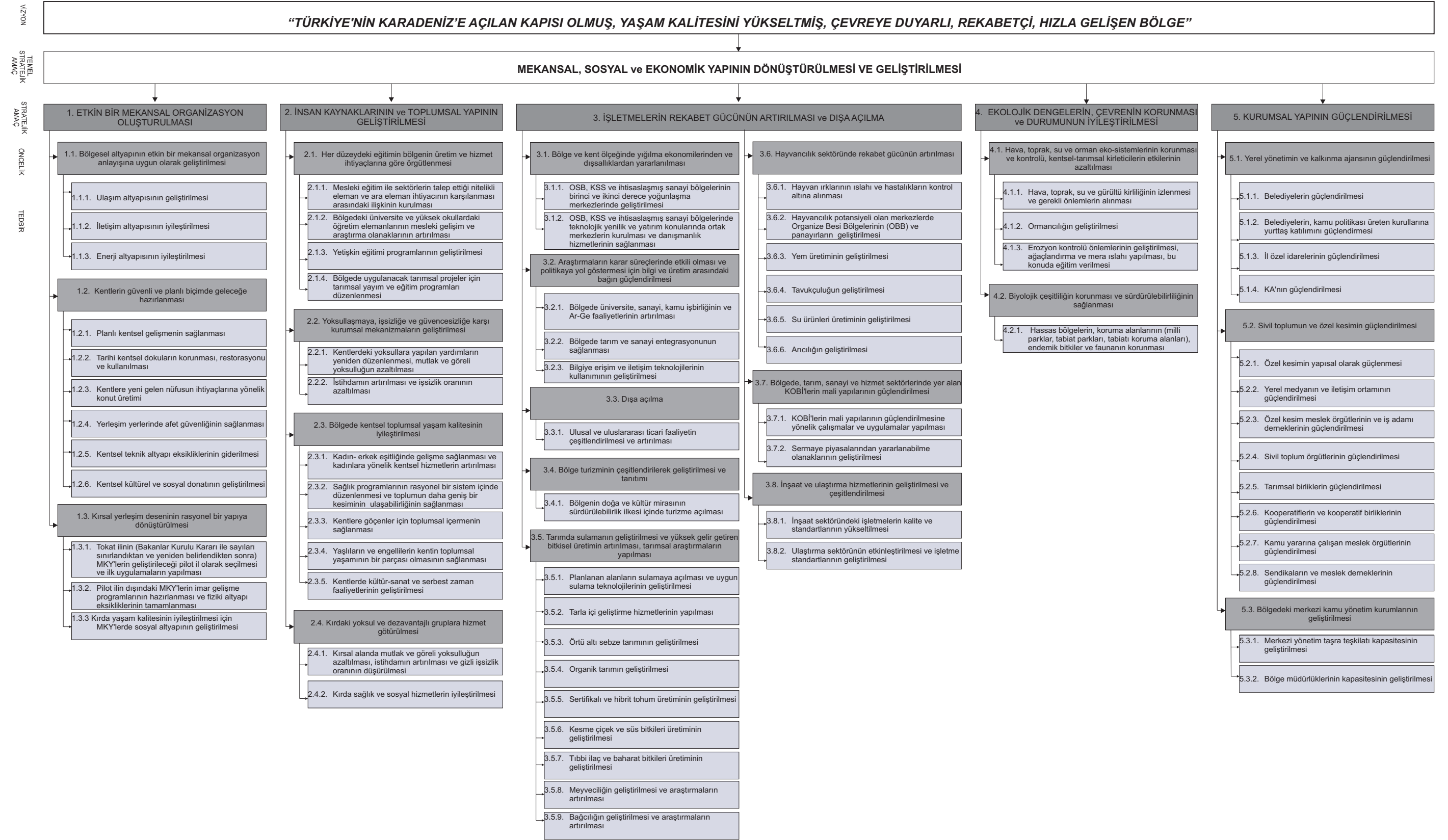
Planlama yazınında, küreselleşen ve ekonomik açıdan başarılı olan bölgesel gelişme öykülerine rastlanmakla birlikte, kimi zaman, gelişmelerin sonunda mekansal, toplumsal ve ekolojik dengelerin korunamadığı da gözlenmektedir. Bu nedenle YHGP stratejisi, mekansal, sosyal ve ekonomik yapıyı dönüştürmek ve geliştirmek için stratejik amaçları belirlemenin ve tanımlamanın yanı sıra, bunlar arasındaki yoğun iç bağlantıları/ etkileşimi ve bütünlüğü de tanımlamaya ve bunları operasyonel bir düzeyde tutmaya çaba göstermektedir.

TR83 için öngörülen A₂ senaryosuna göre planın gerçekleşmesini sağlayacak strateji, senaryo aşamasında dikkate alınmış olan mevcut durum verilerine dayanılarak yapılan ayrıntılı analizler ve GZFT analizleri doğrultusunda belirlenmiştir.

STRATEJİ

TR83 Bölgesi’nin geleceğini sembolize eden vizyona ulaşılabilmesini sağlayacak temel stratejik amaç, “mekansal, sosyal ve ekonomik yapının dönüştürülmesi ve geliştirilmesi” olarak belirlenmiştir. Bölge bir çok göstere bakımından Türkiye ortalamalarına göre biraz geride kalmıştır; ancak, ülke ortalamalarına ulaşabilecek ve bunları aşabilecek potansiyele sahiptir. YHGP, bölgenin, bu potansiyeli kullanarak, kalkınmasını düzenlemek ve hızlandırmak üzere hazırlanmıştır. Temel stratejik amaç, mekanın, kentler ve kent-sel faaliyetler üzerindeki etkisini dikkate alarak, kırdaki dönüşümlerle birlikte, yerleşimler arası altyapı ve ilişki ağlarının kurulması/iyileştirilmesi ile ekonomik ve toplumsal gelişmenin-değişimin yönü/yoğunluğu ve niteliği arasındaki etkileşimi, bütünsel ve tutarlı biçimde tanımlamakta, bölge için öngörülen yeni kırsal ve kentsel dizgeye uygun bir mekansal yapı ile, ekonomik gelişmenin hızlanmasına ve ekonomik gelişmeyle uyum içindeki toplumsal gelişmelerin oluşumuna elverişli bir zemin hazırlanmasını hedeflemektedir.

Şekil 3.1 TR83 Bölgesi Stratejik Amaç, Öncelik ve Tedbirleri

Başka bir ifadeyle, temel strateji, bölgenin yenilenen mekansal yapısıyla eşleşen, sosyal ve ekonomik yapı dönüşümlerinin sürdürülebilir gelişiminin sağlanması amacıyla belirlenmektedir. Bölge gelişimi, üç ana başlıkla tanımlanmaktadır:

- i) Mekansal yapı dönüşümleri,
- ii) Toplumsal yapı dönüşümleri ve
- iii) Ekonomik yapı dönüşümleri.

Mekansal yapı dönüşümleri, daha çok, bölgesel altyapının, nüfusun bölge içindeki hareketliliğine uygun ve onun önünü açacak yerleşme düzenini hazırlamasıyla sağlanacaktır. Bölgenin ekonomik ve toplumsal gelişmeleri ve bu gelişmelerin bölge ekolojisi üzerindeki etkileri, sadece sosyo-ekonomik ilişkiler alanında değil, bölge fiziki mekanında da meydana gelmektedir. Mekan, kentlerin büyümesi ve kentsel faaliyetlerin sıklaşması, kır-kent ayrımı azaltılarak bütünleşmenin sağlanması, kırdan ve kırsal yerleşim deseni dönüşümlerinin oluşması ve coğrafyanın bu gelişime uygun yeniden biçimlenmesiyle, bölgesel değişim üzerinde belirleyici bir etki yaratmaktadır. Mekan, sosyo-ekonomik ve ekolojik gelişmenin yatağını oluşturmaktadır.

Toplumsal yapı dönüşümleri, nüfusun daha kentli bir yapıya kavuşturulmasıyla ve kentlerin yeni ve eski hemşerileri ile kırdan yaşamaya devam edenlerin daha üst düzeydeki yaşam standartlarına ve kalitesine ulaştırılması ve destek mekanizmalarının etkin bir biçimde işletmesiyle gerçekleştirilecektir.

Ekonomik yapı dönüşümleri ise, kamu kuruluşlarının uygun altyapıyı sağlamasıyla ve eğitim, bilgi ve deneyim düzeyi artmış ve çeşitlenmiş olan nüfusun girişimleriyle, rekabetçi üretim teknolojisinin geliştirilmesi ve örgütlenmesi ile yapılacaktır.

Stratejik amaçlar belirlenirken, bölge doğal verileri, coğrafi konum ve başta tarım ile sanayi olmak üzere, beşeri olarak yaratılan avantajlara göre TR83 Bölgesi'nin karşılaştırmalı üstünlüklere sahip olduğu konular ve alanlar ile GZFT analizleri dikkate alınmıştır.

Bölge için belirlenen temel stratejik amacın stratejik amaçlarla, stratejik amaçların önceliklerle, önceliklerinde tedbirlerle desteklenmesi öngörülmüş olup bu yapı Şekil 3.1'de verilmiştir. TR83 Bölgesi için öngörülen stratejik amaçlar, sadece temel stratejik amacın gerçekleşmesini değil, aynı zamanda gelişmelerin çevre koşulları bakımından sürdürülebilir olmasını sağlayacak ve gelişmeyi güçlendirilmiş kurumsal yapılarla destekleyecektir. Bu düşüncelerden hareketle TR83 Bölgesi için beş stratejik amaç belirlenmiş olup, bunlar;

- Etkin bir mekansal organizasyon oluşturulması,
- İnsan kaynaklarının ve toplumsal yapının geliştirilmesi,
- İşletmelerin rekabet gücünün artırılması ve dışa açılma,
- Ekolojik dengelerin, çevrenin korunması ve durumunun iyileştirilmesi ve
- Kurumsal yapının güçlendirilmesi'dir.

Stratejik amaçların nasıl tanımlandığı ve gerçekleştirildiği, gerçekleşmesini sağlayacak olan önceliklerin ve tedbirlerin nasıl bir kurgu içinde yapılandırıldığı, ilerideki bölümlerde ayrıntılı olarak açıklanmaktadır.

3.1 STRATEJİK AMAÇ 1: ETKİN BİR MEKANSAL ORGANİZASYON OLUŞTURULMASI

TR83, fiziki ve toplumsal açıdan kentleşmemiş ve demografik olarak düzenli biçimde bölge dışına göç veren yapısından uzaklaşacak ve mekansal stratejinin sağlayacağı yığılma ekonomilerinden ve dışsalılıklardan yararlanacaktır. Bunun için, bölge, gelişmelerle farklı bir sosyo-ekonomik düzene doğru evrilirken, öncelikle gelişmenin ana yatağını mekansal olarak hazırlayacaktır. Böylece;

- Kentsel yerleşimler çok merkezli ve derişik (kompakt) kent yapısıyla, kırsal alandan gelecek göçü çekmeğe ve göçle gelenleri hızla kentle bütünleştirmeye hazır hale gelerek, sunduğu hizmet çeşitliliği ve kalitesini geliştirecek,
- Bölgenin dışarıya vermekte olduğu göç, orta erimden itibaren bölgenin kentsel merkezlerine doğru yönelebilecek ve kentleşme hızlanacak,
- Merkezi kırsal yerleşimlerin geliştirilmesiyle sağlanacak hizmetlerle, kırdaki yaşam kalitesi gelişebilecek,
- Kır ve kentte, daha verimli üretim altyapısı ve daha yüksek kişi başına gelir elde edilebilecek,
- Bu gelişmelere daha az kamu ve özel yatırım maliyetiyle ve daha kısa sürede ulaşılması sağlanacaktır.

Bölgedeki kentsel nitelikler, kentsel büyüklük ve çeşitlilik, henüz bölgenin gelişmesini yönlendirecek ve önünü açacak bir güce erişememiştir. Kentlerin, gelişmenin motoru haline gelebilmesi için, kentlerde yaşam kalitesinin yükseltilmesi, istihdam olanaklarının artırılması ve çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Bölgede, dinamik, çekici ve rekabetçi kentlerin ve kentsel bölgelerin/metropoliten alanların oluşumu stratejik önemdedir. Samsun metropoliten alanı aynı zamanda bölgenin çıkış kapısıdır ve bu nedenle mekansal gelişmedeki stratejik rolü çok önemlidir. Bugüne kadar az desteklenmiş olan kentlerin, yatırımları çekebilmesi için, bu kentlerin çevre ve hizmet rollerini ekonomik bir bakış açısıyla geliştirilecek, kentlerin merkezi yerlerinde etkin arazi kullanımı

önerileri tasarlanacak ve düşük kullanımlı olan alanlar yeniden yapılandırılacaktır.

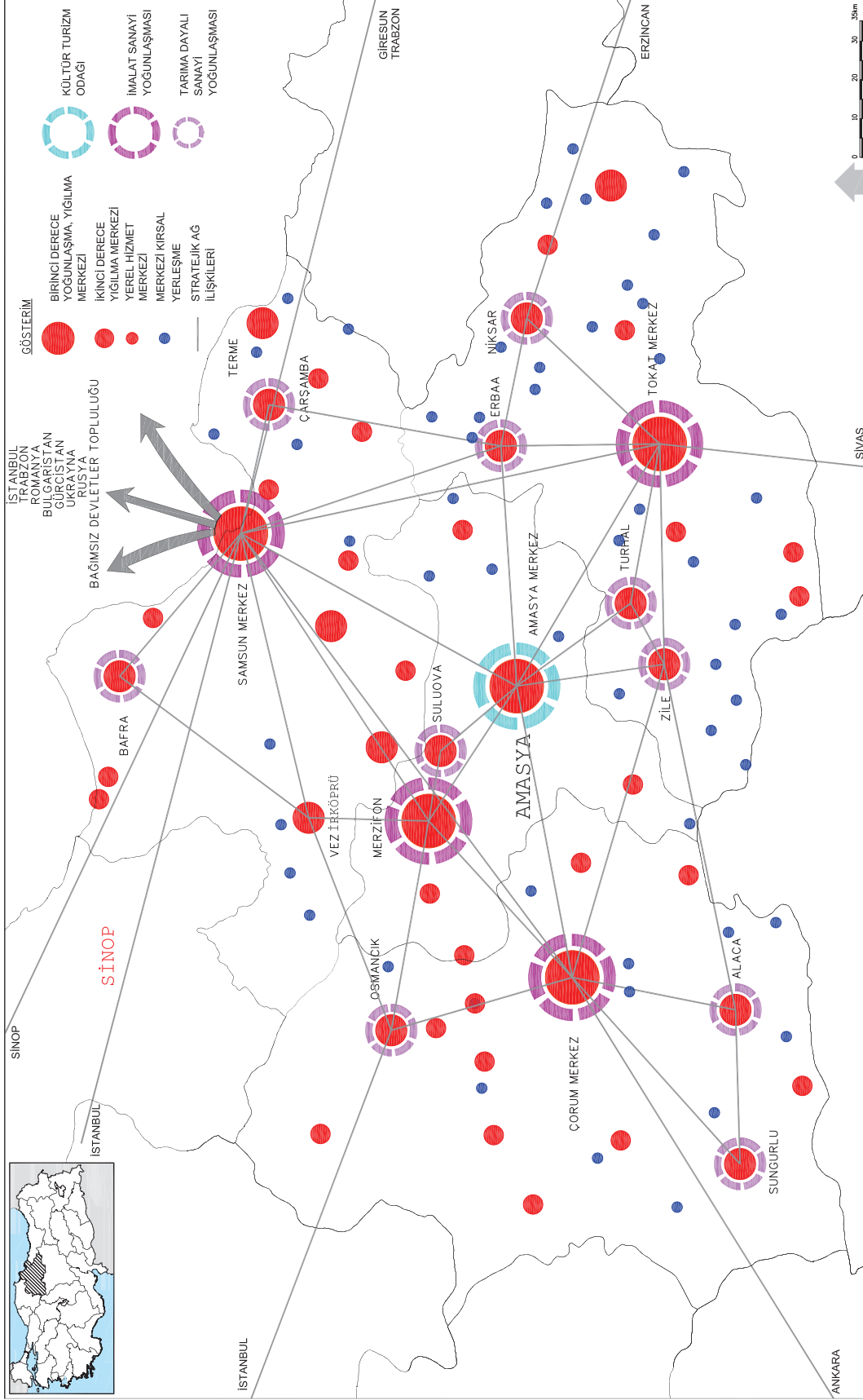
Bölgede kentleşme, yığılma ekonomileri ve dışsalılıklardan yararlanarak, daha hızlı ve düşük maliyetli bir gelişme sağlayacaktır. Kentsel gelişme stratejisi, toplumsal dışlamanın nesnel koşullarını sınırlandıracaktır. Bu strateji önemli üç boyutu bütünleştirmektedir. Bunlar;

- Kentlerin büyümesi, derişik (kompakt) ve çok merkezli (polycentric) kentsel yapı içinde güçlenmesi,
- Kırdaki “merkezi kırsal yerleşme”lerin (MKY) gelişmesi ve
- Yerleşmelerin süreklilik sağlayan ilişki düzeyinin geliştirilmesi ve ağ oluşturulması.

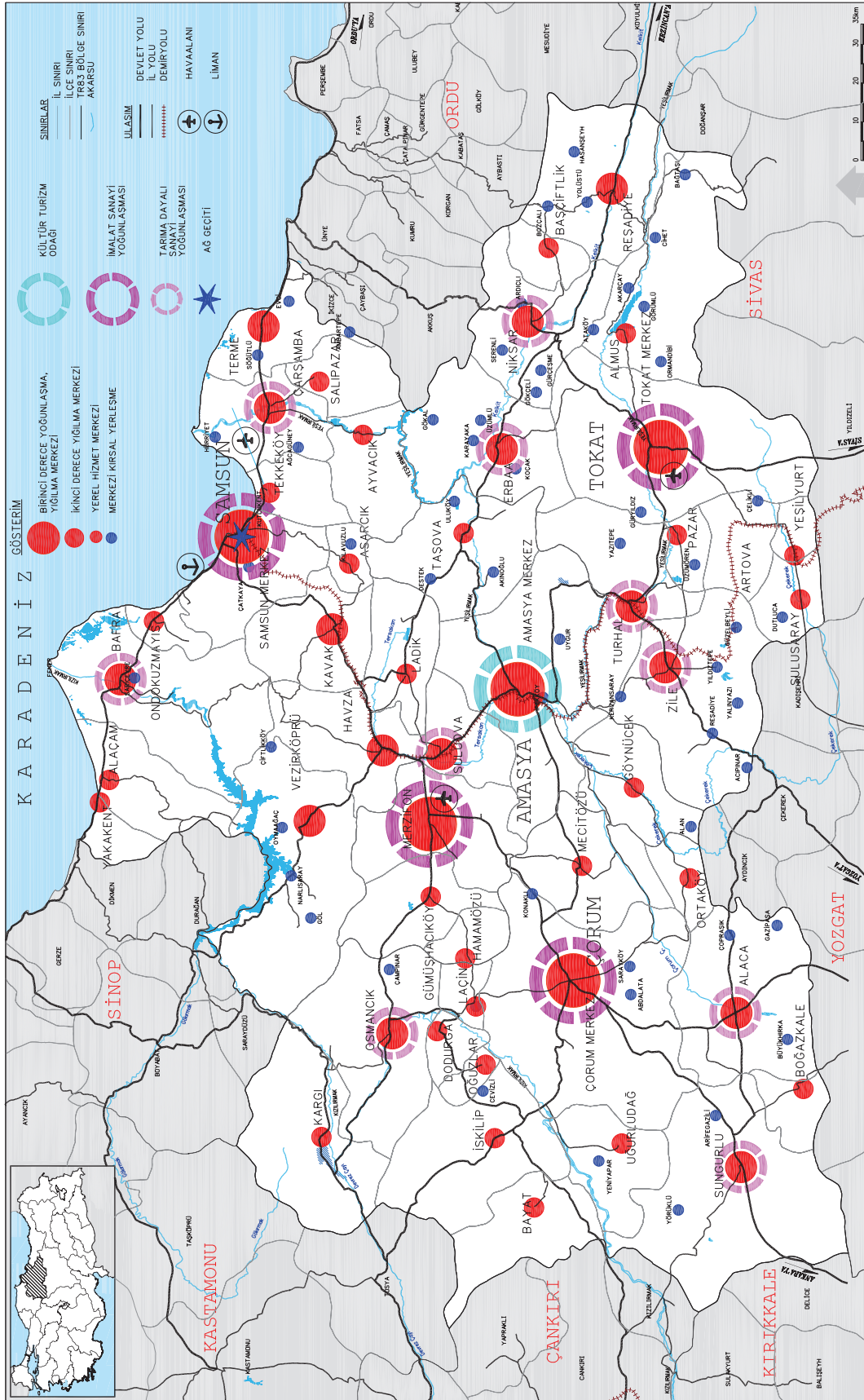
Bu üç gelişme, bölgedeki mekansal yapıyı kökten değiştirecektir. Böylece TR83 Bölgesi, kentleşmiş, kır-kent ayrımı azalmış, daha yüksek verimlilikle üretim yapan ve yaşam kalitesi iyileşmiş bir yapıya kavuşacaktır. Bu üç gelişme sonucunda ortaya çıkması beklenen ilişkisel yapı, morfolojik yapı ve fonksiyonlar Şekil 3.2-a ve Şekil 3.2-b’de verilmiştir.

Stratejik amacın birinci boyutu olarak, bölge kentlerinin büyümesi ve çok merkezli kentsel yapı içinde güçlenmesi amacıyla 5. ve 4. kademe merkez fonksiyonları barındıran beş kentsel merkez (Samsun, Çorum, Tokat, Amasya ve Merzifon) birinci derece yoğunlaşma-yığılma merkezi olarak belirlenmiştir. Ayrıca, 3. kademe merkez fonksiyonları barındıran 12 kentsel merkez (Bafra, Turhal, Zile, Çarşamba, Erbaa, Niksar, Suluova, Osmaniye, Sungurlu, Alaca, Terme ve Vezirköprü) ikinci derece yığılma merkezi olarak, geriye kalan ilçe merkezleri ise, yerel hizmet merkezi olarak belirlenmiştir. Çok merkezlilik ve birlikte ele alınması önerilen derişik (kompakt) kent formu, kentsel büyümenin hem yüksek afet/depremsellik riskini, hem de kent çevresindeki verimli tarım alanlarında yapılaşma riskini, sağlayacağı esneklikle azaltmayı amaçlamaktadır.

Şekil 3.2-b Öngörülen İlişkisel Yapı

Şekil 3.2-a Öngörülen Morfolojik Yapı ve Fonksiyonlar

Tek bir ekonomik faaliyetin ağır bastığı kentlerde ise (Suluova, Turhal ve Bafra bu tür kentler kategorisine girebilir) ekonomik farklılaşma ve faaliyetlerde çeşitlenme gerçekleştirilecektir.

Kentlerde öngörülen nüfus büyümesi, öncelikle Samsun metropol alanında gerçekleşecek ve Çorum - Samsun eksenini üzerinden geliştirerek, kentsel sisteme dahil olan bütün yerleşmelerin çekeceği bölgesel göç ile devam edecektir. Çok merkezli kentsel sistemin alacağı göçün, 5 yıllık dönemler itibarıyla, giderek artan oranda olması öngörülmektedir.

Samsun, bölge gelişmesinin lokomotifi olacaktır. Kent, üretimi ve sunduğu hizmetler ile, bütün bölgenin gelişmesine katkıda bulunacak nitelikte olacaktır. Bölgenin en büyük kenti ve dış dünyaya açılan kapısı olarak Samsun, çeşitlenmiş ve uzmanlaşmış üretimlerin yapılabilmesi için sağlayacağı dışsallıklarla, diğer kentsel merkezlerin ve bölgenin gelişmesine katkıda bulunmaya elverişli kapasite oluşturacaktır.

Çorum, bölgenin sanayileşmedeki en dinamik kenti olarak gücünü koruyacak ve nüfus çekmeye devam edecektir. Çorum, bölgenin sanayi konusunda uzmanlaşmış, başlangıçtan beri geliştirmekte olduğu sanayileşme türlerinin hepsini sürdüren ve yüksek katma değer yaratan sanayilerde gelişimini hızlandıran bir kent olacaktır.

Tokat kentinin (ve bu kent ile ağsal ilişkileri dolayısıyla bütünleşmiş olan Tokat ilinin diğer kentlerinin) çevresindeki tarımsal üretim, hem tarım toprakları çok değerli olduğu, hem de sulama projelerindeki gelişme nedeniyle, çeşitlenerek gelişecektir. Bu gelişmeye paralel olarak kentlerdeki sanayileşme de devam edecektir. Bu sanayileşmenin belirgin özelliği tarımsal hammaddeye dayanan sanayiler olmasıdır. Tokat kentsel sistemi, karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu tarımsal sanayide gelişecektir. Tokat'ın, sanayi ve hizmet sektörlerinde, Çorum'un yerel kaynaklara dayanarak gelişme modeline benzer bir gelişme göstermesi beklen-

mektedir. Tarımsal sanayi gelişmesinin yanı sıra tarımsal olmayan sanayinin gelişmesi de öngörülmektedir. Dış pazarlara ve ilişkilere yönelik sanayi (örneğin mermer işleme) ve hizmetlerin gelişmesi Tokat'ın ve diğer kentsel merkezlerin gelişmesine katkıda bulunacaktır.

Amasya'nın, kültürel faaliyetler, üniversitenin varlığı ve turizm gibi alanlarda sahip olduğu avantajlardan yararlanarak ve geleneksel bir ticaret ve eğitim kenti olmasını dikkate alarak, gelecekte, gelişimini uzmanlaştığı bu yörüngede sürdürmesi öngörülmektedir. Bununla birlikte kentin tarımsal sanayi ve mermer sanayi, orman sanayi ve mobilya gibi alanlarda gelişme göstermeye başlaması için, kentteki üniversiteden sağlayacağı destekle, tasarım ve marka yaratma arayışı oluşturulacak ve nitelikli ürünlerde gelişme kaynakları çeşitlendirilecektir.

Merzifon kenti barındırdığı 4. kademe merkez fonksiyonları, Anadolu'nun temel bağlantı doğrultuları olan ve bölgeyi batı- doğu doğrultusunda ve güneybatı-kuzeydoğu doğrultusunda kesen eksenlerin kavşak noktasındaki konumu, tarihsel bir kent merkezine sahip olması, Ankara-Çorum ve Samsun karayolu bağlantısı üzerindeki OSB'si, güçlü girişimciliği ve sanayi kapasitesini geliştirmedeki dinamizmi ve artalanında verimli ve sulanabilir tarım topraklarıyla yüksek bir gelişme potansiyeline sahiptir. Bu veriler (bir ilçe olmakla birlikte) Merzifon'u, bölgenin gelişme açısından en fazla avantaja sahip kentsel merkezlerinden biri haline getirmektedir.

Stratejik amacın ikinci boyutu olarak, gelişme potansiyeli olduğu tespit edilen 57 adet kırsal yerleşme, "merkezi kırsal yerleşme" (MKY) olarak belirlenmiştir. MKY'ler, bölgedeki kırsal yerleşim birimleri içinden, son 20 yılda istikrarlı olarak büyümeye ve nüfus kazanmaya devam eden yerleşimler arasından seçilmiştir. Bu nitelikteki yerleşimlerin coğrafi ve topolojik özellikleri tekrar değerlendirilmiş ve son belirleme yapılmıştır. MKY olarak seçilen yerleşimler, gelişme potansi-

yeline sahip olduklarını kendi demografik gelişim çizgileri içinde nesnel olarak kanıtlamış yerlerdir. Büyümelerinde süreklilik gösteren bu yerleşimlerin altyapı bakımından desteklenmesi, çevrelerindeki kırsal yerleşimlere götürülecek kamu hizmetlerinin ve tarımsal ürünler için pazarlama, paketlenme, önışleme vb gibi fonksiyonların yakınlaştırılması ve sürdürülebilir kalite standartlarına sahip olması anlamına gelecektir. Ayrıca, kır-kent sürekliliği içinde, coğrafi konumuna bağlı olarak, bazı kent-sel işlevlerin kıra doğru taşınmasına ve kır-kent ayrımının azalmasına olanak sağlayacaklardır.

Stratejik amacın üçüncü boyutu, bölge yerleşim yerleri arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi ile yerleşmelerin birbiri ile etkileşim içinde olması ve bölgesel ölçekte sinerji yaratılması ve bölgenin Türkiye ve dış dünya ile ulaşım ve iletişim bağ-larının güçlendirilmesi, AB'nin ulaşım ve teleko-münikasyon politikalarına uygun işbirliği olanağı altyapısının geliştirilmesidir.

Kırsal yerleşimlerin büyük kentlerle entegrasyo-nuyla kırdaki yaşam kalitesi iyileşecektir. Bunu sağlamak için küçük ve orta boy kasabalarda (2 ve 3. kademe yerleşme merkezlerinde) bütünleşik projelerle, kentin gelişmesine çok yönlü katkı sağ-layabilecek, temel hizmetleri ve temel ulaşım sis-temlerini iyileştirecek, yerleşimleri ucuz ve nitelikli hizmetle birbirine bağlayan, ortak ulaşım/ taşıma sistemleri önerilmektedir. Geliştirilmiş ulaşım bağ-lantıları ve bilgiye erişim sistemleri altyapısı, çok merkezliliği destekleyen güçlü bir araç olacaktır.

3.1.1 Öncelik 1.1: Bölgesel Altyapının Etkin Bir Mekansal Organizasyon Anlayışına Uygun Olarak Geliştirilmesi

Plan, bölgesel ulaşım, iletişim ve enerji altyapısının geliştirilmesini öngörmektedir. Bölgenin yığılma ve yoğunlaşma ekonomilerinden yararlanması, üre-tim-pazarlama sürecinde yerleşmelerin birbirlerini tamamlayan bir yapıya dönüşmesi, bölgenin bölge dışı pazarlara erişiminin sağlanması ve bölgesel ulaşım altyapısının bu ilişkileri kolaylaştırıcı/ des-tekleyici bir role sahip olması planlanmıştır. Plan öngörülerine göre, ulusal ve uluslararası bağlan-tıları sağlayan (havaalanı, liman gibi) terminallerin altyapıları güçlendirilecek ve bölgedeki bu ulaşım merkezlerine erişim kolaylaştırılacaktır.

Yerleşmelerdeki yaşam kalitesi ve üretim faktör-lerinin etkin kullanımı bakımından kritik öneme sahip olan kesintisiz ve kaliteli enerjinin, yoğun-laşma ve üretim merkezlerine sağlanmasına yö-nelik altyapıların iyileştirilmesi gerekmektedir. Aynı biçimde, bilgi toplumu özellikleri kazanması, bilim ve teknolojiyi etkin biçimde kullanması ve dışa açılması hedeflenen bölgede, iletişim altyapısı geliştirilmelidir.

Önceliğin uygulanması için, aşağıdaki tedbirler gerçekleştirilecektir:

- Ulaşım altyapısının geliştirilmesi,
- İletişim altyapısının iyileştirilmesi,
- Enerji altyapısının iyileştirilmesi.

Stratejik önemdeki tedbir:

Ulaşım altyapısının geliştirilmesi tedbiri; Samsun Limanı'nın geliştirilmesi ve TRACECA koridoruna dahil edilmesi girişimi ve ulusal ulaşım koridorları ve uluslararası örgütlenmeler çerçevesinde be-lirlenen ulaşım koridorları (A-yolları, Karadeniz Ring Koridoru, TEM, TETEK) dikkate alınarak böl-geyi doğu-batı doğrultusunda kat eden Gerede-Gürbulak, Samsun-Sarp ve Delice-Samsun koridorlarının bölge içinde kalan bölümlerinin bölünmüş transit yol standardında tamamlanması,

havayolu taşımacılığının geliştirilmesi amacıyla Çorum STOL tipi havaalanının tamamlanması ve Merzifon Askeri Havaalanı'nın sivil ulaşımına açılması ile yerine getirilecektir. Ulaşım altyapısında öngörülen gelişmeler Şekil 3.3'te gösterilmektedir.

3.1.2 Öncelik 1.2: Kentlerin Güvenli ve Planlı Biçimde Geleceğe Hazırlanması

Bölgede, kentleşmenin artması ve kentlerin güçlenmesi gerekmektedir. Bunun için kentlerin gelişmesi doğrultusunda sistemli bir hazırlık yapılacaktır. Kente eklenmesi beklenen nüfusa yönelik hazırlığın kente göç gerçekleşmeden önce başlamış olması gereklidir. Kentler, hem mevcut sorunlarını azaltmak ya da ortadan kaldırmak, hem de yeni gelenlerin kentin ve bölgenin gelişimine katkıda bulunmasını sağlamak üzere, planlı bir hazırlığa girmektedir. Bunun için, önemli kentsel yerleşmeler mekansal olarak, ekonomik ve toplumsal faaliyetleri çeken, olanak sağlayan ve sürdürülebilirliklerine katkıda bulunan ortamı hazırlamalıdır.

Bu öncelik;

- Planlı kentsel gelişmenin sağlanması,
- Tarihi kentsel dokuların korunması, restorasyonu ve kullanılması,
- Kentlere yeni gelen nüfusun ihtiyaçlarına yönelik konut üretimi,
- Yerleşim yerlerinde afet güvenliğinin sağlanması,
- Kentsel teknik altyapı eksikliklerinin giderilmesi ve
- Kentsel kültürel ve sosyal donatının geliştirilmesi

tedbirleriyle gerçekleştirilecektir.

Bölgede plan dönemi sonunda (2023 yılı) Amasya'da 55 615, Çorum'da 63 133, Samsun'da 119 838 ve Tokat'ta 44 951 olmak üzere toplam 283 536 adet konut ihtiyacı olacağı öngörülmektedir.

3.1.3 Öncelik 1.3: Kırsal Yerleşim Desenin Rasyonel Bir Yapıya Dönüştürülmesi

Kamu kaynakları etkin biçimde kullanılarak atıl kapasiteler yaratılmadan kırsal yaşam kalitesinin artırılması, kırsal yerleşme örüntüsünün daha rasyonel bir yapıya evrilmesi ve kırsal nüfusun, ekolojik olarak, daha büyük yerleşim birimleri oluşturmasını gerektirmektedir. Oysa 2000 yılında bölge nüfusunun yaklaşık olarak yarısı kırsal alanda bulunmaktadır. Kırsal nüfusun çok parçalı olması, hem tarımsal ekonomik faaliyeti, hem de temel sosyal ve teknik altyapı organizasyonunu zorlaştırmaktadır. Bu yerleşme deseni, çeşitli ekonomik faaliyetlerin oluşması için yeterli büyüklüğü sağlayamamakta, temel altyapı sunumlarında ve hizmet götürmede maliyeti artırıcı ve etkinliği azaltıcı bir etki yaratmaktadır. Bu nedenle, kırsal yerleşmelerde, özellikle orman köylerinde, yaşam kalitesi oldukça düşüktür.

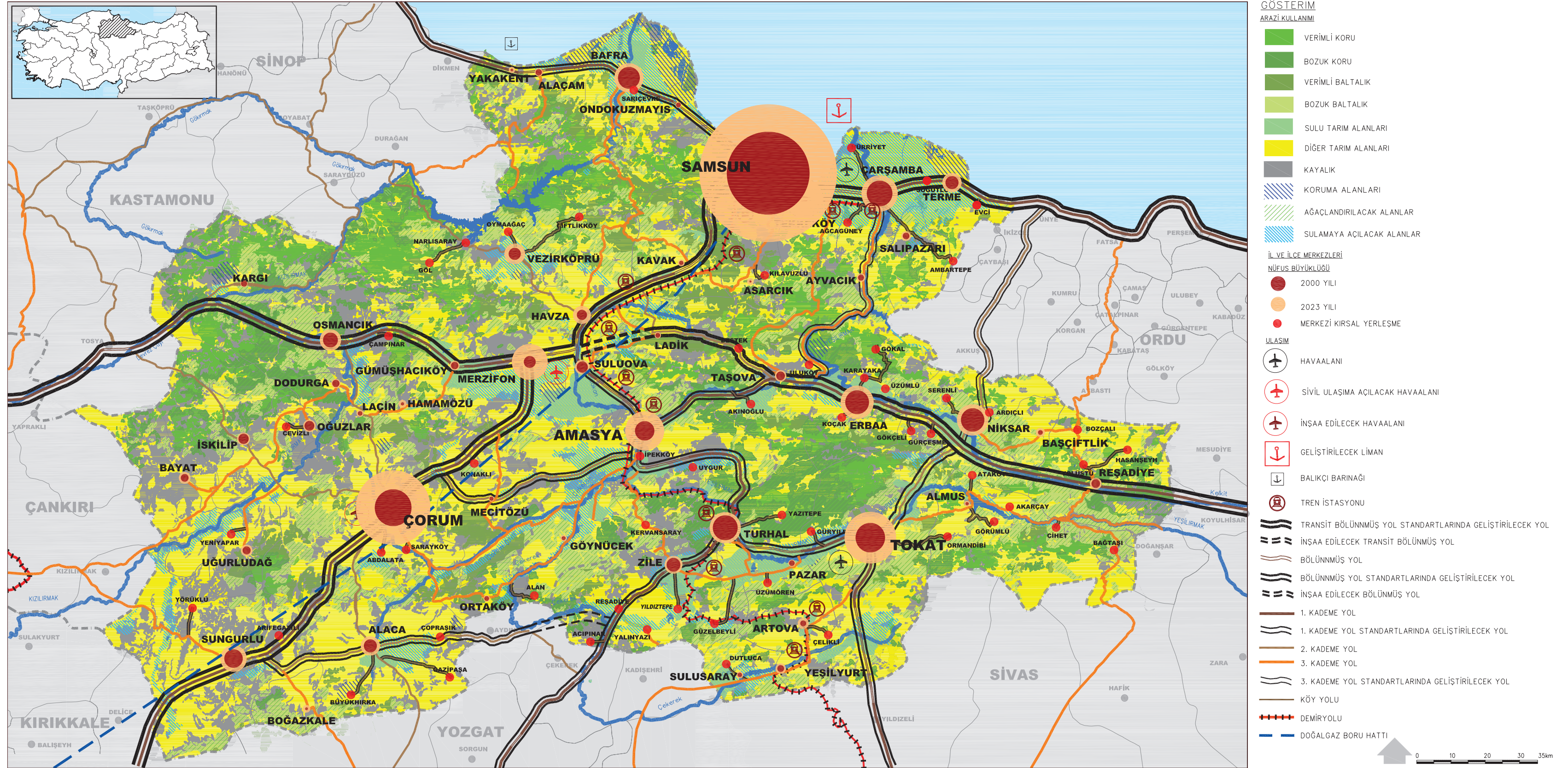
Küçük yerleşmelerin sayısının giderek azalması ve nüfusun görece büyük kırsal merkezlerde toplanması, kırsal nüfusa yönelik hizmetlerin daha kaliteli ve kesintisiz biçimde ulaşmasını mümkün hale getirecek ve nüfus yoğunlaşmasına bağlı olarak, büyük nüfuslu kırsal yerleşmelerde tarımsal olmayan (ancak tarımla bağlantılı olabilen) ekonomik faaliyetlerin gelişmesine ortam sağlayacaktır.

Kırsal yerleşim desenin rasyonel bir yapıya dönüştürülmesi önceliği;

- Tokat ilinin (Bakanlar Kurulu Kararı ile sayıları sınırlandıktan ve yeniden belirlendikten sonra) MKY'lerin geliştirileceği pilot il olarak seçilmesi ve ilk uygulamaların yapılması,
- Pilot ilin dışındaki MKY'lerin imar gelişme programlarının hazırlanması ve fiziki altyapı eksikliklerinin tamamlanması ve
- Kırsal yaşam kalitesinin iyileştirilmesi için MKY'lerde sosyal altyapının geliştirilmesi,

tedbirleriyle gerçekleştirilecektir.

Şekil 3.3 Arazi Kullanımında, Yerleşme Deseninde ve Ulaşım Altyapısında Değişmeler

3.2 STRATEJİK AMAÇ 2: İNSAN KAYNAKLARININ VE TOPLUMSAL YAPININ GELİŞTİRİLMESİ

Bölge gelişmesinin toplumsal, ekonomik ve mekansal boyutları, onları destekleyecek öge ve özelliklere dikkat edilerek ele alınmıştır. Ekonomik ve toplumsal gelişmenin, kentleşmeyle birlikte ele alınması ve programlanması, stratejik amaç sistematığının iç tutarlılığını güçlendirmektedir. Toplumsal sermayenin oluşması ve geliştirilmesi; kırdaki ve kentte eğitim, istihdam, yaşam kalitesi ve sağlıkla ilgili sorunların yeterli düzeyde çözüme kavuşturulmasıyla ilişkilendirilmektedir.

Küresel rekabette başarılı ve refah düzeyi yüksek bir bölge olmak, bilgi ve teknolojiyi etkin bir biçimde kullanmayı gerektirmektedir. Her düzeydeki eğitim, toplumda bu niteliklerin gelişmesini desteklemelidir. Bilgi yaratma, bölgesel temelli ekonomik gelişimin sağlanmasında, bir kamu malı olarak kavranabilir. Bilginin diğer mallardan farkı, kullanıldıkça tükenmemesi, tam tersine, kullanıldıkça ve paylaşıldıkça büyümesidir. Bu nedenle bilgi üretilmesi ve paylaşılması, artması, bölgenin kalkınmasında stratejik bir rol oynayacaktır.

Bilgi, planda bir üretim faktörü olarak düşünülmektedir. Bilgi; bölgedeki örgün eğitim kurumlarında, üniversitelerde, çağ nüfusu için yaygın eğitim kurumlarında yetişkinler için düzenli olarak üretilmekte yada aktarılmaktadır. Bunun dışında, tarım, sanayi ve hizmet üretiminde kullanılan bilginin bir bölümü, toplumsal ilişkilerle ve etkileşimle üretilmekte, yeni kuşaklara devredilmektedir. Ancak bu örtük bir bilgi üretimidir ve miktarını, etkisini, sonuçlarını ölçmek ve değerlendirmek güçtür.

İstihdam politikaları eğitim politikalarıyla yakından ilişkilidir. İstihdamın gelişmesi ve kalitesinin iyileşmesi, işsizlik oranının azaltılması, farklı sektörlerde farklı hızlarda değişmekte olan teknolojik yeniliklerin izlenmesi ve işgücünün beceri ve bilgi düzeyinin sürekli olarak gelişmelere uyarlanması için, eğitim-istihdam kurumlarının etkileşimi ve aktif istihdam politikalarının uygulanması gerekmektedir.

İstihdamla ilgili programların etkin biçimde uygulanmasında, kır ve kent, toplumsal cinsiyet ve yaş grubu gibi, özel niteliği olan alanlara özel önem verilmesi ve ayrıntılı düzenlenmeler yapılması öngörülmektedir.

Toplumsal yaşam kalitesinin iyileştirilmesi ve gerekli kamusal kaynakların etkin ve tasarruflu biçimde kullanılması, kentleşme süreciyle ilişkilidir. Bölge kentleri açısından en kritik sorun, yeni gelenlerin toplumsal olarak içermesinin ve kente uyumunun iyi programlanmasıdır. Bu, bir öğrenme ve eğitim sürecidir. Bunun için kentlerin, mekansal, kurumsal ve toplumsal hazırlıklarını göç öncesinde yapmaları gereklidir. Kentler, bölge kır nüfusunu çekebilmek için yarışan pozisyonda olacaklardır ve sunacakları eğitim, bu yarışmanın öğelerinden biri olacaktır.

Yeni kırsal yerleşim düzeninde, sağlık, eğitim ve istihdamla ve sosyal desteklerle ilgili hizmetlerin asgari standartta bile olsa, erişilebilir düzeyde olması öngörülmektedir. Yeni yerleşim düzeni, toplumsal örgütlenmeyi kolaylaştıracak ve kamu hizmetlerinin etkinliğini artıracak ve kalitesini yükseltecektir.

Sosyal güvence sistemlerinin gelişmesi, dayanışma örüntülerinin sivil alanda ve kamusal olarak örgütlenmesi, yaşlanmakta olan nüfus yapısının ihtiyaçlarına hazırlık, özellikle kadınların kent yaşamına katılımı gibi konulardaki programlar, yaşam kalitesinin iyileşmesinde kritik önem taşımaktadır.

3.2.1 Öncelik 2.1: Her Düzeydeki Eğitimin, Bölgenin Üretim ve Hizmet İhtiyaçlarına Göre Örgütlenmesi

TR83 Bölgesi mekanı, kamu hizmetlerinin ve özellikle eğitim hizmetlerinin topluma kolay ve düşük maliyetle ulaşmasını sağlayacak biçimde örgütlenmektedir. Böylece, okul öncesinden başlayarak, bütün düzeylerde eğitim hizmetlerinde niteliğin geliştirilmesi ve kapsamın genişletilmesi sağlanacaktır. Özellikle mesleki ve teknik eğitim okullarının ve programlarının, iş dünyasının ve üreticilerin taleplerine uygun biçimde gelişmesi, YHGP'nin başarısında temel önceliklerden biridir. Yenilikçilik ve bilgi toplumu oluşumu doğrultusunda bölge üniversite ve yüksek okullarının, plan öngörülerine uygun araştırma ve yetişkin eğitimi programları geliştirmesi gereklidir. Özellikle yoğunluğu düşük olan bölgelerde gelişme sağlanması için, bu alanlardaki yerleşimlerin yalıtılması önlenmelidir. Bu yerleşimlerde eğitim ve iletişimde yeni teknolojilerin yaygınlaştırılması ve bunlara mobil sağlık hizmetlerinin ulaştırılması öngörülmektedir.

Bu önceliğe yönelik tedbirler:

- Mesleki eğitim ile sektörlerin talep ettiği nitelikli eleman ve ara eleman ihtiyacının karşılanması arasındaki ilişkinin kurulması,
- Bölgedeki üniversite ve yüksek okullardaki öğretim elemanlarının mesleki gelişim ve araştırma olanaklarının artırılması,
- Yetişkin eğitimi programlarının geliştirilmesi ve
- Bölgede uygulanacak tarımsal projeler için tarımsal yayım ve eğitim programları düzenlenmesidir.

Stratejik önemdeki tedbirler:

Mesleki eğitim ile sektörlerin talep ettiği nitelikli eleman ve ara eleman ihtiyacının karşılanması arasındaki ilişkinin kurulması için örgün ve yaygın mesleki eğitimle sektörler arasında, ulusal ölçekteki planların da öngördüğü doğrultuda, doğrudan işbirliği ağı geliştirilecektir. İstihdamda, teknolojik

gelişmelere uyum için, mesleki ve teknik eğitimle talep arasındaki bağ güçlendirilecektir. Böylece üretici sektörler, dış dünya ile artan ilişki düzeneği çerçevesinde, üretimde esnekliği artırabilecektir.

Yetişkin eğitimi programlarının geliştirilmesi, bölge kentlerinin kırdan gelecek göçe karşı hazır hale gelmesinde özel önem taşımaktadır. Bunun için,

- Göç ettikten sonra kent nüfusunun bir parçası haline gelmesi istenen genç yaş gruplarına yeni kentli mesleklerin ve becerilerin kazandırılması,
- Çocukların (kentleşmenin ilk iki eriminde emek yoğun işyerlerindeki) istihdamında önem taşıyan çıraklık eğitiminde verimlilik sağlanması ve
- Okuryazarlık oranı düşük olan kadın grupları için beceri edindirme ve sertifikasyon,

toplumsal içerme, istihdam ve yoksullukla baş etme açısından kritik önemdedir

3.2.2 Öncelik 2.2: Yoksullaşmaya, İşsizliğe ve Güvencesizliğe Karşı Kurumsal Mekanizmaların Geliştirilmesi

Bölgenin dört ilinde de kişi başına düşen gelir (2001) Türkiye ortalamasının altındadır. Planda öngörülen kentsel nüfus artışı, yeni kentlilerin marjinalleşmesi ve yoksul kesimlerin sosyal dışlanmasını önlemeye yönelik önerilerle birlikte ele alınmalıdır. Yoksulluğun yoğunlaştığı alanlardan biri, kente yeni göç eden nüfusun yerleştiği mahallelerdir. Kente yeni gelenlerin bir bölümü, yoksulluk sınırının altında kalmaya aday en büyük risk grubudur. Bunun için (Stratejik Amaç 1'de ele alınan konut edindirme programına paralel olarak), yaş ve cinsiyet dengelerini gözetilen istihdam olanaklarının artırılması gerekmektedir. Bu program, (bir önceki öncelikte açıklanan) kente yeni gelen genç yaş gruplarına yeni beceriler kazandıracak eğitimlerin sağlanması ve mikro-kredi sistemlerinin işletilmesiyle, girişimciliğin artırılması ile desteklenecektir. Yerel kamusal sosyal hizmet sunumu, kente yeni gelenlerin toplumsal içerilmesine özel olarak yönelecek biçimde geliştirilecektir.

Planda, mutlak ve göreceli yoksulluğu azaltacak mekanizmalar geliştirilmesi, istihdamın artırılması, yoksullaşmaya ve güvencesizliğe karşı kurumsal mekanizmalar tasarlanması gerekmektedir. Kadına ve çocuklara yönelik destek programları, yoksullaşmaya karşı diğer programları tamamlayan niteliktedir.

Bu önceliğe yönelik tedbirler:

- Kentlerdeki yoksullara yapılan yardımların yeniden düzenlenmesi, mutlak ve göreceli yoksulluğun azaltılması ve
- İstihdamın artırılması ve işsizlik oranının azaltılmasıdır.

Stratejik önemdeki tedbir:

İstihdamın artırılması ve işsizlik oranının azaltılması için aktif istihdam politikaları uygulanacaktır. Bu politikaların başarılı olabilmesi için planda, iş yasasında tanımlanan kurulların hızla oluşturulması ve kurulların, toplumun çeşitli kesimlerini bir araya getirerek, yönetişimci yaklaşımla işletilmesi öngörülmektedir.

3.2.3 Öncelik 2.3: Bölgede Kentsel Toplumsal Yaşam Kalitesinin İyileştirilmesi

Sürdürülebilir bir gelişmenin sağlanması için, yerel kalkınma girişimlerinin, yaşanan yere aidiyeti artırması önemlidir. Kentli kültürü ve yerel kültürler geliştirilecek, yerel kültürel varlıklardan uygun olanlar müzeleşecek, toplumsal etkinliklere dönüşecek, bunun için, bütün tarafların katılımını sağlayan projeler desteklenecektir.

YHGP, gelişmeyi sağlayan bütün projelerin sonuçlarının kadınlar ve erkekler için eşit dağılmasını sağlamayı amaçlamakta, ayrıca, kadınların dezavantajlı konumlarını hızla değiştirebilmeleri için, kadınlara yönelik projeleri özel olarak önemsemektedir.

Sağlıkla ilgili öneriler, koruyucu hekimliği ön plana çıkartan, riskli grupları özel biçimde izleyen,

kırda ve kentte erişilebilirliği geliştiren ve yaşam kalitesinin iyileşmesine sistemli biçimde katkıda bulunmayı amaçlayan programlardır.

Bu önceliğe yönelik tedbirler:

- Kadın- erkek eşitliğinde gelişme sağlanması ve kadınlara yönelik kentsel hizmetlerin artırılması,
- Sağlık programlarının rasyonel sistem içinde düzenlenmesi ve toplumun daha geniş bir kesiminin bunlara ulaşabilirliğinin sağlanması,
- Kentlere göçenler için toplumsal içermenin sağlanması,
- Yaşlıların ve engellilerin kentin toplumsal yaşamının bir parçası olmasının sağlanması ve
- Kentlerde kültür - sanat ve serbest zaman faaliyetlerinin geliştirilmesidir.

Stratejik önemdeki tedbirler:

Kadın - erkek eşitliğinde gelişme sağlanması ve kadınlara yönelik kentsel hizmetlerin artırılması için, toplumsal cinsiyet (gender) eşitliği ve gelişmelerin hem kadınlar hem de erkekler için eşit sonuçlar vermesinin, özel olarak proje bazında izlenmesi, öncelikle önemsenmesi gereken konulardır. Göçle birlikte, aile için ortaya çıkan güçlükler, özellikle yoksul hanhalklarında, kadınlar ve kız çocukları için daha etkili olmaktadır. Kadına karşı şiddet, kadın-erkek eşitliği bakımından öncelikle ortadan kaldırılması gereken bir durumdur. Cins ayrımcılığının sona erdirilmesi ve toplumsal cinsiyete duyarlı bir ortamın oluşturulabilmesi için, bölgede özel toplumsal cinsiyet duyarlılığı programlarının geliştirilmesi gerekmektedir. Bu programları, bazı alanlarda pozitif ayrımcılık politikalarının uygulanması önerisi tamamlamaktadır.

Kentlere göçenler için toplumsal içermenin sağlanması önerisi, onları karşılayan etkin kurumsal yapıların ve destek mekanizmalarının oluşturulmasını içermektedir. Belediyelerin, SHÇEK ve bu konuda uzmanlaşmış STK'larla birlikte paydaşlar olarak, toplum merkezlerinde, YG21 ve kent konseyi gibi kurumsal yapılarda, yeni gelenlerin

ihtiyaçlarına duyarlı ve etkin çalışması için, gereken eğitimlerin ve maddi donanımın sağlanması öngörülmektedir.

3.2.4 Öncelik 2.4: Kırdaki Yoksul ve Dezavantajlı Gruplara Hizmet Götürülmesi

TR83 Bölgesi'nde tarımda yaratılan GSYİH (2001) bölge toplam gelirinin beşte biri kadardır. Oysa nüfusun yarısı kırsal alanda yaşamaktadır ve bu nüfus GSYİH'nın altıda birini paylaştığından, gelir düzeyi düşüktür. Yoksul kırsal nüfusun büyük bir bölümü, orman köylerinde yaşamaktadır. Kırsal alandaki boşalma, bu yerleşimlerde bulunan ve giderek azalmakta olan nüfusun, şimdiki durumda bile yeterli olmaktan uzak yaşam kalitesinin daha da kötüleşmesine neden olmaktadır. Bu durum, kırdaki avantajını yitirmekte olan grupların öncelikli olarak ele alınmasını gerektirmektedir.

YHGP, yoksulluğun ve yoksunluğun azaltılması için kırsal mekanın yeniden düzenlenmesi önerisinin yanı sıra, özellikle kamu kurumları eliyle sağlanan hizmetlerin yeniden programlanmasını ve hizmete bakış açısında bazı değişimlerin yapılmasını öngörmektedir. Plan, bölgede özellikle orman köylerindeki yoksullukla baş etme doğrultusundaki uygulamaların, demografik yapıdaki yaşlanmayı ve çok küçük yerleşim birimlerindeki erimeyi dikkate alan ve ekolojik dengeleri göz önünde tutan bir yaklaşımla ele alınmasını öngörmektedir.

Bu önceliğe yönelik tedbirler:

- Kırsal alanda mutlak ve göreceli yoksulluğun azaltılması, istihdamın artırılması ve gizli işsizlik oranının düşürülmesi ve
- Kırdaki sağlık ve sosyal hizmetlerin iyileştirilmesidir.

Stratejik önemdeki tedbir:

Kırsal alanda mutlak ve göreceli yoksulluğun azaltılması, istihdamın artırılması ve gizli işsizlik oranının düşürülmesinde MKY'lerin işlevsel olması öngörülmektedir. MKY'lerde kentlerle ağ ilişkileri-

nin gelişmesi ve tarım dışı istihdamın artırılması gerekmektedir. Diğer kırsal yerleşim birimlerinde, ORKÖY, SYDTF gibi örgütlerin, yoksullukla baş etmede yeni stratejiler geliştirmesi ve etkinliğini artırması beklenmektedir.

3.3 STRATEJİK AMAÇ 3: İŞLETMELERİN REKABET GÜCÜNÜN ARTIRILMASI VE DIŞA AÇILMA

Liberal piyasa ekonomisi varsayımıyla planın bağdaştırılması, planın stratejik yol gösterici bir plan olarak düzenlenmesiyle sağlanabilir. Kamu yatırımları, kalkınma planları doğrultusunda ve kurumların merkezi olarak düzenledikleri yıllık yatırım programlarıyla gerçekleşmektedir. Ancak bölgesel bir planın varlığı, kamunun merkezi kararlarının oluşumunu kolaylaştırabilir. Merkezi yönetimin taşra birimleri, yapılmasını bekledikleri kamu yatırımlarının aciliği ve tamamlayıcılıkları konusunda merkezi karar vericileri daha doyurucu ve ikna edici biçimde bilgilendirebilir. Özel kesim ise plan aracılığıyla, gelecek öngörülerini yatırım yapmadan önce daha güvenilir biçimde yapabilir ve girişimle ilgili çevreye ilişkin kestirimleri daha isabetli olabilir. Yatırımlar için yapılacak fon ve kredi başvuruları, daha iyi gerekleştirilebilir.

TR83 Bölgesi'nin, ekonomik yapı dönüşümünün Türkiye'nin perspektifine ve dinamizmine uygun bir biçimde gerçekleştirmesi gerekmektedir. Türkiye, ekonomik gelişimde bir ivme kazanmış, yapısal dönüşümünü batıdan başlamak üzere büyük ölçüde tamamlamış, AB ile rekabet kriterlerine hızla uyumu sağlamaya çalışan bir süreç içerisinde. TR83 Bölgesi'nin yakalamaya çalışacağı ekonomik göstergeler zaten hızla gelişmekte olan göstergelerdir. Bölge, yüksek bir gelişme dinamiği içinde olan ülke performansından daha yüksek bir performans göstererek, ancak, ulusal ortalamaları yakalayabilecek, daha yüksek ekonomik performans gösterdiğinde sıralamada oldukça gerilerde kalmış olan bölge pozisyonunu ilerletebilecektir. Bu ilerlemenin temeli, kuşkusuz, ekonomik faaliyetlerin iyi planlanması/ programlanması ve projelendirilmesiyle olacaktır. Çorum'un kendi çabalarıyla bir sanayi odağı olmayı başarmış olması, bölge için olumlu bir örnektir.

Türkiye ortalamalarına göre oldukça geride kalan ekonomik göstergelere karşın, bölgenin ekonomik bir atılım yapması ve Türkiye ortalamalarını geride

bırakması, gerçekleşmesi mümkün olmayan bir beklenti değildir. Beklenen bu "kalkış" döneminin yaratılmasının tek aktörü, kuşkusuz YHGP değildir; ancak bu kalkışı hazırlayan önemli aktörlerden biri olmaya adaydır ve eğer rolünü yeterli bir düzeyde yerine getirebilirse, dönem sonuna doğru, TR83'ün geri kalmış bölge özellikleri büyük ölçüde aşılmış olacaktır.

Bu kalkışın (take off) hazırlanmasını sağlayacağı düşünülen sektörel öneriler planda yer almaktadır. Bununla birlikte, bütün sektörleri ilgilendiren ve büyük sıçrayışı sağlayacak temel öneriler, bölgede araştırmaya ve yenilikçiliğe önem veren bir zihniyet değişikliğinin meydana gelmesi ve bunun kurumlarının yaratılması ve işletilmeye başlatılmasıdır. Rekabetin başlıca koşullarından biri olan, bilgi ve teknolojiyi sürekli yenileyebilen, bununla ilgili örgütsel yapı oluşturan ve kaynak ayırabilen bir bölge, tarım, sanayi veya hizmetlerde ürünlerini dış pazarlara daha kolay ulaştırabilecektir.

Araştırmaya ve yenilikçiliğe yer vermeyen ve bunu temel öncelikleri içinde görmeyen bir gelişme stratejisinin, uzun vadeli olarak sürdürülebilir bir rekabet sağlama olanağı yoktur. Bölge, ilk dönemlerde rekabet üstünlüklerini kullanabilir, ancak uzun erimde bu üstünlükler etkisini kaybedecektir. Yenilikçilik yoluyla, yeni üstünlükler yaratmaya devam edemezse, bölgenin gelişmesi sürdürülebilir olamayacaktır. YHGP, bu doğrultuda kullanılacak araçlardan biri olarak değerlendirilmelidir. Plan, yenilikçiliğe dayalı bir kalkınma stratejisinin öne çıkarılmasını ve sürdürülebilir bir biçimde güç kazanmasını öngörmektedir.

3.3.1 Öncelik 3.1: Bölge ve Kent Ölçeğinde Yığılma Ekonomilerinden ve Dışsallıklardan Yararlanılması

İşletmelerin rekabet güçlerinin artırılabilmesi için bölge ve kent ölçeğinde yığılma ekonomilerinden ve dışsallıklardan yararlanılması en önemli önceliklerden biridir. İşletmeler, uzmanlaşmış aracı hizmet kurumlarına ve farklı nitelikte kalifiye işgücüne yakınlık, teknolojik gelişmelere ve piyasa bilgilerine daha kolay erişim ve altyapıların ortak kullanımı gibi nedenlerle kente veya benzer faaliyetlerin sürdürüldüğü mekanlara yakın yerleşmeyi tercih etmektedirler. Bu yakınlık sayesinde işletmeler, yeni ürün geliştirme, teknolojik gelişmeleri izleme, tasarım, imalat, dağıtım, pazarlama, tanıtım gibi fonksiyonlarını gerçekleştirirken, dışsallıklardan yararlanarak verimliliklerini ve kârlılıklarını artırmakta, aynı zamanda da üretim maliyetlerini azaltmaktadırlar.

TR83 Bölgesi'nde üretim ve hizmet birimlerinin belirli merkezlerde yoğunlaşmasının, hem nüfusu hem de sermayeyi çekerek bir gelişme ivmesi yaratması beklenmektedir. Ancak bu yoğunlaşmanın, çevredeki yerleşmelerle ilişkileri destekleyici nitelikte olması ve ağsal ilişkilerle derinleşmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, tarım-sanayi işbirliğini sağlayan örgütlenmeler öne çıkmaktadır. Diğer bir deyişle, yeni teknolojiler ve hizmetlerin kullanılması ve bunları destekleyen eğitim çalışmalarlarıyla birlikte, tarımsal alandaki üretimin sanayi ile bağlantısı kurulmalı ve böylece yeterli miktar ve kalitede hammadde üretimi olanaklı hale getirilmelidir. Plan öngörülerine göre sanayi ve tarım sektörü birbirini tamamlayan ve destekleyen taraflar haline gelecektir.

Bu önceliğe yönelik tedbirler,

- OSB, KSS ve ihtisaslaşmış sanayi bölgelerinin birinci ve ikinci derece yoğunlaşma merkezlerinde geliştirilmesi ve
- OSB, KSS ve ihtisaslaşmış sanayi bölgelerinde teknolojik yenilik ve yatırım konularının

da ortak merkezlerin kurulması ve danışmanlık hizmetlerinin sağlanmasıdır.

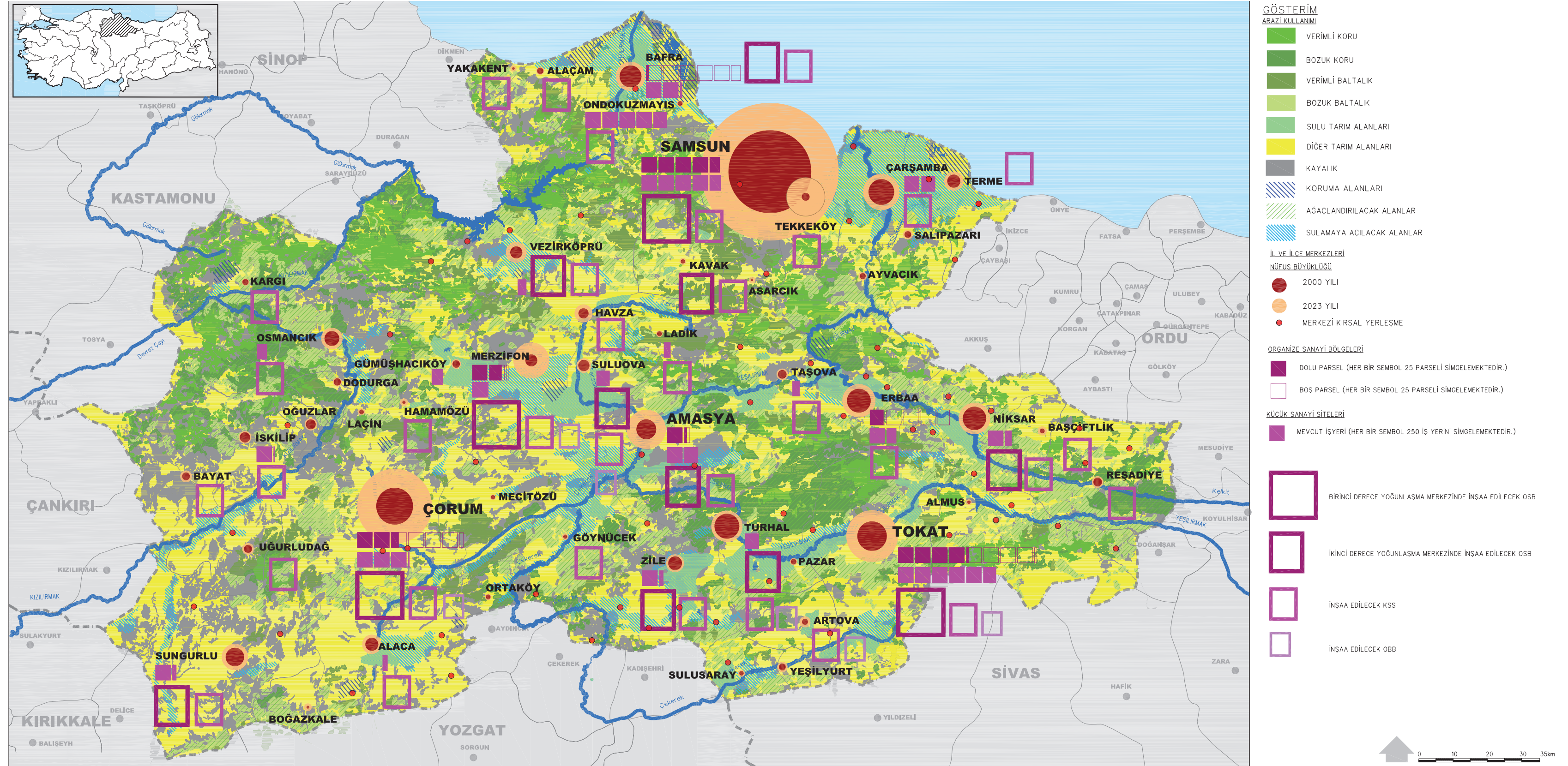
Her iki tedbir, işletmelerin belirli merkezlerde yoğunlaştırılmasını OSB ve KSS merkezleri ile kümelerin oluşturulmasını, böylece işletmelerin birbirinden öğrenme kapasitesini geliştirmeyi, nitelikli işgücü ve danışmanlık hizmeti teminini kolaylaştırmayı ve altyapı maliyetlerinin azaltılmasını amaçlamaktadır. Bu amacın gerçekleşmesi için bölgede devam eden OSB ve KSS yatırımlarının hızlandırılması ve altyapı eksikliklerinin tamamlanması gerekmektedir (Şekil 3.4).

3.3.2 Öncelik 3.2: Araştırmaların Karar Süreçlerinde Etkili Olması ve Politikaya Yol Göstermesi için Bilgi ve Üretim Arasındaki Bağın Güçlendirilmesi

Bir üretim faktörü olarak düşünülen bilgi ve teknolojinin yerel olarak üretimi ve uygulamaya dönük olarak kullanılması gerekmektedir. Bölgenin gelişmesi için kullanılan bilginin, özellikle tarım ve sanayi üretiminde kullanılan bilginin bir bölümü, bölgesel kaynaklarca üretilmektedir. Bu tür bilgi, ortak ilişkiler içinde, ortak bir forumda, ortak bir problemin çözümü olarak her defasında yeniden üretilmektedir. Bilgi üretimi; bir kamu malı üretim faaliyetidir. Bilginin diğer mallardan farkı, kullanıldıkça tükenmemesi, tam tersine, kullanıldıkça ve paylaşıldıkça büyümesidir. Bu nedenle, bilgi üretilmesi ve paylaşılmasının desteklenmesi, bölgenin kalkınmasında stratejik bir rol oynayacaktır.

Türkiye, AB ve dış dünya ile daha fazla bütünleşme perspektifi içinde, rekabetçi yapısını güçlendirici politikaları, gelişmiş bölgelerinden başlayarak, uygulamakta olan bir ülkedir. TR83'ün, geleceğin Türkiye'si içindeki konumunun, bugünkünden daha ileri bir düzeyde olabilmesi için, bölgenin üretimde yenilik yapabilme kapasitesini geliştirmesi temel bir önceliktir. Bölgenin bu tür bir perspektifi, planlama döneminin başında, hem bilişsel olarak geliştirmesi, hem de bunu elverişli kurumsal yapılarla destekleyerek sürdürmesi, stratejik bir tercihtir.

Şekil 3.4 Arazi Kullanımında ve Üretim Altyapısında Değişmeler

Dolayısıyla, daha iyi eğitilmiş bir insan gücü kaynağı ve daha kolay öğrenen kurumsal yapıların oluşturulması ve yenilik yapabilme kapasitesinin artırılması bölge için stratejik öneme sahiptir. ‘Öğrenen bölge’ kavramı üretimin ve eğitimin birlikteliğine dayanmaktadır. Bu yapı içinde araştırma ve eğitim kurumları, yerel yönetimler ve bölgedeki işletmeler arasındaki ilişkilerin pekişmesi ve karşılıklı öğrenme süreçleri içinde Ar-Ge çalışmalarının sürdürülmesi gereklidir. Diğer bir deyişle, geliştirilen tekniklerin pratikte uygulanması ve ortaya çıkan sorunların yine işbirliği içinde çözülmesinin karşılıklı öğrenme sürecini oluşturacağına ve gelişimi hızlandıracağına inanılmaktadır.

Lizbon Stratejisi, AB’nin 2010 yılında dünyanın en rekabetçi ve dinamik bilgi tabanlı ekonomisi haline gelmesini amaçlamaktadır ve bunun için gerekli çalışmaları; bilgi, yenilikçilik ve sosyal içerme başlıkları altında programlamıştır. Türkiye’nin “Bilgi Toplumu Dönüşüm Politikası” da, 2010 yılında Türkiye’nin rekabetçiliği artırmak, yaşam kalitesini iyileştirmek, insan kaynağı yetkinliklerini ve istihdamını artırmak, kamu hizmetlerini çoklu platformlardan-vatandaş odaklı ve etkin sunmak, e-ticareti yaygınlaştırmak, bilgi toplumu uygulamalarında standardizasyon sağlamak, pazar uyumlu Ar-Ge ve yenilikçilik geliştirilerek değer yaratmak, teknolojilerin yakınsama potansiyelinden yararlanmak gibi öncelikli alanlarda girişimlerde bulunmayı öngörmektedir.

Bilgi Toplumu Stratejisi bağlamında Türkiye’de, KOBİ’lerde bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımını artırmaya, girişimcilik ve yenilikçi geliştirmeye yönelik çalışmalar yürütülmektedir. KOBİ’lerde üretilen katma değer düşük olmasında, işletmelerin teknik bilgi ve becerilerinin, bilgi ve iletişim teknolojilerine erişim fırsatlarının ve bu teknolojilerin sağladığı avantajlardan yararlanma becerilerinin sınırlılığı etkili olmaktadır.

Bölge sanayileşmesinde, bilinçsiz, taklitçi yatırımların ve atıl kapasitenin yüksek olduğu görülmektedir. Hem ulusal hem de uluslararası pazarlarda rekabet gücü kazanmak için KOBİ’lerin sermaye

ve insan kaynaklarını birleştirmelerini teşvik edecek tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Hizmet KOBİ’lerinin sunduğu hizmet çeşidi ve kalitesinin artırılması ve yurt dışına açılma için gerekli tanıtım ve organizasyonların sağlanması elzemdir. Bunun için bölge ürün imajının geliştirilmesi ve bölgeyi temsil eden ürünlerde marka yaratılması, bölgede üretilen ürünlerin kalite kontrolünü yapacak, uluslararası düzeyde kabul gören sertifika verecek kurumların bölgede faaliyet göstermesi için önlemler öngörülmektedir.

KOBİ’lerde internet erişimi, e-ticaret, kurumsal kaynak planlaması, tedarik zinciri yönetimi gibi modern iş uygulamalarının yaygınlaşması, bölgeye önemli kazanımlar sağlayacaktır. Stratejik Amaç 2’de yer alan ve bölgenin eğitim yönünden gelişmesi için önerilen programlar: Firmaların birbirinden öğrenerek farklılaşması ve rekabet gücünü artırması, bilgiyi, bölgesel kaynaklar bağlamında bir üretim faktörü olarak kullanılabilir hale getirmesi ve öğrenen bölgenin oluşumuna katkıda bulunmaları hedeflerine göre uygulanması öngörülmektedir.

Bu önceliğe yönelik tedbirler:

- Bölgede üniversite, sanayi, kamu işbirliğinin ve Ar-Ge faaliyetlerinin artırılması,
- Bölgede tarım ve sanayi entegrasyonunun sağlanması ve
- Bilgiye erişim ve iletişim teknolojilerinin kullanımının geliştirilmesidir.

Bölgede ikisi mevcut, ikisi de 2006 yılında kurulan dört üniversite, bölgeye özgü araştırmaların yapılmasında, bilgiye ve teknolojiye erişimde, tarım ve sanayi entegrasyonunun sağlanmasında etkin rol alacaklardır. Üniversiteler ve meslek yüksek okulları bir taraftan nitelikli insan gücü yetiştirirken, diğer taraftan bölge sorunlarına çözüm üretecekler ve bölgenin kalkınmasına pozitif katkı yapacaklardır.

3.3.3 Öncelik 3.3: Dışa Açılma

Sanayinin gelişmesi açısından bölgenin güçlü yönlerinden birisi, sanayi ürünlerinin çeşitli pazarlara ulaştırılması için gerekli olan uygun konuma sahip bulunmasıdır. Bölgenin kuzey-güney ve doğu-batı karayolu aksları üzerinde olması, denize kıyısının bulunması ve limanın varlığı, özellikle kuzeydeki komşu ülkelerle ticaretin geliştirilmesinde olanaklar sağlamaktadır. Ancak ulaşım altyapısındaki bazı eksiklikler nedeniyle bu avantaj yeterince değerlendirilememektedir. Bölge içindeki yerleşmeler arasındaki ağsal ilişkileri güçlendirecek ve bölge dışındaki yerleşmelerle bağlantıyı sağlayacak yeterli nitelikte havayolu, karayolu ve demiryolu ağlarının kurulmamış olması hem üretimin örgütlenmesinde hem de ürünlerin pazarlanmasında önemli sınırlamalar getirmektedir. Stratejik Amaç 1'de, bölge altyapısının güçlendirilmesinin stratejik önem taşıdığı belirtilmiştir.

Altyapı sorunundan başka, pazar araştırması ve pazar bağlantılarının zayıf olması, bölgeyi kendi içine kilitlemektedir. Türkiye'nin 1980'li yıllardan itibaren devam eden dışa açılma, dışalım ve dışsatım ticaretini geliştirme ve AB üyesi olma yörüngesi, bölgenin geleceği açısından dikkate alınmalıdır. Bölgenin geleceği Türkiye'nin gelişmesine paralel bir biçimde ele alındığında, bölgenin dış dünya ile ilişkilerini, farklı bir çok kanaldan geliştirmesi gerekecektir. Bölgenin öncelikle KEİ ve AB çerçevesinde dış ticaret kapasitesini geliştirmesi stratejik önemdedir. Plan; bölgenin karşılaştırmalı üstünlüklere sahip olduğu malların (başta taze ve işlenmiş sebze ve diğer tarım ürünleri olmak üzere) dışsatımını ve dışsatım için gerekli standartların oluşmasını ve sistemin sürdürülebilirliğini sağlayacak kurumsal yapıları gerçekleştirerek, dışa açılmasını önermektedir. Bu, bölgenin kendi gücü ile gerçekleştirebileceği bir örgütsel kapasitedir.

Dışa açılmak için önerilen tedbir;

- Ulusal ve uluslararası ticari faaliyetin çeşitlendirilmesi ve artırılmasıdır.

Bölge, ürettiği mal ve hizmeti bölge dışına suna-

madığından kendi içine kilitlenmiş olup, ürettiği tarımsal ve sanayi ürünlerinin yaklaşık yüzde 1'ini ihraç edebilmektedir. Dış satımın artırılması için, yurt dışı pazarların izlenmesi, talebin tespiti, arzın talebe göre yönlendirilmesi, ürün standartlarının yükseltilmesi, hasat, tasnif, işleme ve ambalajlamanın dış dünyanın istediği standartlara getirilmesi gerekmektedir. Tarım ve sanayi ürün kalite kontrollerini uygulamak üzere, uluslararası geçerliliği olan sertifika kuruluşlarının oluşturulması için gereken çalışmalar yapılmalıdır.

3.3.4 Öncelik 3.4: Bölge Turizminin Çeşitlendirilerek Geliştirilmesi ve Tanıtımı

Bölgede geliştirilecek faaliyetlerden biri olan turizm, bir çok sektörü ve iş kolunu harekete geçiren, istihdam yaratan, bölgenin dış dünya ile entegre olmasına katkı yapacak önemli bir alandır. Bölgede turizmin gelişmesi önerisi, kentlerin sosyal yaşam düzeyinin yükselmesi, kentlilik bilincinin gelişmesi, sahip olunan kültür varlıklarına sahip çıkılması ve korunması gibi önerilerle ilişkili olarak ele alınacaktır. Turizmin çeşitlendirilmesi, bütün bir yıla ve geniş kitlelere yayılması bölgenin sosyo-ekonomik gelişmesini sağlayacaktır.

Turizm yatırımları doğal, tarihsel, sosyal ve kültürel çevreyi koruyucu ve geliştirici bir yaklaşımla ele alınacaktır. Bölgede bu güne kadar yeter düzeyde yararlanılamayan tarih, doğa ve termal turizm olanakları bir bütünlük içinde ele alınmaktadır. Bölgedeki yaylalar, endemik bitkiler, kuş cennetleri ve sulak alanları, tarih ve kültür turizm faaliyetleri ile entegre edilecek, av turizmi, eko turizm ve termal turizm yaygınlaştırılacak, kırsal kesimin gelirini artırarak turizmi çeşitlendirmek üzere köy pansiyonculuğu geliştirilecektir.

Turizmin gelişmesi için önerilen tedbir,

- Bölgenin doğa ve kültür mirasının sürdürülebilirlik ilkesi içinde turizme açılmasıdır.

Bölgenin önemli tarih ve kültür merkezleri arasın-

da yer alan antik yerleşimler ile diğer merkezlerde bulunan tarih ve doğal değerlerin turizme kazandırılması için gerekenler yapılmalıdır. Bölgede yüzde 2-3 kapasite ile kullanılan termal kaynakların sağlık turizmine açılması, ülkemizde ve dünyada gittikçe yaşlanan nüfusa hizmet verilmesi için bu kaynakların kullanım hakkı özel kesime açılmalı, altyapı yatırımları tamamlanarak, tanıtım hizmetine gereken önem verilmelidir.

3.3.5 Öncelik 3.5: Tarımda Sulamanın Geliştirilmesi ve Yüksek Gelir Getiren Bitkisel Üretimin Artırılması, Tarımsal Araştırmaların Yapılması

Bölgede kırsal nüfus geniş ve tarımda yaratılan istihdam yüksektir. Aynı zamanda tarım, destek sistemleri ve üretim teknolojileri bakımından değişim geçirmektedir. Bu nedenle YHGP, tarım sektörünü önemle ele almaktadır: Bitkisel üretimde, geleneksel tahıl tarımına göre daha fazla katma değer yaratan sertifikalı ve hibrit tohum üretimi, organik tarım ve örtü altı sebze tarımı alanlarının büyütülmesi, tıbbi ilaç ve baharat bitkileri üretiminin geliştirilmesi öngörülmektedir. Plan, bölge için marka olabilecek ürünlerin üretimini, meyvecilik ve bağcılığın geliştirilmesini, böylece tarımsal üretim değerinin ve katma değer artmasını ve daha fazla istihdam olanağı yaratılmasını kapsamaktadır.

Plan, sulamanın bölgede geliştirilmesi ve yeni alanların sulamaya açılmasını önermektedir. Bölgede sulamaya açılması gereken alan (281 246 ha- yüzde 55), sulanan alandan (240 655 ha) daha fazladır. Sulama bir çok sektörün gelişmesine katkı sağlayan, istihdamı artıran ve tarımsal üretimi çeşitlendirerek, yağışın yıllık dağılımına bağlı olmadan tarımsal üretimin devamlılığına yardımcı olan bir faaliyettir. Sulama, kuruda tahıl tarımına göre daha fazla üretim, katma değer ve istihdam yaratacak, bölgenin gelişmesine katkı yapacak, tarımsal sanayi için gerekli olan hammaddenin bölge içinde üretimine olanak yaratacaktır.

Bölgede devam eden çok sayıdaki sulama yatırımının tamamlanma hızı çok yavaştır. Bu nedenle, bölge sulama altyapısı yatırımı için bir önceliklendirme yapılmış, maliyet azaltıcı önlemlerle, her yıl sulamaya açılan alanların artırılması için öneriler geliştirilmiştir. Sulamadan beklenen faydanın sağlanması için tarla içi geliştirme hizmetlerinin en önemli bileşeni olan arazi toplulaştırmasının, sulama projelerinin hazırlanması ve uygulanması ile birlikte yapılması gerekmektedir. Böylece, kanal boyları ve servis yolu uzunlukları kısılacak ve kamulaştırma bedeli ödenmeyecek ve inşaat maliyetlerinde önemli azalma meydana gelecektir.

Sulama alanlarında su ekonomisi sağlamak, drenajı azaltmak ve birim su ve topraktan daha fazla fayda sağlamak için, çiftçinin sorunlarına çözüm getirecek pratiğe yönelik tarımsal araştırmalar yapılmalıdır. Sulama ve sulu tarımın geliştirilmesi ile, bölgede üretilen ürünlerin taze veya işlenmiş olarak dış pazarlara sunumu kolaylaşacaktır.

Sulu alanlarda öngörülen tedbirlerin, belirli bir merkez etrafında yoğunlaştırılarak (bir köy bir ürün projesine benzer şekilde) uygulanması gerekmektedir. Bu tür yoğunlaşmalar üretim ve sertifikasyon maliyetlerini azaltacak, üreticilerin birbirinden öğrenme kapasitesini artıracak ve üretici örgütlerinin kurulmasını kolaylaştıracaktır.

Sözleşmeli tarımın gelişmesiyle birlikte, planda, kaliteli üretim, ürün tasnifi, depolama, işleme, sertifikasyon hizmetlerinin geliştirilmesi ve sektörel dış ticaret şirketleri kurulması gerekmektedir. Üretimin iç ve dış pazarların talebi doğrultusunda yapılması için, planda, tarım ve sanayi entegrasyonu ile pazarlamayı yönlendirecek bir kurumsallaşma öngörülmektedir. Önerilen yapıda, özel ve kamu kesimi ile STK'lar yer alacaktır.

Sulamanın geliştirilmesi, araştırmaların artırılması ve üretimin artması için önerilen tedbirler:

- Planlanan alanların sulamaya açılması ve uygun sulama teknolojilerinin geliştirilmesi,
- Tarla içi geliştirme hizmetlerinin yapılması,

- Örtü altı sebze tarımının geliştirilmesi,
- Organik tarımın geliştirilmesi,
- Sertifikalı ve hibrit tohum üretiminin geliştirilmesi,
- Kesme çiçek ve süs bitkileri üretiminin geliştirilmesi,
- Tıbbi ilaç ve baharat bitkileri üretiminin geliştirilmesi,
- Meyveciliğin ve bağcılığın geliştirilmesi ve bu konularda araştırmaların artırılmasıdır,

3.3.6 Öncelik 3.6: Hayvancılık Sektöründe Rekabet Gücünün Artırılması

Plan, bölgedeki hayvan ırklarının ıslah edilmesi, hayvan soy kütüklerinin oluşturulması, damızlık hayvanların en iyilerinin seçilmesi ve besleme koşullarının iyileştirilmesi ile birim hayvan başına verimi artırmayı amaçlamaktadır. Süt sığırcılığı ve hayvan besisi geliştirilecek, bunu sağlamak için sulu alanların bir kısmı yem bitkileri üretimine tahsis edilerek kaba ve kesif yem üretimi artırılacaktır. Üreticiler arasında bilgi alışverişinin artırılması için her yıl farklı bir merkezde hayvan panayırıları düzenlenecektir.

Planda gerekli idari önlemlerle birlikte, hayvan hastalıklarıyla mücadele, aşılama çalışmalarının yaygınlaştırılması, insanlara geçen hastalıkların eradike edilmesi, kent çevrelerinde dağınık yerleşmiş olan mevcut hayvancılık işletmelerinin bir plan dahilinde bir araya toplanması için yapılacak çalışmalara yer verilmiştir.

Bu önceliğe yönelik tedbirler:

- Hayvan ırklarının ıslahı ve hastalıkların kontrol altına alınması,
- Hayvancılık potansiyeli olan merkezlerde organize besi bölgelerinin (OBB) ve panayırıların geliştirilmesi,
- Yem üretiminin geliştirilmesi,
- Tavukçuluğun geliştirilmesi,
- Su ürünleri üretiminin geliştirilmesi ve
- Arıcılığın geliştirilmesidir.

AB ülkeleri standartlarında üretim yapan tavukçuluğun geliştirilmesi ve dış satımın artırılması için gereken pazarlama araştırmaları dahil önlemlerin alınması gerekmektedir. Yeterince değerlendirilmeyen su ürünleri üretim potansiyeli artırılmalı, baraj balıklandırmaları ekolojik koşullara uygun, yüksek verimli türlere dayalı olarak yapılmalıdır. Dış talebi var olan arıcılık ürünlerinin üretimi ve bölge florasının daha iyi değerlendirilmesi için gerekli önlemler alınmalıdır.

3.3.6 Öncelik 3.7: Bölgede, Tarım, Sanayi ve Hizmet Sektörlerinde Yer Alan KOBİ'lerin Mali Yapılarının Güçlendirilmesi

Bölgede sermaye birikimi olmasına karşın, bölge sermayesinin bir kısmı başta İstanbul olmak üzere bölge dışına transfer edilmekte, bölge içinde yatırıma dönüşmemektedir. Sermayenin bölge içinde yatırıma dönüşmesi için gerekli altyapı oluşturulmalıdır. Bu nedenle, YHGP, kamu bankaları yanında, diğer bankalar ile özel finans kuruluşlarının bölgeye daha fazla ilgi göstermesi ve bölgedeki girişimcileri desteklemesi için kamu kurumları ile ziraat odaları, ticaret ve sanayi odaları, esnaf dernekleri gibi sivil toplum kuruluşlarının ortak bir politika oluşturmalarını önermektedir.

Planda, sermayenin bölge içinde tutulabilmesi ve bu birikimin bölgede yer alan KOBİ'ler, tarımsal işletmeler tarafından kullanılabilmesi için, öncelikle yeni yatırım alanlarının girişimcilere tanıtımı, onlara yol gösterici eğitim ve bilgilendirme toplantıları yapılması yer almaktadır. Leasing, factoring gibi finans olanaklarının daha fazla tanıtımı yapılacak, girişimciler ortak hareket ederek daha fazla finans sağlamaya teşvik edilecek, KOBİ'lerin kurulması ve finans sağlamadaki darboğazlarının aşılması için kurumsal yapılar oluşturulacak ve destek mekanizmalarına yönelik bürokratik işlemlerin bölgesel olarak düzenlenebilir bölümleri basitleştirilecektir.

Büyük bir kısmı kamu bankaları ve tarım kredi kooperatifleri tarafından temin edilen tarımsal

kredilerin özel banka ve finans kuruluşları tarafından sağlanması için gerekli girişimlerin yapılması, küçük ve düşük verimlilikle çalışan KOBİ'lerin birleşerek güçlü kurumsal yapılar oluşturmaları ve şirketlerini halka açarak sermaye yapılarını güçlendirmeleri için gerekli desteklerin verilmesi, yurt dışından bölgeye yabancı sermaye transferi ve ortaklıklar kurulmasına çaba gösterilmesi için, kamu kurumları ve KA'nın girişimcilere destek olması planın diğer önerileri arasındadır.

Mali yapının güçlendirilmesi için önerilen tedbirler:

- KOBİ'lerin mali yapılarının güçlendirilmesine yönelik çalışmalar ve uygulamalar yapılması ve
- Sermaye piyasalarından yararlanabilme olanaklarının geliştirilmesidir.

3.3.8 Öncelik 3.8: İnşaat ve Ulaştırma Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Çeşitlendirilmesi

İnşaat sektörünün stratejik önemi, bölgede süregelen demografik hareketler (göç) ve öngörülen mekansal yapı dönüşümünün, büyük ölçüde fiziki bir yeniden yapılanma faaliyeti gerektirecek olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak sektör yeterince örgütlü ve teknolojik olarak gelişmiş durumda değildir.

YHGP, kırsal alandan devam etmekte olan göçü bölge kentlerinde tutmayı amaçlamakta ve bu nedenle bölge kentlerinin çekimini artıracak önlemler önermektedir. Kentlerde, yeni gelenlere barınma ve istihdam sağlanması, çekimin en güçlü öğeleridir. Ancak yeni gelenlerin düşük eğitim ve beceri düzeyi dikkate alındığında, inşaat sektörü istihdamı, yeni gelenlerin istihdamı için önemli bir imkan olacaktır. Planda, ilk aşamada, artan inşaat faaliyetinin kitlesel işgücü talebini düşük beceri gücüne sahip nüfusla karşılamayı, ancak, orta ve uzun erim için, hem firmaların kurumsallaşmasına, hem de işgücünün eğitime ve beceri kazanma-

sına yönelik tedbirler öngörülmektedir. Böylece, bölgedeki hammadde, yerel sermaye, inşaat malzemeleri üretim kapasitesi ile mevcut işgücü bölgenin gelişimi için değerlendirilmiş olacaktır.

Bölgede kentleşme ile birlikte altyapı yatırımları ve inşaat faaliyetleri artacaktır. İnşaat kalitelerinin yürürlükteki yasa ve yönetmeliklerdeki kurallara uygun olarak yapılması, denetimlerin sıklaştırılması gerekmektedir. Bölgenin büyük bir bölümünün KAF üzerinde bulunması konunun önemini daha da artırmaktadır.

Bölgede karayolu ulaşım standartları her geçen gün yükselmekte olup, ana arterlerde çift yönlü yol inşaatlarının bir kısmı tamamlanmış, diğerleri tamamlanma aşamasındadır. Ancak demiryolu ve liman işletmesindeki sorunlar nedeniyle demiryolu ve denizyolu ulaşımı arzu edilen düzeyde değildir. Her iki ulaşım türünün standartlarının yükseltilmesi ve uçak kargo taşımacılığının geliştirilmesi ile bölgede üretilen ürünlerin dış dünyaya ulaşımı kolaylaşacaktır.

İnşaat ve ulaştırma sektörlerinin güçlenmesi için önerilen tedbirler:

- İnşaat sektöründeki işletmelerin kalite ve standartlarının yükseltilmesi ve
- Ulaştırma sektörünün etkinleştirilmesi ve işletme standartlarının geliştirilmesidir.

3.4 STRATEJİK AMAÇ 4: EKOLOJİK DENGELERİN, ÇEVRENİN KORUNMASI VE DURUMUNUN İYİLEŞTİRİLMESİ

Her gelişme, bir anlamda doğaya ve ekolojik dengelere yapılmış bir müdahale anlamına gelmektedir. Yapılan planlama çalışmalarıyla, müdahalelerin etkileri tahmin edilebilmiş ve mümkün olduğunca hesaplanabilir hale getirilmişse, ortaya çıkabilecek olumsuz sonuçların bir bölümünü önlemek, bazı olumsuz etkilerin azaltılmasını sağlamak, ya da yapılacak müdahaleden bütünüyle vazgeçmek söz konusu olabilecektir. YHGP için, alınacak her kararın/ her projenin ekolojik dengeler üzerindeki etkisini öngörmek ve tasarımı olumsuz etkilerin azaltılması/ en aza indirilmesi doğrultusunda yapmak, en çok önemsenen ilkelerden biri olarak ele alınmaktadır.

Bölgede erozyon ciddi boyuttadır; önlem alınmadığı takdirde akarsular üzerinde inşa edilmiş olan barajların aktif hacimlerinde zaman içerisinde meydana gelecek azalma, enerji üretimini ve sulama alanlarına verilen su miktarını olumsuz etkileyecektir. Kentlerin atıksuları arıtılmadan Kızılırmak ve Yeşilirmak nehirleri ve bunların yan kollarına verilmekte ve kirlenmeye neden olmaktadır. Katı ve endüstriyel atıkların düzensiz depolanması, su, hava, toprak kirliliği yaratmakta, yerel yönetimlerin içmesuyu temini amacıyla kullandığı yeraltı suyu kuyularını etkilemektedir. Söz konusu kuyuların kirlenmesinin önlenmesi gerekmektedir.

YHGP öncelikle, bölgede bugüne kadar oluşmuş kirlenmelerin azaltılmasını ve temizlenmesini öngörmektedir. Bu önlemlerin birçoğu, yasal zorunluluktur. Bölgede katı atıkların bertarafı, atıksuların arıtılması, erozyonun önlenmesi, hava kirliliği ve kentlerde insan yaşamını rahatsız eden gürültü kirliliğinin azaltılması gereklidir. Plan, bölgenin Karadeniz'deki kirlenmeye katkısının, uluslararası sözleşmelerle belirlenmiş miktara indirilmesini öngörmektedir.

Doğal mirasın korunması ve iyi yönetimi, bölgesel gelişme önerilerinin en duyarlı olduğu alanlar-

dan biridir. Bölgedeki doğal kaynaklardan olan ormanlar, yaylalar, yabanıl yaşam, sulak alanlar, kuş cennetleri, biyolojik çeşitlilik, aynı zamanda bölgenin sahip olduğu turizm potansiyelinin de kaynaklarıdır. Planda, bu kaynakların, biyolojik çeşitliliğin ve faunanın korunması için aktif önlemlerin uygulanması gerekmektedir. Biyolojik çeşitlilik değerlendirmesi, sektörel politikaların geliştirilmesinde, özellikle tarımsal gelişmelerde, bir boyut olarak ele alınmaktadır. Endemik bitkilerin korunması için planda, daha fazla araştırma yapılması, aynı çevreyi tarım ve orman faaliyetleri için kullanmakta olan toplum kesimleriyle ilişkili bir dizi önlemin alınması önerileri yer almaktadır. Bu öneriler, Stratejik Amaç 1'de yer alan yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının teşviki ve enerji tasarrufu, yerleşimler arası trafik azaltıcı hizmet teknolojileri (kamusal taşımacılık) kullanımının özendirilmesi gibi önerilerle bütünleşmektedir.

3.4.1 Öncelik 4.1: Hava, Toprak, Su ve Orman Eko-sistemlerinin Korunması ve Kontrolü, Kentsel - Tarımsal Kirleticilerin Etkilerinin Azaltılması

Türkiye, Karadeniz'e komşu ülkelerle birlikte deniz kirlenmesine olan etkilerin azaltılması ve ekolojik dengelerin korunması için gerekli önlemleri alacağını taahhüt etmiştir. Karadeniz'deki kirlilik deniz canlılarının yaşamını tehdit etmekte, ayrıca aşırı avlanma, balık popülasyonunun azalmasına neden olmaktadır. Bölgede yaşam kalitesini yükseltmek üzere hava, toprak ve su kaynaklarının korunması, kentsel ve tarımsal kirleticilerin azaltılması için planda, nehirlere arıtılmadan boşaltılan atıksuların arıtıldıktan sonra alıcı ortama verilmesi öngörülmektedir.

Ekolojik sorunların bir bölümü, doğanın ekonomik nedenlerle aşırı kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Yoksul kesimlerin çevre değerlerinin korun-

masına yönelik kaynaklarının olmayışı, ekonomik imkansızlıkları, toplumsal nedenlerle ilişkilendirilmektedir. Bu ilişki, ekolojik çözüm önerilerinin, aynı zamanda ekonomik ve toplumsal sorunlar açısından da incelenmesini gerektirmektedir. YHGP plan kararlarının etkilerini, taraflar arasındaki müzakere süreçleriyle, çoğulcu bir çerçevede incelemeyi önermektedir. Bununla birlikte bazı ekolojik sorunların çözümünün, ortaya çıkabilecek çok uzun vadeli olumsuzluklar veya geriye dönüş olmayışı nedeniyle, kesin bir öncelikte ele alınması gerekmektedir. Plan, uygulama aşaması için, bu özelliklere işaret etmektedir.

Bölgede, yoğunlaşmaların meydana geleceği kentlerde hava kirliliği ölçüm istasyon sayısının artırılması, toprak ve su kaynaklarının korunması için aşırı gübre ve tarımsal ilaç kullanımının önüne geçilmesi, toprak kirliliğinin sistematik bir şekilde izlenmesi- değerlendirilmesi, su kirliliği ölçümlerinin bir merkezde toplanarak değerlendirilmesi ve kirliliği azaltıcı önlemlerin uygulanması, plan önerileri arasında yer almaktadır.

Bölge arazisinin üçte biri ormanlarla kaplı olmasına karşın, ormanlardan sürdürülebilirlik ilkesi içinde yeterince yararlanılamamaktadır. Orman içi ve bitişğinde yaşayan nüfusun azalması, ekolojik baskının hafiflemesini de sağlayacaktır ve bu açıdan olumludur. Bununla birlikte, orman içi ve bitişği yerleşimlerde kalan nüfusun gelirinin artırılması için, ekolojik bakımdan olumsuz sonuç yaratmayacak ölçüde orman içi ürünlerden yararlanılması, turizm faaliyetlerine yer verilmesi konularında, orman işletmelerinin küçük havza birimleri bazında çalışmalar yapması öngörülmektedir. Geliştirilecek havza planlarıyla, küçük ve erozyona açık eğimli alanlarda tarımsal faaliyette bulunan üreticiye alternatif gelir sağlamak için, kuruda meyvecilik ve organik tarımın geliştirilmesine ek olarak, diğer gelir getirici faaliyetler artırılabilecektir.

Önceliğin uygulanması için aşağıdaki tedbirlerin uygulanması gerekmektedir:

- Hava, toprak ve su kirliliğinin izlenmesi ve gerekli önlemlerin alınması,
- Ormancılığın geliştirilmesi,
- Erozyon kontrolü önlemlerinin geliştirilmesi, ağaçlandırma ve mera ıslahı yapılması.

Stratejik önemdeki tedbir:

Ormancılığın geliştirilmesi, kırdaki yoksulların ekonomik nedenlerden kaynaklanan tahribatını azaltacağı gibi, hem kirliliklerin denetlenebilir düzeye indirilmesine, hem de erozyon kontrolüne sağlayacağı katkılar bakımından, stratejik önemdedir. Ağaçlandırmanın hızlandırılması, orman içi ürünlerinin değerlendirilmesi, toplumsal ormancılığın geliştirilmesi, doğal dengelerin korunmasına katkıda bulunacaktır.

3.4.2 Öncelik 4.2: Biyolojik Çeşitliliğin Korunması ve Sürdürülebilirliğinin Sağlanması

RAMSAR Sözleşmesi'ne göre koruma altına alınmış olan sulak alanlar ile 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu'na göre korumaya alınmış alanlardaki koruma önlemleri tam olarak uygulanmalıdır. Plan öngörüsüne göre, (kuşların göç yolları üzerinde olan) delta ovaları ile iç kısımlarda yer alan baraj göllerindeki kuş cennetlerinden sürdürülebilirlik ilkesi içinde yararlanılması için, bölge genelinde korumaya alınmış 41 584 ha (orman alanının yüzde 3'ü) büyüklüğündeki alanın artırılması çalışması yapılacaktır.

Plan, bölgenin sahip olduğu genetik çeşitliliğin korunması, sulak alan-eko sistemlerinde meydana gelecek bozulmaların önlenmesi ve bu kaynaklardan sürdürülebilir biçimde yararlanılmasını öngörmektedir. Hassas bölge olarak bilinen alanlarda veya bunların bitişğinde yaşayan yerel halkın, koruma bilincine sahip olması ve sürdürülebilirlik ilkesi içinde söz konusu kaynaklardan ekonomik olarak yararlanması için, gereken anlayış birliğinin sağlanmasına yönelik eğitimler verilecektir.

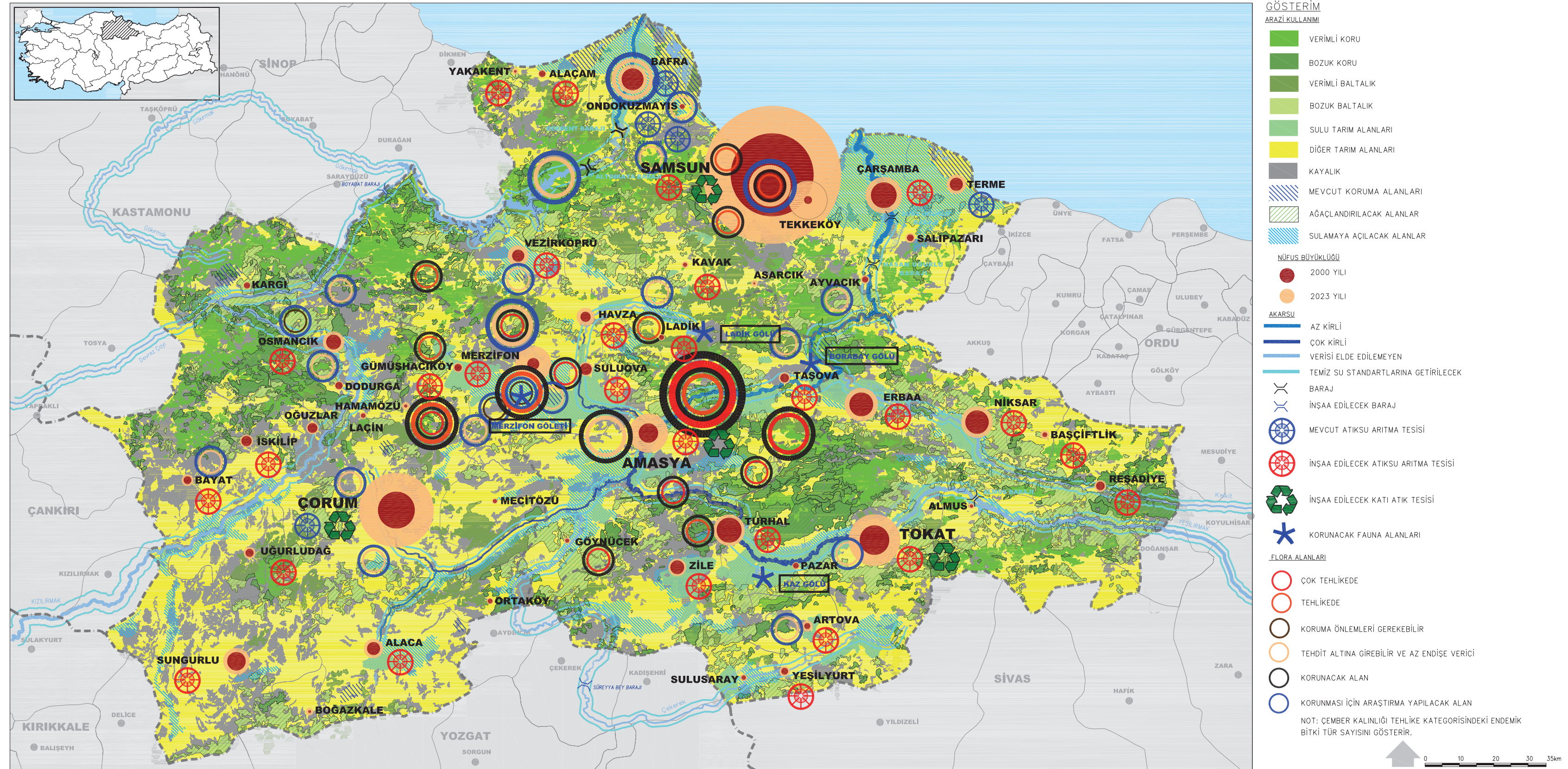
Plan önerileri, Tokat ilinde doğadan gelişigüzel toplanan türlerin ticaretinin kontrol altına alınmasını, bölgedeki bio-çeşitlilikle ilgili envanterlerinin yapılmasını, Amasya çevresinde yoğun olarak rastlanan bölgeye özgü endemik türlerin korunmasını ve tanıtımını, eko-turizmin geliştirilmesini ve yerel toplumun bu faaliyetlere katılımının sağlanmasını kapsamaktadır.

Önceliğin uygulanması için aşağıdaki tedbir uygulamaya konulacaktır:

- Hassas bölgelerin, koruma alanlarının (milli parklar, tabiat parkları, tabiatı koruma alanları), endemik bitkiler ve faunanın korunması.

Bu tedbir, bölge flora ve faunasını barındıran ve koruyan hassas bölgelerdeki, bir kısmı ciddi tarımsal ve kentsel baskılara ve tahribata karşı geliştirilen önlemleri kapsamaktadır. Bu alanların başında Kızılırmak ve Yeşilırmak deltaları gelmektedir. Bölgenin doğal ve yabanıl yaşam özelliklerinin korunması için flora ve fauna tehlike kategorilerine göre belirlenmiş uygulamaların gerçekleştirilmesi stratejik öneme sahiptir (Şekil 3.5).

Şekil 3.5 Arazi Kullanımında ve Ekolojik Değerlerin Koruma Statüsündeki Değişmeler

3.5 STRATEJİK AMAÇ 5: KURUMSAL YAPININ GÜÇLENDİRİLMESİ

Kurumsal yapının güçlendirilmesi stratejik amacı, yerel katılımı artıracak, ortak girişimin geliştirilmesini ve yerel ekonomik gelişmeye yerel aktörlerin kolektif müdahalesini düzenleyecek olan yeni yerel yönetim modelleri ile gerçekleşecektir. Bunu sağlayacak temel araç, kamuda “iyi yönetim”in yaygınlaşmasıdır.

3.5.1 Öncelik 5.1: Yerel Yönetimin ve Kalkınma Ajansının Güçlendirilmesi

Belediye stratejik planlarının yapılması, 5272 Sayılı Kanun’la belirlenmiş bir görevdir. Kentlerin gelişmesi, YHGP stratejisinde bölgesel gelişmenin temel öncülü olarak belirlendiğinden, özellikle büyük kent belediyelerinin yapacakları stratejik planlar önem kazanmaktadır. Ayrıca, 5302 Sayılı Kanun’la İÖİ’ler, il stratejik planını, bölge planına uygun olarak hazırlamakla görevlendirilmiştir.

Belediyeler, YHGP bölgesel gelişmesinin öncüsüdür. Buna karşılık, bölge belediyelerin gelir ve giderleri düşüktür ve teknik personel açığı yüksektir. Plan, başta belediyelerin ve KA’nın güçlenmesini öngörmektedir.

Yerel yönetimlerin güçlendirilmesi için önerilen tedbirler:

- Belediyelerin güçlendirilmesi,
- Belediyelerin kamu politikası üreten kurumlarına yurttaş katılımının güçlendirilmesi,
- İl özel idarelerinin güçlendirilmesi ve
- KA’nın güçlendirilmesidir.

Stratejik önemdeki tedbirler:

Yerel ekonomik kalkınmada, belediyelerin öncü rol üstlenmesi gerekmektedir. Belediyelerin, bütçe olanaklarının, donanımlarının ve personelinin geliştirilmeyi öncelikle ele alması, kamu politikası üreten kurullarına yurttaş katılımını güçlendirmesi öngörülmektedir. Bir diğer öngörü,

belediyelerin başka yerel yönetim birimleriyle birlik oluşturmalarıdır.

YHGP’de öngörülen ve çok sayıda ve karmaşık yapıdaki tedbir ve projenin eşgüdümünün sağlanması, ülkesel düzeydeki planlarla ilişkisinin güçlendirilmesi ve il stratejik planları, belediye stratejik planları ve çevre düzeni planı gibi alt ölçek planlarıyla bölge planının uyumunun sağlanması gibi görevler nedeniyle KA’nın güçlü olması, YHGP’nin başarısı bakımından önemlidir. Ayrıca KA, güçlü olabilmek için gelişmelerin ana doğrultuları ile ilgili konularda bilgi ve veri tabanına sahip olacaktır.

3.5.2 Öncelik 5.2: Sivil Toplumun ve Özel Kesimin Güçlendirilmesi

Öncelik, sivil toplum örgütlerinin, özel kesimin, yerel medyanın, özel kesim meslek örgütleri ve iş adamı derneklerinin, tarımsal birliklerin, kooperatiflerin, sendikaların ve meslek derneklerinin güçlendirilmesi ile ilgili önerileri kapsamaktadır.

Sivil toplumun gelişmesi için önerilen tedbirler:

- Özel kesimin yapısal olarak güçlendirilmesi,
- Yerel medyanın ve iletişim ortamının güçlendirilmesi,
- Özel kesim meslek örgütlerinin ve iş adamı derneklerinin güçlendirilmesi,
- Sivil toplum örgütlerinin güçlendirilmesi,
- Tarımsal (kırsal) birliklerin güçlendirilmesi,
- Kooperatiflerin ve kooperatif birliklerinin güçlendirilmesi,
- Kamu yararına çalışan meslek örgütlerinin güçlendirilmesi ve
- Sendikaların ve meslek derneklerinin güçlendirilmesidir.

Stratejik önemdeki tedbirler:

Özel kesim ve bölge gelişmesinde rol alacak özel kesim kuruluşları stratejik öneme sahiptir ve ekonomik gelişimin temel gücü olması beklenmektedir. Mevcut ekonomik-mali ve fiziksel koşullarda özel kesimin güçlenmesi için, kurumsal yapının iyileştirilmesi ve ortaklık geliştirme kapasitesini güçlendirmesi öngörülmektedir.

Sivil toplum örgütlerinin güçlenmesi ve STK'larda somut projelerin üretilebilmesi, STK'ların gücünün göstergesi olarak kabul edilmektedir. Bölgedeki STK'ların güçlenmesi için, bu örgütlerde kapasite gelişimi eğitim programları geliştirilecektir.

3.5.3 Öncelik 5.3: Bölgedeki Merkezi Kamu Yönetim Kurumlarının Geliştirilmesi

Merkezi kamu kuruluşlarının kapasite geliştirilmesi ve iç yapılanmasında yönetişimci bir anlayışı benimsemesi ve e-devlet uygulamalarının yaygınlaşması, üst ölçek plan kararlarında öngörülmektedir.

Bu amaca yönelik tedbirler:

- Merkezi yönetim taşra teşkilatı ve
- Bölge müdürlüklerinin kapasitelerinin geliştirilmesidir.

Stratejik önemdeki tedbir:

Kurumların işlev alanlarında, stratejik planların yerel ve katılımcı olarak yapılması ve kamu kaynaklarını etkili bir biçimde kullanması ve "kamuda iyi yönetişim" kavramının etkin uygulanması için, merkezi yönetim kuruluşlarının kapasitesinin geliştirilmesidir.

4 SENTEZ VE SONUÇ

4.1 SOSYO-EKONOMİK YAPIDA DEĞİŞMELER VE MEKANA YANSIMASI

YHGP'nin "stratejik plan" anlayışına göre yapılmasına, uygulamaların büyük bir bölümünün özel kesim eliyle gerçekleşmesinin beklenmesine ve önerilerin özel kesim için ancak yol gösterici nitelikte olmasına karşın, bölgesel düzeyde ulaşılması öngörülen durumu harita üzerinde görülebilir hale getirmek ve alt ölçekli plan kararlarına girdi oluşturmak amacıyla, gelişme aşamalarına göre arazi kullanımı haritaları oluşturulmuştur (Şekil 4.1 ve 4.2).

Plan hedef yılı (2023) için hazırlanan arazi kullanım haritası ile mevcut arazi kullanım haritası, birbirine oldukça benzerdir. Bunun temel nedeni, bölgesel ölçekteki en büyük arazi kullanımları olan tarım ve orman arazilerinin korunmasıdır. Ancak, tedbirlerle;

- Orman varlığının erozyon riski ve mikro havzalar dikkate alınarak iyileştirilmesi,
- Sulanabilir tarım alanının genişlemesi,
- Yerleşme deseninin çok merkezli ve rasyonel yapıya dönüşmesi,
- Kırsal alandaki nüfusun azalması sonucu yerleşim deseninin değişmesi ve MKY'lerin gelişmesi,
- Ulaşım altyapısının çok merkezli yapıyı destekler nitelikte iyileştirilmesi ve geliştirilmesi,
- Sanayi altyapısının çok merkezli yapıyı destekler nitelikte iyileştirilmesi ve geliştirilmesi,
- Doğal ve kültürel varlıkların yer aldığı koruma alanları ve hassas bölgelerin kapsadığı alanların korunması ve geliştirilmesi,

öngörülmektedir.

Arazi kullanım haritasında orman ve tarım alanlarının niteliğindeki değişim, bölgenin tarımsal ve ormancılık açısından ekonomik gelişme öngörülerinin gerçekleşeceği mekansal dokuyu belirlemektedir.

Orman statüsündeki toplam alan değişmemekte, ancak orman alanının niteliği değişmektedir. Bozuk baltalık ve bozuk koruluk olan orman arazilerinin, erozyon riski, mikro havzalar ve mali kaynak dikkate alınarak; plan dönemi boyunca, aşamalı bir projelendirme ile ağaçlandırılması öngörülmektedir.

Tarım alanları, plan döneminde, korunmakla birlikte, sulu tarım yapılan alanlar artmakta, kuru tarım alanları azalmaktadır.

Yerleşme deseni ve yapısı değişmektedir. Kentsel örüntü, çok merkezlilik yaklaşımı içinde, birbiriyle ulaşım ve iletişim altyapısıyla bütünleşmiş çok sayıda ve farklı nüfus büyüklüğündeki derişik (kompakt) yerleşimin işlevsel ve uzmanlaşmaya dayanan ağ yapısıyla oluşmaktadır. Büyük kentlerde nüfus artış eğiliminin güçlenmesi beklenmektedir ve kentler belirli üretim ve hizmetlerde ihtisaslaşmaktadır.

Samsun, bölgenin gelişmesinin lokomotifidir. Samsun metropol alanı, çok merkezli yerleşim ya-

Tablo 4.1 Arazi Kullanımı Büyüklükleri, 2000-2023

Arazi kullanımı	2000		2023	
	Alan (ha)	Yüzde	Alan (ha)	Yüzde
Orman	1 325 011	34,5	1 325 011	34,5
Verimli koru	127 899	3,3	127 899	3,3
Verimli baltalık	222 020	5,8	222 020	5,8
Bozuk koru	104 456	2,7	-	-
Bozuk baltalık	870 636	22,6	-	-
Ağaçlandırılmış alan	-	-	975 092	25,4
Tarım alanı	1 653 259	43,0	1 653 259	43,0
Sulu tarım	240 655	6,3	520 875	13,6
Kuru tarım	1 412 604	36,7	1 132 384	29,4
Kayalık ve kullanılmayan alanlar	244 924	6,4	170 274	4,4
Yerleşmeler	49 989	1,3	74 215	1,9
Su yüzeyi	37 684	1,0	37 984	1,0
Diğer alanlar (çayır, mera ve diğer kullanımlar)	534 476	13,9	584 600	15,2
Bölge toplam alanı	3 845 343	100,0	3 845 343	100,0

pısıyla, büyük kente özgü uzmanlıkların gelişmesine, dış dünya ile bütünleşen geçit-kapı işlevlerinin örgütlenmesine ve bölgenin en büyük üniversitesi ve araştırma kurumlarıyla yenilik/ buluş yapma altyapısının oluşmasına uygun yer/ kent olacaktır. Böylece bölge kentlerinin ve kırının gelişmesini yönlendirecektir.

Çorum, gelişen bir sanayi kenti olacaktır. Bununla birlikte, Hitit Üniversitesi'nin gelişmesi, turizmin tur ağılarıyla bütünleşmesi, finans hizmetlerinin bölgesel kalkınma çalışmalarını destekleyici yapısı gibi nedenlerle, hizmet işlevlerini de geliştirme fırsatlarını kullanacaktır. Konut ve tarihi kent dokusunun korunması çalışmaları, kentin gelişmesine katkıda bulunacaktır.

Tokat kentinin Turhal, Zile kentleriyle ve biraz daha geniş etki alanındaki Niksar ve Erbaa kentleriyle ağsal ilişkilerini güçlendirmesi, çok merkezli yapının oluşumunu hızlandıracaktır. Tokat ve diğer kentler, yoğun bir tarımsal üretim alanında yönetici ve tedarikçi işlevleri ile uzmanlaşmayı sürdürecektir. Bununla birlikte, sanayi ve hizmetlerde beklenen gelişme ve çeşitlenme ile, geleneksel işlevlerin ötesine geçen ve yeni alanlarda (dış pazara yönelen üretim alanları ve turizm gibi) kentsel işlevlerini yenileyen bir açılım gerçekleştirmesi beklenmektedir.

Amasya, bölgede kentsel kültürel mirasın korunması ve yaşatılması konusunda başarılı olmuş bir modeli kendi arayışıyla ve çabalarıyla yaratabilmiş olan bir kenttir. Zengin bir tarım alanının merkezi olmakla birlikte ve tarımsal zenginliğe dayanarak, kentli kimliğini korumuş ve kültürel altyapısını geliştirmiştir. Amasya'nın, gelecekte de, eğitim, kültürel faaliyetler ve turizm gibi alanlarda sahip olduğu üstünlüklerden yararlanarak, gelişimini uzmanlaştığı bu yörüngede sürdürmesi beklenmektedir.

Merzifon ilçe merkezi olmakla birlikte 4. kademe merkez fonksiyonlarına sahiptir. Kentsel gelişim bakımından, hem avantajlı olanaklara ve bazı karşılaştırmalı üstünlüklere sahiptir, hem de geliş-

me/ girişim açısından yüksek ekonomik ve sosyal potansiyel taşımaktadır. Bu nedenle Amasya ilinde sanayi gelişiminin, daha çok, Çorum-Samsun ekseninde yer alan Merzifon, Suluova civarında olması planlanmaktadır. Böylece, tarihi bir kent olarak Amasya, uzmanlaştığı alana daha kolay yönelebilecektir.

Kentsel yapı, kırsal alandaki yerleşim deseninin değişimiyle tamamlanmaktadır. Kırsal merkezi kırsal yerleşimler (MKY) kamu hizmetlerinin sunumunda ve tarımsal üretimin ilk kademe işlenmesinde ve depolanmasında-ambalajlanmasında daha fazla işlev kazanacaktır.

Kuzeydoğu- güneybatı ana ulaşım eksen, bölgeler arası ve (Samsun Limanı'nın dışa açılmadaki rolünün gelişeceği düşünülürse) uluslararası taşımacılıkta oynayacağı rol nedeniyle önem kazanmakta, doğu-batı ekseninde bölgeden transit geçiş sağlayan Osmancık-Merzifon-Gürbulak ekseninde de güçlenmektedir. Bu temel eksenlerin yanı sıra, bölge içinde ulaşım ağı da, bölgede kentlerin ve üretim fonksiyonlarının güçlenmesini sağlayacak ve oluşan talebi karşılayacak biçimde geliştirecektir.

Kentleşme ve ağ deseninin, kentsel üretimler ve sanayinin yapısı ve nitelikleriyle ilişkili olarak gelişeceği varsayılmıştır. Kentler; hizmetlerin, sanayi üretiminin ve özellikle bilgi üretiminin ve araştırma kurumlarının merkezi olacaktır. Kentlerdeki sanayi tesislerinin küçük ve orta ölçekli sanayi niteliğinde olmaya devam edeceği, ancak giderek artan sayıda KOBİ'nin, OSB ve KSS gibi örgütlenmiş yerlerde toplanması, ayrıca, bölge kentleri için önemli olan hayvancılık faaliyetlerinin OBB'lerde yoğunlaşması öngörülmektedir. Örgütlenmiş sanayi kuruluşlarının yoğunlaştığı yerlerin, kentleşme ve ulaşım altyapısındaki gelişmeyi destekleyecek biçimde, Çorum-Merzifon-Samsun ekseninde, Karadeniz kıyı bandında ve bölgenin iç bölümünde, Tokat-Zile, Amasya ve Erbaa-Niksar hattı üzerinde, olması öngörülmektedir.

4.2 İZLEME VE DEĞERLENDİRME

Planlama ve politika analizi, gelecek için yapılması gereken seçimlerde belirsizliği azaltmayı amaçlamaktadır. Planlama, temelde “süreç karakterinde” bir çalışma olarak düşünülmelidir. Diğer bir deyişle, plan dokümanları, değişime ve yenilenmeye açık biçimde yorumlanmalıdır. Planlama süreci, helezonik döngüsel üç aşama olarak düşünülebilir: Plan söyleminin i) hazırlanması, ii) uygulanması ve iii) izlenip-değerlendirilmesi. Bir planın revize edilmesinde izleme ve değerlendirme (İ&D) sonuçları kritik öneme sahiptir. Bu nedenle başarılı bir plan uygulanması için izleme ve değerlendirme aşamasına, bir planın hazırlanması ve uygulanması kadar önem verilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Bölgenin mevcut bilgi birikimini sürekli olarak artırabilmesi ve bunu rekabet gücü için sürdürülebilir biçimde kullanması, diğer bir deyişle, “sürekli öğrenme ve değişim kapasitesinin oluşturulması”, bölgenin dünya ile bütünleşmesini etkileyecek öğelerden biridir. İ&D süreci, YHGP’nin kurumsal proje/ program uygulama aşamalarının bütününe kapsamaktadır. İ&D sürecinin, plan hazırlama süreci gibi, katılımcı bir işleyiş olarak düşünülmesi, bunun için çoğulcu karar verme ortamlarının oluşturulması, planın etkinliğini ve yararını artıracaktır.

Bu döngüsel süreç içinde plan dokümanı, uygun ve güvenilir bilgi sistemleriyle beslenecektir. İ&D süreci, plan uygulamalarının hangi ölçekte değerlendirileceğine göre farklılaşan düzeylerde veri toplamak, analiz etmek, geribildirimde bulunmak ve değerlendirme yaparak, gereken revizyonlar hakkında karar vermek aşamalarından oluşmaktadır. Bunun için bilgi derlenmesi, biriktirilmesi, yayılması için gerekli düzeneklerin belirlenmesi ve İ&D sistem modüllerinin, plan, program, proje süreçleri içine yerleştirilmesi önerilmektedir.

İ&D sürecindeki aktörlerin tanımlanması, kullanılacak araçlar (raporlar, ziyaretler), izleme bilgi

sisteminin kuruluşu vb) ve araç kullanımındaki zamanlama (periyodik olarak veya ad-hock biçimde kullanımı) gibi öğeler, İ&D sistemi çerçevesine yerleştirilmiştir. Çerçeve ve süreç, bir bütün olarak İ&D sistemini oluşturmaktadır. Bu süreç, YHGP’nin uygulaması ile birlikte Ana Plan’da tanımlanmaktadır.

YHGP, stratejik amaçlar doğrultusundaki gelişmelerle, bölge içi farklılıkları azaltmayı amaçlamakta, seçilmiş bazı alanlarda ise, mevcut özellikler ve uzmanlaşmalar nedeniyle farklılaşmayı korumayı ve artırmayı öngörmektedir. Başlangıç durumu çizgisine (baz-çizgi) göre farklılaşmaları veya yakınlaşmaları izlemek için, kimi durumda özel istatistik üretilmesi gerekirken, bazı durumlarda da zaten toplanmakta olan genel istatistiklerden yararlanılacaktır. Plan uygulamaları ile oluşan “çıktı”, “sonuç” ve “etki”, ancak izleme bilgi sistemi (İBS) verilerinin analizi sonucunda değerlendirilebilir hale gelmektedir.

İ&D sisteminin bir bölümü, İBS ve veritabanının nasıl kurulacağı ve işletileceğiyle ilgilidir. Verinin analizi ise, değerlendirilmesi istenilen “etki” veya “sonuç”un alanına göre uzmanlık gerektiren bir konudur: Çevresel etki değerlendirmesi, teknolojik etki değerlendirmesi, sosyal etki değerlendirmesi, kentleşme etki değerlendirmesi gibi farklı pek çok örnekte görülebileceği gibi, planlı teknisyenlerin ve politika yapıcılarının, stratejik plan uygulamasına göre, değerlendirme konularını seçmesi söz konusudur. Bununla birlikte, YHGP uygulamasında İ&D süreci, uzmanlık gerektiren konularda da katılımcı bir yapı öngörmektedir.

4.3 KAYNAK GEREKSİNİMİ VE BÖLGEDE YAPILACAK YATIRIMLAR

Bölgenin kalkınmasına temel olarak seçilen A₂ Senaryosuna göre 2005 yılı fiyatlarıyla 2006-2023 yılları arasında bölgede 80,93 milyar YTL yatırım yapılması öngörülmüştür. Bu kaynağın 9,99 milyar YTL'sinin (yüzde 12,3) kamu, 70,93 milyar YTL'sinin (yüzde 87,7) özel kesim tarafından sağlanması önerilmektedir. Sektörlere göre irdelendiğinde, toplam yatırımdan, tarım sektörünün 3,16 milyar YTL (yüzde 4), sanayi sektörünün 26,25 milyar YTL (yüzde 32,4) ve hizmet sektörünün 51,50 milyar YTL (yüzde 63,6) pay alacağı tahmin edilmiştir (Tablo 4.2).

Ancak, yapılan daha ayrıntılı çalışmalarda planın gerçekleşmesi için gerekli kaynak miktarının ve bu miktarın sektörel dağılımının A₂ Senaryosu'nda öngörülenden sapmalar gösterdiği gözlenmiştir.

Önerilen projelerin kaynak ihtiyaçları 2006-2023 yılları arasında 80,42 milyar YTL olarak hesaplanmıştır. Söz konusu bu yatırımların 10,02 milyar YTL'si (yüzde 12,4) kamu, 70,40 milyar YTL'sinin (yüzde 87,6) özel kesim tarafından yapılması beklenmektedir. Kaynak ihtiyacının stratejik amaçlara dağılımı Tablo 4.3'de, sektörler dağılımı Tablo

Tablo 4.2 A₂ Senaryosu Değerleri (2005 yılı fiyatlarıyla)

Sektör	Kamu kesimi yatırımları				Özel kesim yatırımları				Genel toplam
	2006-2010	2011-2015	2016-2023	Toplam	2006-2010	2011-2015	2016-2023	Toplam	
Tarım	130	147	380	657	513	539	1 459	2 511	3 168
Sanayi	461	516	1 364	2 341	4 872	5116	13 925	23 913	26 254
Hizmetler	1 346	1 516	4 134	6 996	9 202	9 527	25 782	44 511	51 508
GENEL YATIRIM TOPLAMI (2006-2023)	1 937	2 179	5 878	9 994	14 587	15 182	41 166	70 936	80 930

Tablo 4.3 Temel Stratejik Amaçlara Göre Kaynak İhtiyaçları (2005 yılı fiyatlarıyla)

(milyon YTL)

Temel Stratejik Amaçlar	Kamu kesimi yatırımları				Özel kesim yatırımları				Genel toplam
	2006-2010	2011-2015	2016-2023	2006-2023	2006-2010	2011-2015	2016-2023	2006-2023	
	(kısa erim)	(orta erim)	(uzun erim)	Toplam	(kısa erim)	(orta erim)	(uzun erim)	Toplam	
Stratejik Amaç 1: Etkin bir mekansal organizasyon oluşturulması	905	890	912	2 707	5 015	5 525	16 050	26 590	29 297
Stratejik Amaç 2: İnsan kaynaklarının ve toplumsal yapının geliştirilmesi	112	175	280	578	750	1 260	3 013	5 023	5 601
Stratejik Amaç 3: İşletmelerin rekabet gücünün artırılması ve dışa açılma	1 232	1 680	3 158	6 070	7 721	7 346	17 507	32 574	38 644
Stratejik Amaç 4: Ekolojik dengelerin, çevrenin korunması ve durumunun iyileştirilmesi	123	177	271	571	753	1 005	4 006	5764	6 335
Stratejik Amaç 5: Kurumsal yapının güçlendirilmesi	18	26	50	94	101	151	200	452	546
Bölge yatırımları kaynak ihtiyacı toplamı	2 401	2 498	4 671	10 020	14 340	15 287	40 776	70 403	80 423

Tablo 4.4 Sektörlere Göre Kaynak İhtiyaçları (2005 yılı fiyatlarıyla)

Sektörler	Kamu kesimi yatırımları				Özel kesim yatırımları				Genel toplam
	2006-2010 (kısa erim)	2011-2015 (orta erim)	2016-2023 (uzun erim)	2006-2023 Toplam	2006-2010 (kısa erim)	2011-2015 (orta erim)	2016-2023 (uzun erim)	2006-2023 Toplam	
Tarım	846	989	1 589	3 424	1 167	1 233	2 073	4 473	7 897
Sanayi	359	522	1 415	2 296	4 062	4 326	11 167	19 555	21 851
Hizmetler	1 196	1 437	1 667	4 300	9 111	9 728	27 556	46 375	50 675
Toplam	2 401	2 948	4 671	10 020	14 340	15 287	40 776	70 403	80 423

4.4'de verilmiştir.

Tablo 4.4'den de izlenebileceği gibi, tarım sektörüne 7,89 milyar YTL (yüzde 9,8), sanayi sektörüne 21,85 milyar YTL (yüzde 27,2) ve hizmet sektörüne 50,67 milyar YTL (yüzde 63,0) kaynak ayrılması öngörülmüştür. Söz konusu bu değerler A₂ Senaryosundan az da olsa bazı farklılıklar göstermektedir. Gelecekte bölgenin kalkınmasına yönelik olarak ele alınacak ve uygulamaya girecek projelerin ihtiyaçlarına göre kaynak miktarlarında değişim olabilecektir.

4.4 SONUÇ

YHGP, bölgenin gelişmesi için gelecekte yapılması önerilen çalışmaların, mantıksal bağlar ve bütünlük içinde, sistematik ele alınışının ana hatlarını kapsamaktadır. Planın amacı, rasyonel kararlar ve davranışlar için, iç tutarlılığı sağlanmış bir yol haritası belirleyerek, bu gelişmeyi hızlandırmak ve daha güvenilir ortak bir gelecek haline getirmektir.

Plan belgesinin bölge geleceğine en önemli katkısı, bölgede farklı uğraş içindeki toplulukların, kurumların ve karar vericilerin, ortak bir gelecek üzerinde görüşmeler yapabilmesine ve geleceği, bütün tarafların yararlarını daha geniş bir çerçevede ve uzun erimli yorumlayarak, birlikte belirlemesine olanak tanınmasıdır. Planın, TR83 Düzey 2 Bölgesi'nin ortak geleceğinin bir belgesi olabilmesi için, tarafların üzerinde anlaştığı en geniş ortak paydaya, diğer bir deyişle ortak bir vizyona dayanması gerekmektedir. YHGP gelecek için, Karadeniz kıyısındaki bölgelerden biri olarak TR83'ün, dış dünyaya açılan ve artalanların da dışa açılımını sağlayan, gelişmiş bir bölge olmasını önermektedir. Bölge, bu gelişmeyi sürdürülebilir bir şekilde, kentleşerek, kentlerdeki hizmetleri ve sanayileri geliştirerek ve ekolojik dengeleri gözeterek, toplumsal sermayesini artırarak ve kurumsallaşarak gerçekleştirebilecektir. Bölgenin mekansal yapısı, yerleşme düzeni, bunu destekleyen altyapı ve çevre koruma önlemleri ve kurumsal yapılar, bir bütün olarak ortak vizyonu desteklemektedir.

Bu vizyonun gerçekleşmesi, öncelikle yerleşim yapısının değişimine bağlıdır. Daha kentleşmiş bir TR83 Düzey 2 Bölgesi, tarımın gelişmesine karşın, kırsal alandaki nüfusun azalması ve kentlerin çoğalması ve büyümesi anlamına gelmektedir. Son 30 yıldaki demografik eğilim, bölgede kırın terk edilmekte olduğunu göstermektedir. Ancak kıyı terk eden nüfus, varış noktası olarak bölge dışındaki kentleri tercih etmektedir. Oysa YHGP, bölge kentlerinin, kıyı terk etmekte olan nüfus için daha

çekici ve daha kolay erişilebilir hale getirilmesi fikri üzerine kurulmaktadır. Böylece bölge kentleri, yığılma ekonomileri, kentleşme ekonomileri ve dışsal ekonomiler türündeki fırsatları daha fazla yaratabilecektir. Tarım ve sanayi üretiminin örgütlenmesi, ölçeği, uzmanlaşma düzeyi, bütünleşik kentsel yapıların oluşturulmasıyla güçlendirilecek, bölgenin gelişmesi hızlandırılacaktır. Önerilen yeni yerleşim yapısı, kırdan dağınık ve çok sayıda yerleşim yeri sayısındaki azalma eğilimine uygun biçimde öngörülmektedir. Güçlenme potansiyeline sahip bazı kırsal merkezlerin gelişmesi, çeşitli projelerle desteklenmektedir. Güçlenen kırsal merkezlerden, kıra daha çok ve daha nitelikli hizmet sunulması öngörülmektedir.

Kentsel ve kırsal gelişme, ekonomik gelişme gibi, insani gelişimi ve insan kaynaklarının gelişimini hızlandıran müdahaleler grubunda yer almaktadır. Bu gelişmelerin nihai hedefi, kıy-kent ayrımının giderek azalması ve bölge nüfusunun daha nitelikli bir yaşam düzeyine sahip olmasıdır.

Bölgenin bilgi toplumuna doğru evrimi, eğitim ve sağlık hizmetlerinin, topluma yönelik diğer toplumsal hizmetlerin, olması gereken yerde ve zamanda, daha nitelikli kurumsal yapılar ve programlarla sunulmasını hedeflemektedir. Bilimsel gelişmelerin sağlanması ve bilgi ile üretim arasındaki ilişkinin pekiştirilmesi, sürdürülebilir bir geleceğin kurulmasındaki en stratejik yeğlemeler arasında bulunmaktadır.

Kente göçle birlikte bölgede ortaya çıkacak ve toplumsal mobiliteden kaynaklanabilecek sorunlar, öngörülebilir ve önlem alınabilir niteliktedir. Yer değiştiren nüfus için, bölge içinde yeni tercih ettiği yerleşimde, daha nitelikli fiziki çevrenin hazırlanması ve daha güvenilir hizmet sunulması, yoksulluğa ve işsizliğe karşı programlı bir karşı duruş, toplumsal cinsiyet sorunlarının hızla eşitliğe doğru evrimi ve toplumsal içerme programları, bölgede

toplumsal gelişmenin en önemli uygulama alanları olacaktır.

Bölge gelişmesinin mekanını hazırlamak ve toplumsal yapıları, bilgi altyapısını ve insan kaynaklarını geliştirmek, YHGP'nin stratejik amaçlarıdır. Böylece, gelişmenin asıl başlatıcısı, motor gücü ve sürükleyicisi olan ekonomik gelişmelerin; rasyonel, sorunsuz, hızlı ve sürdürülebilir bir biçimde gerçekleşmesi sağlanabilir. Ekonomi, tarımda, sanayide ve en çok hizmetlerdeki gelişmelerle ele alınmıştır. Tarım, yeni teknolojilere ve türlere yönelmiş, pazar ve giderek artan oranda dış pazar amaçlayan ve altyapısı gelişmiş iyi örgütlenmiş, bilgiye ve yüksek teknolojiye daha fazla dayanan, dünya pazarlarının istediği standartlara uygun üretim ve uyarlanma yapan bir yapıya doğru evrim gösterecektir. Böylece daha küçük bir kır nüfusu, daha yüksek verimlilikle, rekabet edebilir düzeyde daha fazla ve daha nitelikli bitkisel ve hayvansal ürün elde edecektir.

Sanayi, tarımdaki gelişmeye - çeşitlenmeye ve bölgenin karşılaştırmalı üstünlüklere sahip olduğu yerel hammaddelerine dayanarak, başlangıçta, "Çorum Modeli" doğrultusundaki atılımını sürdürecektir, ancak Samsun'un kazanması beklenen metropol özellikleri oluşmaya başladıkça, uzmanlaşmış, ileri teknoloji kullanan ve teknoloji geliştiren, taktik sanayilerin giderek azaldığı bir yapıya doğru evrim geçirecektir. Bölgede mevcut sanayi üretiminin temel karakteristiği, özel kesimde küçük üretim birimlerinin sayıca egemen olması ve düşük verimlilikte çalışmasıdır. Bölgede büyük ölçekli az sayıdaki üretim biriminin önemli bir bölümü devlet işletmesi niteliğindedir. Ülkesel ölçekte uygulanmakta olan özelleştirme politikası ile bu yapı değişmektedir. Buna paralel biçimde, YHGP, özel kesimin büyük üretim birimleri geliştirmesini öngörmekte, bu geçişi sağlayacak mekanizmalar önermektedir.

OSB ve KSS'lerin sayıca çoğalması ve sundukları altyapı ve diğer hizmet niteliğinin iyileştirilmesiyle birlikte, KOBİ'lerin de teknoloji ve kurumsal yapı, ortaklıklar geliştirme, yeni mali olanakları daha

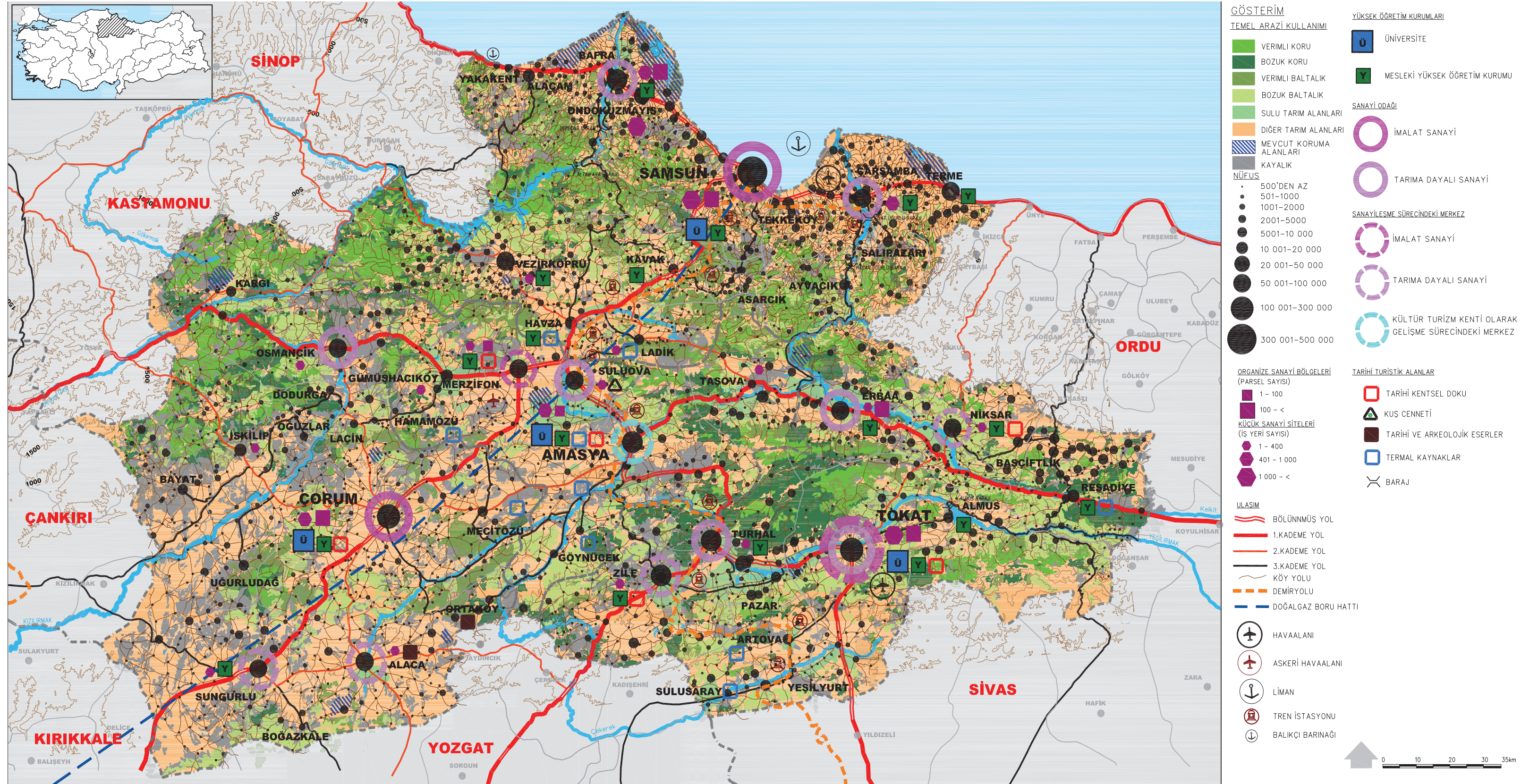
akılcı kullanma konusunda gelişme göstermesi öngörülmektedir.

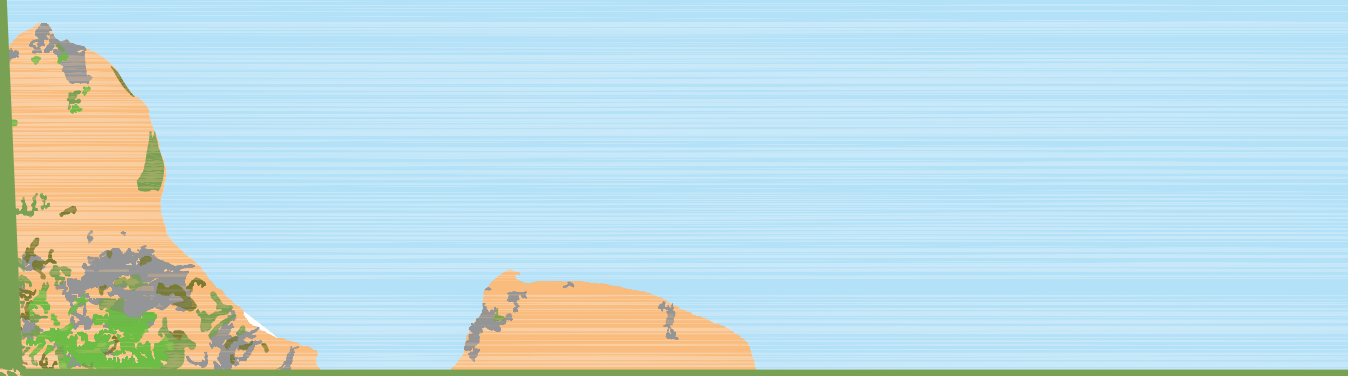
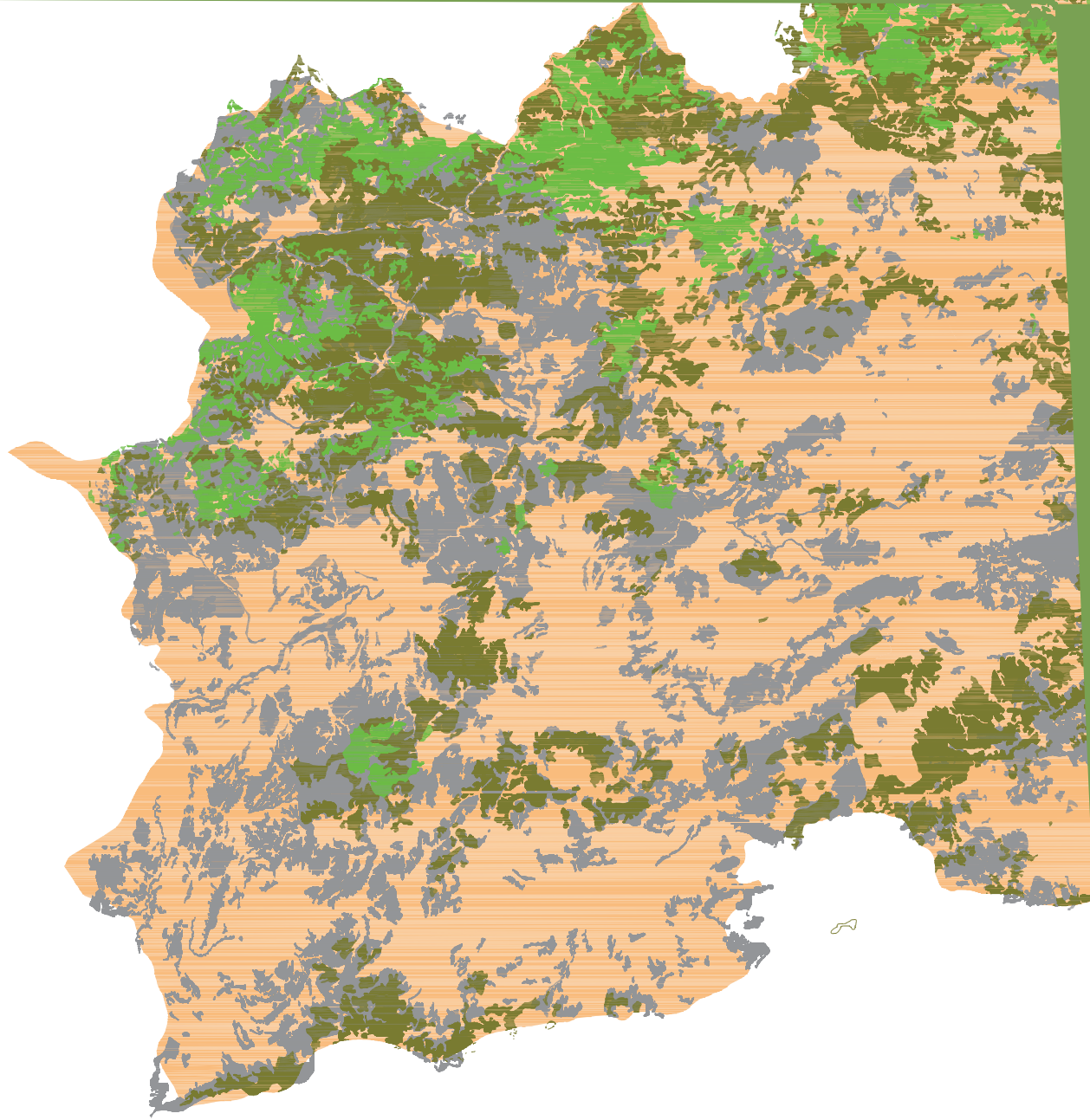
Hizmetler, ekonomik gelişmenin en önemli alanını oluşturmaktadır. Hizmet sektörleri, istihdamın büyük bir bölümünü sağlamanın yanı sıra, fiziksel, yönetsel ve mali kanallar aracılığıyla tarım ve sanayi üretimlerinin gerçekleşmesini sağlamaktadır. Mali kurumların, bölgenin gelişmesini finanse edecek yapının oluşmasını hazırlayacak ve sağlayacak biçimde gelişmesi ve güçlenmesi planlanmaktadır. Bölgenin dışa açılımının ve özellikle dış ticaretin, güçlü kentsel, fiziksel ve yönetsel yapılanmaya dayandırılması gereklidir. Samsun'un metropol bir kent olarak hazırlanması, gereken donanımları, fiziki altyapı ve işletmecilik olarak nitelikli biçimde sunmasıyla ilgili tasarımlar, planda bu anlayışla yer almaktadır.

Bölgede turizm hizmetlerinin, Hitit uygarlığına ait tarihsel ve arkeolojik sit alanların uluslararası-ulusal turların bir parçası olmasının dışında, kitle turizmi yaklaşımıyla değil, kültürü ve ekolojiyi önemseyen bölgeye özgü bir turizm anlayışıyla geliştirilmesi planlanmıştır. İnşaat sektörünün, bölgede yer alacak altyapı ve yapı gelişmelerini etkin bir biçimde gerçekleştirebilmesi için, örgütlenme ve bilgi düzeyini geliştirmesi öngörülmektedir. Böylece bölgedeki inşaat sektörü, bölgenin geleceğini fiziki olarak inşa edecek kapasitesini ve sermayesini geliştirecek, aynı zamanda, kırsal terk eden beceri düzeyi düşük nüfus için, özellikle kısa ve orta erimde istihdam fırsatı yaratacaktır.

Mekan ve insan gelişimiyle hızlanan ekonomik gelişmelerin, dikkatli bir planlama yapılmadığı takdirde, çevre ve ekolojik dengeler üzerinde olumsuz etkileri olabilir. Öngörülen ekonomik gelişmelerin öncesinde bile, bölgede bazı ekolojik sorunlar bulunmaktadır. Akarsulardaki kirlenmeler ve toprak kirliliği, erozyon ve orman bitki örtüsünde azalma ve niteliksizleşme, tarım alanlarının diğer kullanışlar tarafından işgali, biyolojik çeşitliliğin ve bölgenin bir bölümünün endemik flora ve faunasının yeteri kadar korunamaması, bu sorunların başlıcaları arasındadır.

Şekil 4.1 Mevcut Arazi Kullanımı ve Fonksiyonel Yapı

Plan, bölge ekonomik ve fiziksel olarak gelişirken, yukarıda sıralanan sorunların azaltılmasını ve/veya önlenmesini, daha temiz ve sağlıklı bir geleceğin kurulması için, ekolojik programların, bütün proje uygulamalarında dikkate alınmasını öngörmektedir.

Gelişmelerin sürdürülebilir olmasının bir boyutu da mevcut kurumsal yapıların evrilmesi; gelişmelerin akılcı, esnek ve demokratik yapılarla sağlanmasıdır. Bu nedenle gelişecek kurumsal yapıların planlanması, bölge planının demokratik bir süreç olarak tasarlanması, kararların toplumsal katılıma ve toplumsal oydaşımlara dayandırılması, hem verimliliğin, hem de dünyadaki yeni gelişmelere uyum gösterebilme kapasitesinin artırılması için bir gerekliliktir. Bunun gerçekleşmesi için, uygulama aşamasında ve İ&D sürecinde doğrudan rol alması beklenen, başta yerel yönetimler olmak üzere, kamu kurumsal yapılarının ve özel kesimin, sivil toplum kuruluşlarının, bölge planının uygulanması ve geliştirilmesi sürecinde, yönetişimci bir yaklaşımla birlikte çalışması önerilmiştir.

Her stratejik amaç, ancak diğer stratejik amaçlarla birlikte ele alındığında, vizyonda öngörülen doğrultuda bir gelişme sağlanabilir. Amaçlar birbirinden bağımsız değil, birbirine bağlıdır. Bu içsel bağlılık, hem kavramsal ve operasyonel bütünlüğün sağlanması, hem de planın iç tutarlılığı açısından önemlidir.

YHGP, bu nedenle, bütün bölge toplumunun üzerinde anlaştığı genel bir gelecek tahayyülü ile işe başlamaktadır. Bu genel öngörü, 2006-2023 arasında iç tutarlılığı bozulmaksızın, ayrıntılandırılarak, uyarlanarak ve somutlaştırılarak, stratejik amaçlar-öncelikler-tedbirler ve projeler sistemiyle uygulandığı takdirde, bölgeyi Türkiye'deki diğer bölgelerle ve küresel ilişki ağlarındaki diğer ülkeler ve bölgelerle yarışabilir hale getirecektir.

KAYNAKÇA

- DİE (1997), İllere Göre Gayri Safi Yurtiçi Hasıla 1987-1994, DİE, Ankara.
- DİE (1999-1), İllere Göre Gayri Safi Yurtiçi Hasıla 1995-1996, DİE, Ankara.
- DİE (1999-2), İllere Göre Gayri Safi Yurtiçi Hasıla 1997, DİE, Ankara.
- DİE (1999-3), 1998 Tarımsal Yapı Üretim, DİE, Ankara.
- DİE (2002-1), Dış Ticaret İstatistikleri ve Endeksleri 2001, DİE, Ankara.
- DİE (2002-2), İllere Göre Gayri Safi Yurtiçi Hasıla 2000, DİE, Ankara.
- DİE (2002-3), 2000 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Amasya, DİE, Ankara.
- DİE (2002-4), 2000 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Çorum, DİE, Ankara.
- DİE (2002-5), 2000 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Samsun, DİE, Ankara.
- DİE (2002-6), 2000 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Tokat, DİE, Ankara.
- DİE (2003-1), 2000 Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Türkiye, DİE, Ankara.
- DİE (2003-2), Dönemlere Göre Bina İnşaatı Maliyet İndeksleri 1991-2002.
- DİE (2003-3), Genel Tarım Sayımı Sonuçları 2001, DİE, Ankara.
- DİE (2004-1), 2002 Yoksulluk Çalışması Sonuçları, DİE, Ankara.
- DİE (2004-2), Gelir Dağılımı Sonuçları 2003, DİE Haber Bülteni, 06.10.2004, DİE web sitesi,
- DİE (2004-3), Göstergeler, Yerlerine Göre Evlenmeler, DİE web sitesi (www.die.gov.tr).
- DİE (2004-4), İllere Göre Gayri Safi Yurtiçi Hasıla 2001 (basılmamış doküman).
- Dolsar (2004), Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi Mevcut Durum ve Analizi Raporu.
- Dolsar (2006-1), Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi Strateji ve Yeniden Yapılanma Senaryoları Raporu.
- Dolsar (2006-2), Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi Bölgesel Gelişme Ana Planı Raporu.
- DPT (2003-1), Bölgesel Gelişme Stratejisi, Hedef ve Operasyonel Programlar (Taslak) 2004- 2006, DPT, Ankara.
- DPT (2003-2), İller ve Bölgeler İtibarıyla Gayri Safi Yurtiçi Hasıladaki Gelişmeler, DPT, Ankara.
- DPT (2003-3), İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Göstergeleri Sıralaması Araştırması (2003), DPT, Ankara.
- DPT (2004-1), Mali Piyasalarda Gelişmeler, DPT, Ankara.
- DPT (2004-2), Temel Ekonomik Göstergeler, DPT, Ankara.
- DPT (2004-3), Devlet Yardımlarını Değerlendirme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005), DPT, Ankara.
- DPT (2004-4), Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (1950-2003), DPT, Ankara.
- DPT (2004-5), İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (2004), Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, DPT, Ankara.
- DSİ (2004-1), DSİ 2004 Yılı Ajandası, DSİ, Ankara.
- DSİ (2004-2), DSİ web sitesi. (<http://www.dsi.gov.tr>).
- DSİ (2004-3), V. Bölge Müdürlüğü 2004-2005 Program Bütçe Takdim Raporu, Ankara.
- DSİ (2004-4), VII. Bölge Müdürlüğü 2004-2005 Program Bütçe Takdim Raporu, Ankara.
- MEB (2006), Türkiye Eğitim İstatistikleri 2005-2006, Ankara.

